

De civiele EU missies in het buitenland

Citation for published version (APA):

Dijkstra, H., Petrov, P., & Mahr, E. (2016). De civiele EU missies in het buitenland. *Nationale Veiligheid en Crisisbeheersing*, 26-27.
https://www.nctv.nl/binaries/Magazine%20Nationale%20Veiligheid%20en%20Crisisbeheersing%202016-3_tcm31-81458.pdf

Document status and date:

Published: 12/07/2016

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Unspecified

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Magazine

14^e jaargang 2016 nr. 3

Nationale veiligheid en crisisbeheersing

Thema:
Nederlands voorzitterschap
EU 2016

pagina 3

**Lessen aanslagen
Parijs**

pagina 33

**Veiligheid en
Innovatie**

pagina 40

Thema: Nederlands voorzitterschap EU 2016

- 3 Voorwoord
- 4 Vergaderen in Amsterdam: van voetbalveld tot Europagebouw
- 6 Migratie en het Nederlands voorzitterschap
- 8 Beelden, feiten en dilemma's in het migratie-debat
- 10 Jacht op crimineel vermogen
- 11 Lang leve de publiek-private samenwerking in cybersecurity!
- 12 High Level Meeting Cybersecurity
- 14 To be connected or not to be connected
- 15 Internationale tabletop-oefening VITEX 2016
- 16 DG-Conferentie Civiele Bescherming
- 18 Europese samenwerking op het gebied van civiele bescherming
- 20 Van tenten voor vluchten naar vitale infrastructuur
- 21 Resultaten EU-raadswerkgroep civiele bescherming
- 22 Think Globally, Act Locally
- 24 Veiligheid op de JBZ-raad
- 26 De civiele EU missies in het buitenland
- 28 Nederland voortrekker bij versterking Europese consulaire samenwerking in crisisbeheersing
- 30 Nieuw Europees ondersteunend systeem rampen- en risicoreductie
- 31 Het Nederlands voorzitterschap voor de NCTV

Overige onderwerpen

- 32 Platform risicoanalyse Benelux
- 33 De lessons learned van Parijs
- 36 Lessen Geneeskundige hulpverlening na aanslagen Parijs
- 38 Kennis en ervaringen bij aanpak radicalisering en terrorisme
- 40 Veiligheid en Innovatie: competitie én congres
- 40 Supervoorspellingen en *smart government*: innovaties bij strategische toekomstverkenningen 21e eeuw
- 42 Van kennis naar innovatie voor veiligheid en justitie
- 44 Innovatieve oplossingen Europese veiligheidsvraagstukken
- 45 Netwerkdag Water
- 45 Save the date: The sky is the limit?
- 45 Jaardag Nationale Academie voor Crisisbeheersing
- 46 Willoze wezens of invloedrijke individuen?
- 48 Sociaalpsychologische impactfactoren bij rampen, crises en aanslagen
- 50 Handboek Acute medische zorg
- 50 Symposium civiel-militaire samenwerking in moderne crisisbeheersing
- 51 Colofon

Het Magazine nationale veiligheid en crisisbeheersing is een tweemaandelijks uitgave van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Het blad informeert, signaleert en biedt een platform aan bestuurders en professionals over beleidsontwikkeling, innovatie, uitvoering en evaluatie ten aanzien van nationale veiligheid en crisisbeheersing.

De uitgever is het niet noodzakelijkerwijs eens met de inhoud van gepubliceerde bijdragen. De verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor de inhoud van de artikelen berust bij de auteurs.

FOTO OMSLAG:
Europagebouw Amsterdam
(Scheepvaartmuseum)

INHOUD

Voorwoord

De afgelopen zes maanden was Nederland – voor de 12de keer - voorzitter van de Europese Unie. Een voorzitterschap dat in werkelijkheid slechts zes maanden is maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het in totaal wel 1 ½ jaar in beslag neemt. Het jaar voorafgaand wordt intensief gebruikt voor de voorbereiding: wat wil Nederland bereiken op bepaalde dossiers op het Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ)-terrein? Hoe dit te agenderen in de zes maanden die er zijn en het schrijven van de hierbij behorende discussiedocumenten. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie heeft voor een “Brussels-based” voorzitterschap gekozen wat betekende dat veel werkgroepen worden voorgezeten door de dossierhouders op de PV.

Het is sinds het zogenaamde Verdrag van Lissabon ook niet meer zo dat lidstaten de agenda kunnen bepalen. Sinds de inwerkingtreding van dit Verdrag heeft de Europese Commissie het exclusieve recht van initiatief gekregen op bijna het gehele JBZ-terrein. Bij de voorbereiding van een voorzitterschap moet rekening worden gehouden met de plannen van de Europese Commissie en de (wets)voorstellen die zij willen presenteren. Uiteraard is er dan ook nog de “erfenis” van het voorgaande voorzitterschap: zaken die nog niet zijn afgerond, dienen onder het volgend voorzitterschap te worden voortgezet. Kortom: er is weinig ruimte voor eigen prioriteiten.

Echter, ambitieus als Nederland is, zijn er toch voldoende prioriteiten op de agenda terecht gekomen en succesvol afgerond. Een groot aantal Raadsconclusies is aangenomen op belangrijke terreinen als mensenhandel, financieel rechercheren, de Europese Forensische Ruimte, verbetering van strafrechtelijke acties met betrekking tot cyberspace, allen voorafgegaan door vrij succesvolle conferenties op de centrale locatie in Amsterdam. Vermeldenswaard is ook de conferentie cyber security waar belangrijke stappen zijn gezet voor de versterking van de samenwerking tussen de publieke en private sector. De ondertekening door 28 bedrijven en organisaties van een document over een gecoördineerde implementatie van het “vulnerable disclosure”-beleid kan als groot succes worden beschouwd.

Een belangrijke mijlpaal van het Nederlands voorzitterschap is de goedkeuring door de JBZ-Raad op 10 juni 2016 van een routekaart over informatie-uitwisseling, informatiemanagement en interoperabiliteit. Doel van deze Routekaart is het verhogen van vertrouwen tussen actoren en het steunen van operationele onderzoeken. Het is belangrijk dat beschikbare informatie snel bereikbaar is voor de operationele wereld (politie, grenspersoneel, officieren van justitie en migratiepersoneel). Gedetailleerde acties op de terreinen terrorismebestrijding, rechtshandhaving, grenzen en migratie worden beschreven en de verantwoordelijke uitvoerder aangegeven. Binnen zes maanden is het Nederlands voorzitterschap erin geslaagd deze routekaart tot stand te brengen. Een compliment waard!

Terugkijkend op het voorzitterschap kunnen wij alleen maar constateren dat het een machtige ervaring is: voorzitten geeft enerzijds extra adrenaline aan een mens, zeker als dat dan ook nog tot resultaten leidt. Anderzijds geeft het ook de nodige stress omdat je als voorzitterschap verantwoordelijk bent voor het opstellen van de agenda en het rondsturen van de nodige discussiedocumenten. Voor dit laatste is een goede wisselwerking tussen de dossierhouders op de PV en de verantwoordelijken op het Ministerie van eminent belang. Soms leidt dat tot een beetje gezonde “spanning” omdat de Haagse werkelijkheid verschilt van de Brusselse. Maar met een goed team lukt dat toch bijna altijd. Lessen geleerd: start tijdig met de voorbereiding en zorg voor een goede samenwerking in een professionele en amicale sfeer. Wij hebben in ieder geval van het voorzitterschap genoten!

Pieter de Gooijer
Permanent Vertegenwoordiger van
Nederland bij de Europese Unie
i.s.m. Mienke de Ruiter en
Willem van Sluijs

EERSTE TERUGBLIK OP ORGANISATIE NEDERLANDS EU-VOORZITTERSCHAP

Vergaderen in Amsterdam: van voetbalveld tot Europagebouw

■ Han-Maurits Schaapveld

*Projectdirecteur Centrale Organisatie EU-voorzitterschap 2016,
Ministerie van Buitenlandse Zaken*

Nederland draagt op 1 juli het EU-voorzitterschap over aan Slowakije. Tijdens de eerste zes maanden van 2016 zag Nederland zich als EU-voorzitter geconfronteerd met diverse brandhaarden aan de Europese grenzen, denk aan de vluchtelingencrisis in een groot aantal EU-lidstaten. “Grensoverschrijdende problemen die vragen om grensoverschrijdende oplossingen maken extra duidelijk hoe belangrijk Europese samenwerking is.” Dat zei premier Mark Rutte bij de officiële aftrap van het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie. De ministerraad heeft besloten dat het voorzitterschap in 2016 gastvrij, innovatief, sober en veilig moet zijn. Daar is de Centrale Projectorganisatie Europese Unie (CPEU) verantwoordelijk voor: van aankomst op Schiphol tot het vertrek van alle deelnemers.

Kick-off EU-voorzitterschap met Minister-president Rutte

HET EUROPAGEBOUW EN SCHEEPVAARTMUSEUM

Het Scheepvaartmuseum en het naastgelegen (tijdelijke) Europagebouw in Amsterdam zijn de locaties voor de ministeriële en ambtelijke bijeenkomsten tijdens het Nederlands Voorzitterschap. Toen het centrale projectteam EU-voorzitterschap in juli 2015 op het voetbalveld van de Marine stond, was het moeilijk voor te stellen dat

hier een vergadercentrum zou verschijnen voor 150 bijeenkomsten en conferenties. Het Europagebouw is energiezuinig en wordt na het voorzitterschap gedemonteerd en hergebruikt. Veel bezoekers zullen niet doorhebben dat ze in een tijdelijk gebouw zijn. De opzet en de inrichting van het gebouw zijn zo duurzaam mogelijk. De inrichting, met speciale aandacht voor Dutch Design, wordt volledig hergebruikt binnen de Nederlandse overheid. Dat het Europagebouw na de gebruikperiode wordt gedemonteerd en elders wordt ingezet sluit helemaal aan op onze visie.

Het Scheepvaartmuseum is gedurende vijf weken, in drie blokken, omgebouwd tot een mooie vergaderlocatie, om de Nederlandse bewindspersonen in staat te stellen hun Europese collegae te ontvangen tijdens informele ministeriële bijeenkomsten. Een “wow-factor”, zo kun je de vergadersetting van het Scheepvaartmuseum het beste omschrijven.

DUURZAAM, INNOVATIEF, EFFECTIEF EN GASTVRIJ

Het mantra van duurzaam, innovatief, effectief en gastvrij is in alle aspecten van de voorbereiding én uitvoering terug te vinden. Zo zijn er zonnepanelen op het dak, kraanwatervoorzieningen in plaats van plastic waterflesjes, warmtepompen die het pand verwarmen en koelen; en waterloze herentoiletten.

Op de dag van een bijeenkomst zelf arriveren alle deelnemers, inclusief bewindspersonen, per elektrische boot bij het Europagebouw of Scheepvaartmuseum. Een ideale, innovatieve en duurzame manier om het Amsterdamse verkeer te ontlasten en Amsterdam vanuit een ander perspectief te laten zien aan de deelnemers.

Ook de manier waarop Nederland het voorzitterschap aanpakt en vormgeeft, is vernieuwend: denk aan demonstraties van zelfrijdende auto's, een Ecodome tijdens de informele Landbouwraad, een interactieve Dementie container en innovatieve vergadermethodes met “scenario based policy discussions”.

SAMENWERKING

Het Rijk is gastheer voor alle buitenlandse bezoekers van vergaderingen, van ambtenaren tot ministers. Maar Amsterdam is de gastheer van het Rijk. Dat vereist goede contacten en een intensieve samenwerking met verschillende onderdelen van de gemeente.

Veiligheid is voor de deelnemers maar ook voor de eigen medewerkers belangrijk. Het Europagebouw is de eerste dag gebomcheckt en door consequent gebruik van scanstraten en detectiepoortjes

“schoon” gehouden. De externe veiligheid is de verantwoordelijkheid van de burgemeester. Mede op basis van adviezen van de NCTV is er door CPEU-collega's veelvuldig en regelmatig overleg gevoerd met de politie en OOV Amsterdam om de externe veiligheid van de deelnemers, bijvoorbeeld tijdens het bootvervoer, te kunnen waarborgen.

EEN EERSTE TERUGBLIK

“Samenwerken. Stap voor stap toewerken naar resultaat. Efficiënt, pragmatisch en gefocust op resultaten. Zo gaat Nederland te werk,” zei premier Mark Rutte aan de vooravond van het Nederlands voorzitterschap van de EU. De officiële evaluatie (en afrekening) van

het Nederlands voorzitterschap zal na 1 juli 2016 plaatsvinden, maar een eerste tussentijdse balans is opgemaakt. Nederland is op de kaart gezet als land dat goed is in organiseren, logistiek en design en fungeert als een eerlijke, oprechte gesprekspartner. We hebben meer dan 150 EU-voorzitterschapsbijeenkomsten gedraaid op onze locatie en meer dan 17.500 unieke bezoekers over de vloer gehad. En dit alles zonder bijzondere voorvallen of incidenten. Bewindspersonen zijn tevreden over “hun” informele ministeriële bijeenkomsten en ook over de overige vergaderingen wordt positief geoordeeld. Dan kun je voorzichtig concluderen dat we een goede organisatiestructuur en een professionele vergaderlocatie hebben neergezet.

Aanlegsteiger Europagebouw

HOE HOUD JE EEN SCHIP IN WOELIGE BAREN OP KOERS?

Migratie en het Nederlands voorzitterschap

■ **André Carstens**
*Projectmanager EU-Voorzitterschap,
Directie Migratiebeleid, Ministerie van
Veiligheid en Justitie*

CRISIS

De beelden van zomer 2015 staan ons nog helder voor de geest. De stroom asielzoekers naar Europa werd zo snel zo groot dat deze niet te stuiten leek. Europeanen werden heen en weer geslingerd tussen gevoelens van compassie en machteloosheid. Mede uit angst voor de sociale, financiële en andere gevolgen van deze mensenstroom, namen steeds meer lidstaten nationale maatregelen of onttrokken zich aan Europese regels zoals die van Schengen en Dublin. Maar al

lag de Europese Unie onder vuur, het was duidelijk een grensoverschrijdend probleem waarvoor een gezamenlijke aanpak nodig was. Eind 2015 leek het inkomende Nederlandse Voorzitterschap voor een haast onmogelijke taak te staan om de crisis te beteugelen.

KENTERING

Hoewel het altijd riskant is om voortijdig successen te claimen, lijkt het erop dat het tij is gekeerd. De eerste doorbraak was het besluit van de Europese Raad in februari om een eind te maken aan de zogenaamde doorwuijpraktijk op de Westelijke Balkanroute. Deze praktijk was faliekant in strijd met de Schengengrenscore en een belangrijke oorzaak van de ongecontroleerde migrantenstroom. Om de uitvoering van dit besluit zeker te stellen is de samenwerking met landen buiten de Europese Unie op de Westelijke Balkan, zoals met Macedonië, aanzienlijk versterkt. Als gevolg hiervan is het aantal migranten over de Balkanroute de afgelopen maanden fors gedaald: van 70.000 in januari, 50.000 in februari, 30.000 in maart tot circa 3.000 in april. De tweede doorbraak was het akkoord in maart met Turkije, waardoor kon worden voorkomen dat de druk op Griekenland nog verder zou oplopen dan al het geval was.

Foto: Cordaid

Foto: Bart van Eijden

*Betere opvang in de regio, wegnemen
grondoorzaken door werken aan
stabiliteit, veiligheid, ontwikkeling
en perspectief*

Bovendien is met dit akkoord een stevige slag toegediend aan de gewetenloze mensensmokkelaars langs deze route. Intussen wordt voortdurend gewerkt om ervoor te zorgen dat de uitvoering van het akkoord voldoet aan EU-regelgeving en het internationale recht. Voor de aanpak van de vluchtelingencrisis wordt Griekenland bijgestaan door de Europese Structural Reforms Support Service (SRSS) van de Europese Commissie onder leiding van de Nederlander Maarten Verweij. Intussen heeft de volgende uitdaging zich al aangediend. Het aantal asielzoekers dat in Italië aankomt over de centrale Middellandse Zee neemt de laatste tijd sterk toe. Gelet op de huidige situatie in Noord-Afrika (m.n. Libië), zal het zo mogelijk nog lastiger worden om deze toestroom te stuiten dan die via Turkije.

ONDERTUSSEN

Tegelijkertijd wordt in Brussel hard gewerkt aan een structurele verbetering van het Europese asielstelsel. Zo is met ongekende vaart overeenstemming bereikt over de oprichting van een Europese Grens- en Kustwacht (EGKW). Daarnaast is ook voortgang geboekt op het terrein van asiel, terugkeer, de bestrijding van mensen-smokkel, versterking van de relaties met derde landen en visumliberalisatiepakketten.

VOORUITBLIK

Naast het bestrijden van de crisis gaat het uiteraard ook om de toekomst. Uitgangspunt voor Slowakije en Malta, die respectievelijk vanaf 1 juli 2016 en 1 januari 2017 het Europese voorzitterschap zullen bekleden, is het gezamenlijke programma dat we voor de start van het Nederlandse voorzitterschap met deze landen gezamenlijk hebben opgesteld. De Europese Commissie is sinds 2008 bezig om een gemeenschappelijk asielbeleid op poten te zetten, met solidariteit, coördinatie en harmonisatie als kernpunten. Sinds vorig jaar voorziet dit onder andere in vrijwillige herverdeling van vluchtelingen, nadat de Commissie eerst een verplicht quotasysteem had voorgesteld. Nederland is voor het sneller en actiever terugsturen van mensen die geen bescherming nodig hebben. Echte vluchtelingen moeten we echter blijven beschermen met behulp van een eerlijker verdeling over de lidstaten. Uiteindelijk zal het gaan om betere opvang in de regio en het wegnemen van grondoorzaken door te werken aan stabiliteit, veiligheid, ontwikkeling en perspectief.

Beelden, feiten en dilemma's in het migratie-debat

■ **Mr. dr. R.K. (Rob) Visser**
*Voormalig directeur Europees
Ondersteuningsbureau van Asielzaken
(EASO), Secretaris Raad van State*

TER OVERDENKING VOORAF

Alom wordt er gesproken over de migratie-crisis. Het gebruik van het woord crisis betekent dat er sprake is van een tijdelijke en abnormale situatie die bijzondere maatregelen rechtvaardigt om zo snel mogelijk weer terug te keren naar een "normale" situatie. Maar wat is de "normale" situatie op het terrein van migratie? Is dat 75% van de huidige instroom van migranten, of 50%, of nog minder?

WOORD EN BEELD

In het migratiedebat spelen beelden en dilemma's een grote rol. Wij denken dat wij het over hetzelfde hebben, maar in de praktijk is dat niet het geval. En zonder eensgezindheid over wat het probleem is, is het moeilijk om over oplossingen te spreken. De een bedoelt met de crisis: de migratie-crisis, grote aantallen migranten die op de deur van de EU kloppen. De ander doelt vooral op vluchtelingen, mensen die vervolging en geweld ontvluchten. Weer anderen doelen op de veiligheid, op de grensproblemen en de gebrekkige werking van de Dublin Verordening.

Voor sommigen is het een solidariteitsprobleem en een verdelingsvraagstuk. Anderen zien vooral een dreigend integratievraagstuk en maken zich zorgen over de sociale cohesie.

Weer anderen wijzen op de vele, gelijktijdige conflicten in de wereld om ons heen. Dat laatste is in ieder geval de echte crisis. De echte crisis is niet in Europa, maar in de Oekraïne, Afghanistan, Pakistan, Bangladesh, het Midden-Oosten, de Hoorn van Afrika en verschillende andere delen van Afrika. Europa heeft te maken met de gevolgen daarvan, maar is zelf niet de brandhaard.

BEELD EN WERKELIJKHEID

In het migratiedebat zijn de beelden niet altijd in overeenstemming met de werkelijkheid. Dit begint al met de cijfers. Op het terrein van overheidszorg spreken wij over bijstandsgerechtigden, uitkeringsgerechtigden, mensen die recht hebben op huursubsidie, enz. Maar op het terrein van asiel tellen wij degenen die asiel vragen en niet degenen die recht hebben op asiel. Dat maakt een groot verschil. Bekijken wij de instroom van asielzoekers over een aantal jaren dan

zien wij dat minder dan 50% van hen asielgerechtigd is en asiel krijgt. Het vraagstuk heeft daarmee een andere dimensie dan het overheersende beeld in het publieke en politieke debat. De last voor de overheid op zich verandert daardoor niet. Alle aanvragen moeten immers worden behandeld.

Maar het bepaalt wel het uiteindelijke maatschappelijke effect. Afgewezen asielzoekers kunnen geen formele toekomst opbouwen voor zichzelf en hun familie. Velen gaan daarom ook weg, of terug naar hun land van herkomst of om het elders te proberen. Die realiteit kan misschien helpen bij het vinden van oplossingen.

Het debat wordt ook veelvuldig beheerst door vooroordelen. Het serieuze noorden en westen wordt afgezet tegenover het zuiden dat het niet zo nauw neemt met de normen. Hetzelfde geldt voor het westen versus het oosten. Wat daarbij over het hoofd wordt gezien is dat bijvoorbeeld Italië al meerdere jaren in de top-vijf van de asiellanden zit en de asielverzoeken die worden ingediend, ook daadwerkelijk behandelt. Wat evenmin wordt onderkend is dat Griekenland inmiddels een asielprocedure heeft opgezet die zich kan meten met vele andere landen (de opvangsituatie in Griekenland is een andere kwestie).

Het is bekend dat Duitsland en Zweden relatief veel asielzoekers ontvangen. Maar ook Bulgarije, Hongarije, Oostenrijk en recentelijk Finland krijgen veel asielzoekers te verwerken. Landen zoals het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Portugal krijgen daarentegen relatief weinig asielzoekers.

Werken met sjablonen is geen bijdrage aan het vinden van oplossingen. De werkelijkheid is veel genuanceerder.

DILEMMA'S

De werkelijkheid van het migratie-terrein kent vele dilemma's. Het dilemma van veiligheid en grenzen versus humanitaire bescherming. Het is niet alleen het recht, maar ook de plicht van een staat, maar ook van een samenwerkingsverband zoals de EU en Schengen, om zijn ingezetenen te beschermen. Daarom zijn er grenzen. Grenzen om te controleren wie er binnenkomen en waarom. Tegelijkertijd bestaan er de algemene humanitaire waarden op grond waarvan wij bescherming willen bieden aan mensen die op de vlucht zijn voor vervolging en oorlog. Het is duidelijk dat er een spanning zit tussen die twee uitgangspunten die in concrete gevallen moet worden opgelost.

In de praktijk kan dat ook, mits maar niet een van de twee uitgangspunten wordt verabsoluteerd.

Een dilemma is ook dat wij in de EU een half huis hebben gebouwd. Aan de ene kant is er in iets meer dan tien jaar een gemeenschappelijk Europees asielstelsel tot stand gebracht, een geharmoniseerd

juridisch kader, dat geldt voor alle lidstaten en dat gelijke gevallen gelijk behandelt. Aan de andere kant houden de lidstaten nog vast aan de nationale beoordeling van de individuele asielverzoeken. Daardoor hebben asielzoekers een belang om hun asielverzoek in een bepaalde lidstaat in te dienen. Niet omdat daar een grotere kans op een asielstatus is, maar vanwege de sociale en andere rechten die daar gelden als zij eenmaal de asielstatus hebben verkregen (vergelijk bijvoorbeeld de sociale rechten in Zweden en die in Bulgarije).

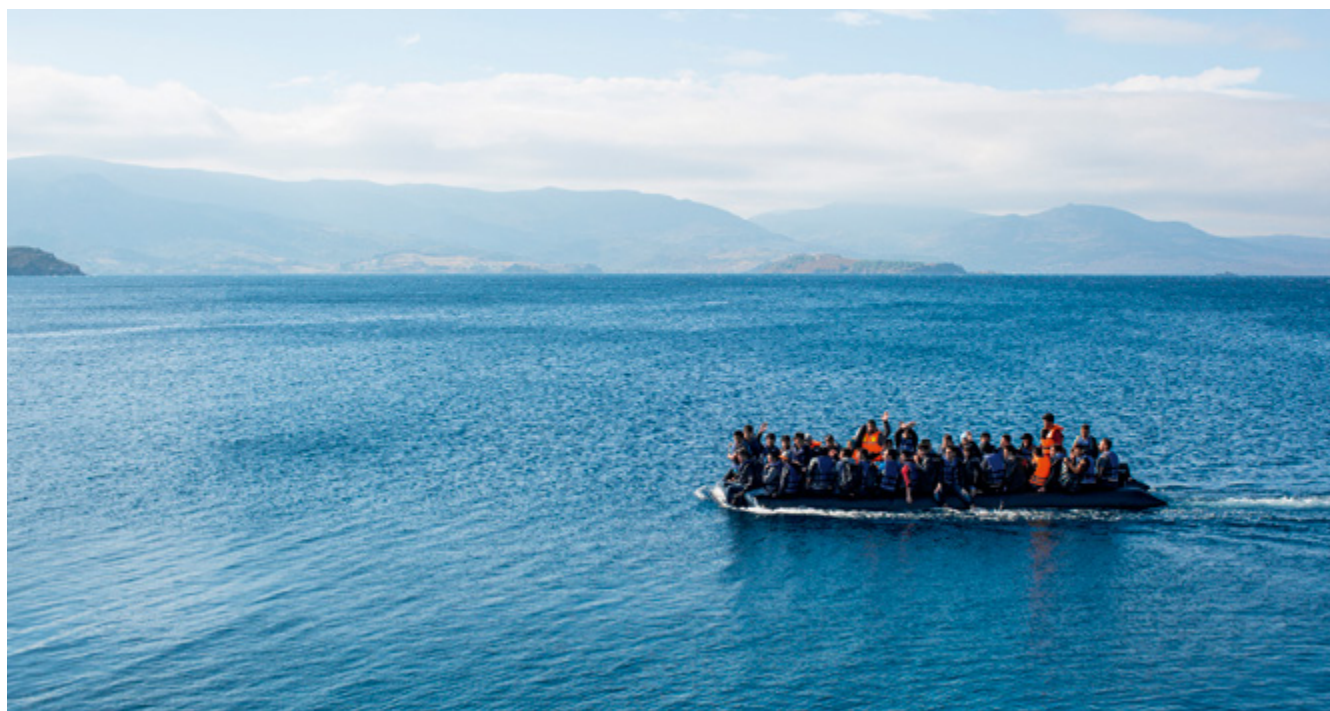
Die situatie leidt nog tot een ander dilemma. Het gemeenschappelijk asielstelsel is gebouwd volgens het uitgangspunt dat in alle lidstaten een uniforme situatie geldt. Op papier klopt het allemaal: de buitengrenzen worden bewaakt en iedereen die humanitaire bescherming nodig heeft, vraagt dat bij binnenkomst van de EU/Schengen direct aan. De dagelijkse realiteit is dat niet iedere asielzoeker zich direct meldt en direct asiel vraagt. Dat werpt de praktijk-vraag op: kun je iemand dwingen om asiel te vragen? Het antwoord vanuit de juridische optiek is simpel: als iemand geen asiel vraagt, is hij/zij illegaal en moet vertrekken. Maar wat als die persoon komt uit een land waarheen niet mag worden teruggezonden vanwege de situatie daar, bijvoorbeeld Syrië?

WEGEN VOORWAARTS?

Goed zien waar het om gaat, kan bijdragen aan nieuwe oplossingen. Allereerst door realistische cijfers te gebruiken. Op die manier kan het debat op een eerlijke manier worden gevoerd. Vervolgens door het onderkennen van de verschillende categorieën van migratie. Mensen die op de vlucht zijn voor vervolging en geweld, komen naar de Europese Unie en zoeken humanitaire bescherming. De EU kent gemeenschappelijke beschermingsregels die gelden voor

(bijna) alle lidstaten. Het maakt niet uit waar in de EU bescherming wordt gevraagd omdat de procedure en uitkomst volgens dezelfde regels zijn bepaald. Dit feit kan ons helpen de spanning tussen het EU-huis en de nationale asielprocedure op te lossen. Bijvoorbeeld door het opzetten van regionale EU-aanmeldcentra die bij uitsluiting bevoegd zijn om asielaanvragen te behandelen (vergelijk de situatie in Nederland waar alleen op het aanmeldcentrum Ter Apel asielaanvragen kunnen worden ingediend). Bij kansrijke aanvragen kan de asielzoeker dan worden doorverwezen naar een lidstaat voor verder behandeling van de aanvraag. Doorreizen en “asiel-shoppen” heeft dan geen zin meer en ook geen effect. In individuele lidstaten kan dan immers geen asiel meer worden aangevraagd. Een dergelijke maatregel zal op zichzelf al een ontmoedigend effect hebben en betekent bovendien het einde van het belastende “Dublin”-stelsel. Degenen die duidelijk niet asielgerechtigd zijn, kunnen direct in de regionale centra worden afgewezen en middels een EU-terugkeerprogramma vertrekken. Dat is effectiever dan nationale terugkeerprogramma's.

Een groot deel van degenen die geen recht op asiel hebben, komen uit landen waarvan kan worden vastgesteld dat zij veilig zijn. Toch worden al diegenen die uit veilige landen komen via dezelfde asielprocedure behandeld als degenen die wel een gerechtvaardigde claim op asiel hebben. Dat heeft op zichzelf een aanzuigende werking en belast bovendien de asielprocedure voor mensen die wel humanitaire bescherming nodig hebben. Het invoeren van een aparte, veel snellere procedure voor mensen die uit veilige landen komen, zou een belangrijke bijdrage aan de migratie-situatie in Europa kunnen leveren. Het zou bovendien een belangrijke signaalwerking hebben naar mensen uit veilige landen en de instroom uit die landen substantieel kunnen verminderen. Dat betekent ook nog lagere aantallen voor terugkeer.

Jacht op crimineel vermogen

■ Leonie ten Cate

Directoraat-generaal Politie, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Toen bij Veiligheid en Justitie de voorbereidingen voor het EU-voorzitterschap in 2014 startten, was de boodschap vanuit Brussel dat 90% van ons werk zou bestaan uit de “going concern”: lopende wetsvoorstellen en beleidstrajecten, naast het reageren op incidenten en crises. In een unie met 28 lidstaten is er nog maar weinig ruimte voor eigen initiatieven van een roulerend, zes maanden durend voorzitterschap. Toch heeft DG Politie in 2014 aan de politie de vraag gesteld: *Wat kan het Nederlands voorzitterschap concreet betekenen voor de internationale opsporing?* Het antwoord luidde: financieel rechercheren. Hoewel de EU-wetgeving toereikend is, wordt dit opsporingsinstrument nog onvoldoende benut door EU-landen, zo signaleerde de nationale politie. Dit werd in 2015 bevestigd door een internationaal behoefteonderzoek dat in opdracht van VenJ werd uitgevoerd door onderzoeksbureau Ecorys. Zo werd “financieel rechercheren” één van de voorzitterschapsprioriteiten van VenJ.

110 MILJARD EURO

Criminelen en hun geld verdwijnen vaak over de grens. Geld in verschillende vormen: bezittingen, investeringen, registratie van eigenaarschap. De Europese Unie heeft met het vrije verkeer van goederen, mensen en kapitaal een enorme boost gegeven aan de economieën en handel van de lidstaten. Maar ook georganiseerde criminele groepen maken hier handig gebruik van. Naar schatting is de jaarlijkse opbrengst van criminele activiteiten inmiddels 110 miljard euro (is 1% van BNP van EU). Niet alleen typeert dit de omvang van georganiseerde criminaliteit in de EU; het heeft ook een ondermijnend effect op de legale economie. Mensensmokkel, terrorisme, handel in verdovende middelen, fraude, witwassen; bij vrijwel alle vormen van georganiseerde criminaliteit is geld de rode draad door de criminele keten.

FOLLOW THE MONEY

Financieel rechercheren is simpel gezegd het volgen van de geldsporen en administratieve sporen die criminelen achterlaten. Deze laatste zijn vaak minstens zo belangrijk om bijvoorbeeld eigenaarschap aan te tonen, overeenkomsten, leningen etc. Financiële recherche is daarom een uitstekende manier om – naast de klassieke tactische en de wat nieuwere forensische recherche – criminele organisaties in kaart te brengen. Via transacties traceer je de actoren, facilitators, netwerken; follow the money. Tot nu toe werd financieel rechercheren vooral ingezet als onderdeel van een lopend onderzoek met het doel om bij een veroordeling het crimineel vermogen te kunnen ontnemen (“afpakken”). Ontnemings is een effectieve manier om criminele organisaties permanent te ontmantelen, naast het vangen van de boeven. De boeven zijn vervangbaar; geld niet. Pleidooi van VenJ en politie is om financieel rechercheren niet alleen in te zetten wanneer ontneming in beeld komt, maar vooral toe te gaan passen als een

regulier opsporingsinstrument in alle onderzoeken - vanaf het begin van het onderzoek - naar georganiseerde criminaliteit.

MENSENSMOKKEL

Sinds de hoge instroom van migranten op gang kwam, is de aanpak van mensensmokkel een prioriteit van het kabinet en van de Europese Unie. Uit een recent bericht van Interpol en Europol blijkt dat in 2015 door mensensmokkelaars 4,4 miljard euro verdiend is aan de migratiegolf in Zuid-Europa. Expliciet werd de afgelopen maanden tot op ministersniveau het belang benadrukt van het traceren van de geldstromen van de smokkelaarsgroepen. Daarbij is internationale politiesamenwerking rondom financiële onderzoeken onontbeerlijk. Dat maakte het (in 2014 al gekozen) thema financieel rechercheren extra relevant voor de actualiteit.

ACTIEPLAN

Eén van de grote uitdagingen in de EU is om *snel* iets voor elkaar te krijgen dat *concreet*, praktisch toepasbaar en *uitvoerbaar* is. Het is relatief gemakkelijk om een visie en een strategie op papier te zetten. Maar hoe bereik je dat het “veld”, in dit geval de opsporingsdiensten, er iets aan heeft? Dat was immers de oorspronkelijke vraag aan de politie. Gekozen is voor een Actieplan Financieel Rechercheren, als onderdeel van zogenoemde “raadsconclusies” van de raad van EU-ministers. Het Actieplan heeft tot doel om:

1. de toepassing in opsporingsonderzoeken te vergroten;
2. de kennis bij politiediensten te vergroten;
3. de internationale samenwerking te bevorderen.

Daarbij is een multidisciplinaire benadering voorgesteld: samenwerking met alle keten- en andere partners als de politie, het OM, de belastingdienst, douane, de FIOD. Het Actieplan bevat als concrete acties onder andere het opzetten van een projectteam bij Europol dat het business model van mensensmokkelaars in Zuid-Europa onderzoekt, op grond waarvan nieuwe onderzoeken kunnen worden gestart waarbij financieel rechercheren één van de hoofdinstrumenten is. Ook gaat de Europese Politieacademie Cepol trainingen geven aan rechercheurs van politiediensten van EU-landen.

Er was bij de start van het Actieplan volop steun van de Europese Commissie en de lidstaten. Onder andere Italië was bijzonder geïnteresseerd vanwege de grensoverschrijdende activiteiten van verschillende mafiagroepen. Maar ook de Britse National Crime Agency vanwege witwasactiviteiten aan de Spaanse costa's. De EU-conferentie die VenJ in februari over het onderwerp organiseerde, leverde levendige discussies en waardevolle input op.

De conclusies Financieel Rechercheren, inclusief Actieplan, zijn als A-punt op de JBZ-raad van juni aangenomen. Implementatie volgt door Europol, Cepol en lidstaten België en Nederland. De implementatie van de overeengekomen acties wordt na 1 juli getrokken door de opvolgende EU-voorzitterschappen Slowakije en Malta. Met hopelijk de concrete resultaten die we aan het begin van het voorzitterschap beoogden: meer, vaker en bredere inzet van financieel rechercheren. *Let's follow the money.*

Lang leve de publiek-private samenwerking in cybersecurity!

■ Wim Hafkamp

Chief Information Security Officer, Rabobank, tevens voorzitter en oprichter FI-ISAC Platform

Dit jaar bestaat de Financial Institutions – Information Sharing and Analysis Center (FI-ISAC) als publiek-private samenwerking 10 jaar. Een mooi moment om te vieren maar ook om terug te kijken. Wat was het doel? Wat gaat goed en wat kan beter?

In 2000 ben ik gestart met mijn promotieonderzoek naar de responscapaciteit en kwaliteit van organisaties op ICT-veiligheidsincidenten en -kwetsbaarheden. Als onderdeel van het onderzoek zijn in 2003 een aantal gevalstudies uitgevoerd bij een tiental Nederlandse financiële instellingen. Ten tijde van het onderzoek vonden op ad-hoc basis interbancaire overleggen plaats over dreigingen en incidenten in de cyber omgeving. Dat zette aan het denken. Met de introductie van nieuwe elektronische bankdiensten – zoals internetbankieren – namen immers ook de risico's toe. Veelzeggend was een artikel uit 1998 in het blad *Computeridee* waarin een theoretische aanval met kwaadaardige software, de zogeheten bancaire trojan, op het Rabobank Internetbankieren product werd beschreven.

Na intensief overleg met de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) werd in mei 2003 het idee gelanceerd om een periodiek interbancair security-overleg in te richten met operationele security-experts met als doel een effectieve informatie-uitwisseling en analyse van nieuwe IT-dreigingen en incidenten. De dreiging van computervirussen nam toen snel toe, de eerste phishing mails waren al een feit. Binnen de NVB was afgesproken om niet te concurreren op computerveiligheid. Een operationeel overleg zou dan ook direct invulling kunnen geven aan het gezegde “een gewaarschuwd mens telt voor twee”. Ook zagen de banken steeds meer initiatieven op dit terrein vanuit diverse ministeries. De afspraak was dat het overleg eveneens als loketfunctie zou fungeren richting de rijksoverheid.

Net na de zomer van 2003 werd de eerste bijeenkomst gehouden, de FI-ISAC was een feit. De naam FI-ISAC werd ontleend aan het in 1998 in de Verenigde Staten opgerichte Financial Services Information Sharing and Analysis Center. Om naamsverwarring en juridische claims te voorkomen werd de term Services in Nederland vervangen door het woord Institutions.

Een heel belangrijk aspect was “vertrouwen”. We wilden immers niet dat in vertrouwen gedeelde informatie over veiligheidsincidenten bij de media (en daarmee ook bij “onze tegenstanders”) terecht zou komen. Daarom werden al snel een aantal regels opgesteld waaronder het zogeheten Traffic Light Protocol: rood, oranje, groen. Rood-gelabelde informatie was geheim. Het werd alleen mondeling medegedeeld en mocht niet verder worden verspreid buiten de vergadering. Oranje informatie was vertrouwelijk maar mocht wel verspreid worden binnen de eigen organisatie op basis van het “need-to-know” principe. Groene informatie kende geen restricties voor verspreiding. Denk bij dit laatste bijvoorbeeld aan waarschuwingen die een specifieke bank aan zijn klanten geeft. Dit stoplicht had een zeer positief effect op het functioneren van de FI-ISAC. Immers er lagen nu duidelijk afspraken rond de vertrouwenskwestie. Bovendien zorgde de codering voor een hoge vergaderopkomst. Rode informatie werd niet verder verspreid. Als een financiële instelling een meeting miste, had de instelling direct een informatieachterstand.

In 2006 ontstond vanuit het Ministerie van Economische Zaken het idee een Informatie Knooppunt Cybercrime in Nederland in te richten. Elke vitale sector diende hierbij zijn eigen ISAC te hebben in lijn met de werkwijze van de FI-ISAC. Het werd al gauw het bloemblaadjesmodel genoemd, voor elk blaadje staat een sector. In het hart van de bloem drie overheidsvertegenwoordigers: GovCERT

(nu: NCSC), KLPD (nu: Nationale Politie THTC) en AIVD. De overheid levert de secretarisrol en de mailinglijst. De sector zelf dient een voorzitter te benoemen en de vergaderfaciliteiten te regelen. Ook in Europa werd voorzichtig geëxperimenteerd met het ISAC-model. Zo hebben Nederland en Hongarije in 2008 de Europese FI-ISAC opgericht.

De ISAC's werken vandaag de dag zeer nauw samen met het NCSC. Er is een permanente uitwisseling van "cyber"-informatie tussen "Den Haag" en de vitale sectoren. De FI-ISAC heeft sinds 2013 zelfs een permanente liaison op het kantoor van het NCSC.

KUNNEN WE DAARMEE SPREKEN VAN EEN SUCCESVOL NEDERLANDS PPS OP CYBERSECURITY GEBIED?

In beginsel is het antwoord hierop "Ja". Immers de informatie-uitwisseling levert toegevoegde waarde voor zowel de publieke als de private vertegenwoordigers. En er zijn duidelijke afspraken gemaakt over het punt van vertrouwen en de verdeling van kosten gekoppeld aan deze vorm informatie-uitwisseling. Toch is mijn reactie niet een

volmondig "Ja". Dat heeft met twee aspecten te maken. De analysefunctie (de letter "A" in het woord ISAC) wordt per sector zeer beperkt en ad-hoc ingevuld. Er zijn tussen de overheid en de private partners nog geen (financiële) afspraken gemaakt over het doorontwikkelen van de huidige ISAC's tot een volwaardig centrum. Dit is geen verwijt aan de overheid maar heeft even zozeer te maken met ontbreken van een stevige cybersecurity roadmap per sector en vaak ook het ontbreken van een centrale belangenvertegenwoordiger. Het andere aspect betreft het ontbreken van een duidelijke groeikalender. De wereld staat niet stil. De ISAC-partners functioneren niet in een vacuüm, zij werken in ketens waar vele grotere en kleinere bedrijven onderdeel van uit maken. Het is natuurlijk prachtig als organisaties die onderdeel zijn van de financiële kerninfrastructuur zich beter kunnen wapenen tegen cyberdreigingen door onderling informatie uit te wisselen. Maar voor de BV Nederland is het belangrijk dat alle schakels voldoende aandacht geven aan dit thema en snel reageren op nieuwe bedreigingen. Wat dat betreft wordt het na 10 jaar tijd voor een nieuwe PPS: de ISAC 2.0!

High Level Meeting Cybersecurity

Medio mei vond in het kader van het Nederlandse Voorzitterschap een hoogambtelijke bijeenkomst over cybersecurity plaats. Staatssecretaris Dijkhoff opende de conferentie door in gesprek te gaan met robot Robin over kansen en risico's rondom cybersecurity.

Op 12 mei is ook het "Coordinated Vulnerability Disclosure Manifesto", een initiatief van het CIO-Platform Nederland en Rabobank, ondertekend door circa 30 private partijen. Met het ondertekenen van het Manifesto committeren de private partijen zich aan het invoeren van beleid voor "coordinated vulnerability disclosure".

De "High Level Meeting" bestond uit diverse plenaire en interactieve focussessies waarbij de discussie gericht was op onderwerpen als standaardisatie van hard- en software, responsible disclosure en educatie, om zo in te kunnen spelen op ontwikkelingen als in *Internet of Things*, interconnectiviteit en toenemende complexiteit en afhankelijkheid van ICT-producten en -diensten. Publiek-private samenwerking is daarbij essentieel voor een breed en effectief antwoord op huidige en toekomstige cyberdreigingen.

Patricia Zorko

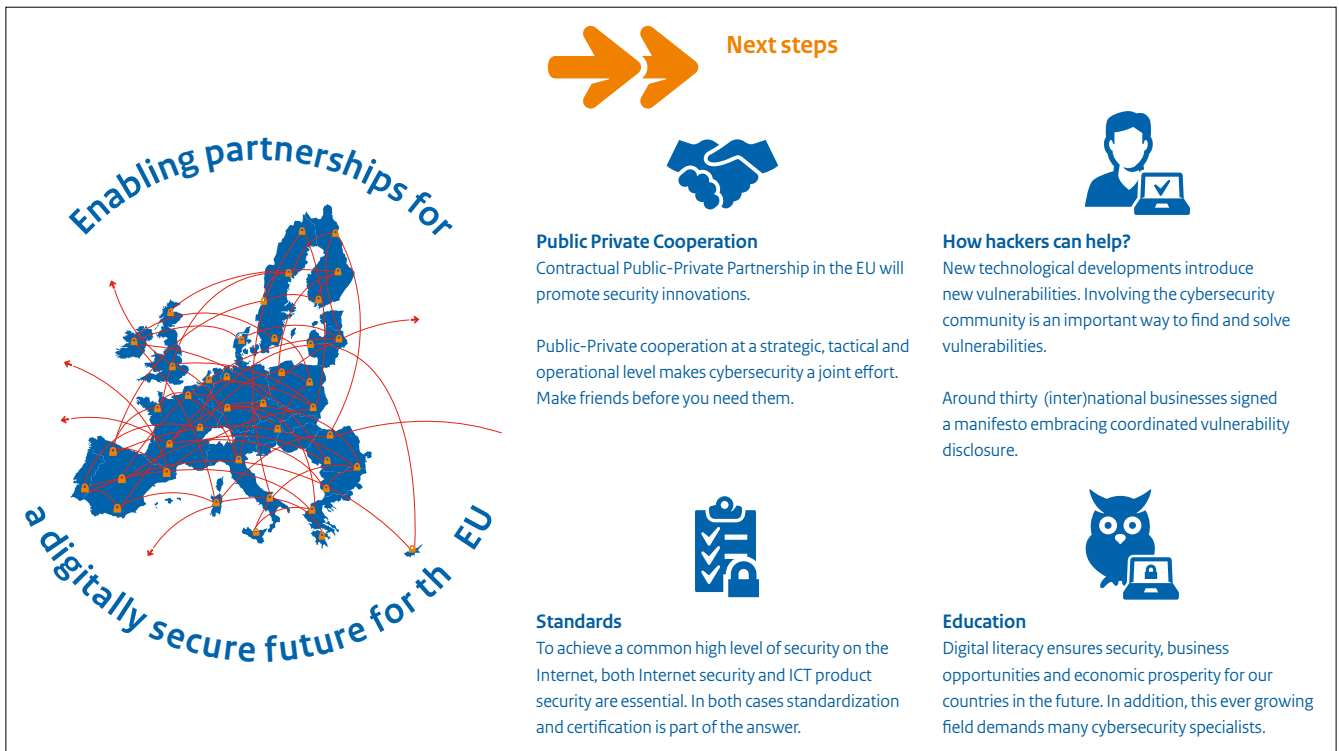
Als afsluiting van de Meeting werd een infographic met highlights van de twee dagen overhandigd door Patricia Zorko, Directeur Cybersecurity

Robots, kans of risico? Staatssecretaris Klaas Dijkhoff vroeg het Robin op de "man" af tijdens EU-bijeenkomst Cyber Security.

(NCTV) aan haar Slowaakse collega Dusan Spac (Director Slovak National Security Authority). Slowakije volgt Nederland op als voorzitter van de EU.

Bron: www.ncsc.nl 13 mei 2016

Ruim 30 private partijen ondertekenen het Manifesto en committeren zich aan het invoeren van beleid voor “coordinated vulnerability disclosure” (het op verantwoordelijke wijze melden en afhandelen van kwetsbaarheden in informatiesystemen en (software)producten).

To be connected or not to be connected

De Cyber Security Raad (CSR) heeft op 11 mei 2016 de eerste Europese Foresight Cybersecurity-bijeenkomst georganiseerd over de toekomst van cybersecurity in Europa. De bijeenkomst in het kader van het Nederlandse EU-voorzitterschap vond plaats direct voorafgaand aan de hoogambtelijke bijeenkomst georganiseerd door de Directie Cyber Security

■ Elly van den Heuvel

Secretaris Nederlandse Cyber Security Raad

■ Eline Attema

Adviseur, directie Cybersecurity, NCTV, Ministerie van Veiligheid en Justitie

■ Martin Bobeldijk

Turnaround Communicatie

Cybersecurity is een belangrijk thema binnen de Europese Unie. De EU-landen proberen samen de bedreigingen het hoofd te bieden en het cyberveiligheidsniveau in de lidstaten op een hoger peil te brengen. Het is in dit verband belangrijk dat de overheid, het bedrijfsleven en de wetenschap op alle fronten de handen ineen slaan. De CSR wil de publiek-private-academische samenwerking op internationaal strategisch niveau stimuleren. Zo'n twintig internationale deskundigen afkomstig uit de overheid, het bedrijfsleven en de academische wereld zijn daarom bijeengekomen om te spreken over toekomstige ontwikkelingen bij het *Internet of Things* en het belang van het harmoniseren van de zorgplicht binnen de EU. De conclusies en aanbevelingen van de bijeenkomst zullen vóór 1 juli aan de EU worden gepresenteerd. Het rapport wordt ook aan derden beschikbaar gesteld.

THEMA'S: INTERNET OF THINGS EN ZORGPLICHT

Het Internet of Things (IoT) breidt zich uit en heeft een grote impact op alle delen van onze economie en samenleving. Het brengt allerlei mogelijkheden met zich mee, zoals wooncomfort, e-health, slimme steden en slimme auto's. Alles is met alles verbonden. Het IoT brengt echter ook bepaalde risico's en dilemma's met zich mee. De vraag is nu welke maatregelen er genomen kunnen worden om IoT te bevorderen en tegelijkertijd de bijbehorende risico's te beperken. Dit was het eerste thema dat tijdens de bijeenkomst aan bod kwam.

Cybersecurity vormt de ruggengraat van de economische groei in Europa. Maar nu onze samenleving steeds afhankelijker wordt van ICT-goederen en -diensten, nemen ook de risico's en kosten van ontwrichting, falen of misbruik ervan toe. Het waarborgen van de vertrouwelijkheid, integriteit en beschikbaarheid van IT is daarom cruciaal voor ons welzijn en onze economie. Wie er verantwoordelijk is voor het waarborgen van de cybersecurity van digitale producten en diensten is echter niet zo gemakkelijk te beantwoorden gezien de uiteenlopende wettelijke kaders voor cybersecurity in de EU-lidstaten. Dit was het tweede thema dat tijdens de bijeenkomst de revue passeerde.

PUBIEK-PRIVATE SAMENWERKING

Deelnemers waren vertegenwoordigers van bijvoorbeeld Symantec, Microsoft, S21SEC, Harvard University, Radboud Universiteit, World Economic Forum, NAVO en EU-instellingen als DG Connect, ENISA en Europol. Voorafgaand aan de bijeenkomst hadden de deelnemers een korte paper over beide onderwerpen ingediend. De bijdrage van de CSR bestond uit twee white papers. Deze papers zijn met elkaar gedeeld zodat men vooraf kennis kon nemen van de verschillende meningen en oplossingen. De combinatie van "huiswerk" voorafgaande aan de bijeenkomst en een diepgaande discussie tijdens het diner bleek een innovatieve formule om snel tot de essentie van de kwestie te kunnen komen. De groep veranderde tijdens de sessie in een soort denktank en discussieerde openlijk over Europese waarden als transparantie en het blijvende recht op vrije keuze. Zelfs wanneer alles met elkaar verbonden is, moet je ervoor kunnen kiezen niet verbonden te zijn: *to be or not to be connected* dus. Na afloop werden door de groep goede conclusies en verdere stappen geformuleerd.

CONCLUSIES

Een van de belangrijkste conclusies van de Foresight-bijeenkomst was dat publiek-private partnerschappen en een multistakeholderbenadering in Europa onontbeerlijk zijn. Ook werd gesteld dat het van groot belang is normen vast te stellen en overeenstemming over vereisten te bereiken. Dit zal evenwel niet gemakkelijk zijn. Opensourcesoftware moet meer gestimuleerd worden en in de discussie over zorgplicht moet er echt een gedragsverandering komen. Security by design zou al vanaf de eerste stap in de ontwikkeling moeten worden meegenomen. Door commerciële druk is dit vaak niet het geval. De EU en nationale organisaties gaan op het gebied van cybersecurity nogal eens hun eigen weg; ze moeten meer samenwerken en een kritische massa opbouwen. Wanneer publieke en private partijen en de academische wereld de handen ineen slaan staat niets een veilige en geweldige digitale toekomst in de weg.

Internationale tabletop-oefening VITEX 2016

■ Alyssa Brinkhof

Directie Weerbaarheidsverhoging, Ministerie van Veiligheid en Justitie

■ Ben Govers

Nationaal Crisiscentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Vitale infrastructuur is belangrijk voor het functioneren van een land – daar is iedereen het over eens. De inrichting van de vitale infrastructuur van een land zit complex in elkaar, niet in de laatste plaats vanwege de onderlinge afhankelijkheden en de dwarsverbanden met andere landen. Des te meer reden om te oefenen op dit terrein en daarbij zeker ook te kijken naar die verschillende niveaus waarop men met elkaar samen moet werken: internationaal, nationaal en publiek-privaat. De NCTV heeft om die reden de internationale oefening VITEX 2016 georganiseerd, die op 11 en 12 mei in Amersfoort plaatsvond.

VITEX 2016 was een *tabletop*-oefening, waarin aan de hand van een scenario over geplande elektriciteitsuitval de genoemde niveaus van samenwerking werden verkend. De doelgroep bestond uit overheidsspecialisten op het gebied van civiele bescherming en elektriciteit en vertegenwoordigers van landelijk (stroom)netbeheerders – internationaal bekend onder de naam *Transport System Operators* (TSO's). Op deze geslaagde oefening waren tweeëntwintig Europese lidstaten vertegenwoordigd.

Tijdens VITEX werd er geoefend op basis van een vernieuwend oefenconcept, gebaseerd op “scenario based policy discussions”. Dit hield in dat de deelnemers met elkaar in discussie gingen aan de hand van situatiebeschrijvingen en opgestelde vragen die pasten bij het ontworpen scenario, waarin samenwerking centraal staat. Het tekort aan stroom in Europa ontstaat in het scenario als gevolg van een extreem droge winter en zware zomer waardoor lage waterstanden in rivieren ontstaan.

Koelwater wordt daarmee schaars, kolencentrales krijgen te weinig kolen doordat schepen minder of niet kunnen aanvoeren, er is een explosie van kwallen die de aanvoerleidingen van koelwater verstoppert en logischerwijs gaat de stroombehoefte omhoog om koelkasten, airco's en andere koelinstallaties te kunnen voeden. In de vier rondes van het spel gingen de deelnemers met elkaar in gesprek om de samenwerking op respectievelijk publiek-privaat, bilateraal, multilateraal en Europees niveau te verkennen en te verbeteren.

Op de avond voorafgaand aan de oefening werden de deelnemers en organisatie welkom geheten door Lucas Bolsius, de burgemeester van Amersfoort, en directeur Telecom (voormalig directeur Energie Jos de Groot) van het ministerie van Economische Zaken en kregen de deelnemers de gelegenheid elkaar alvast in een informele setting te leren kennen. Tijdens de officiële opening zorgde Patricia Zorko er als plaatsvervangend NCTV voor dat de aanwezigen direct in de sfeer van het scenario kwamen door terug te kijken naar voorvallen uit het verleden, waarbij het effect van stroomuitval op Europa duidelijk werd. De gevolgen hiervan blijven namelijk niet altijd tot één vitaal proces beperkt en de verwevenheid van de vitale infrastructuur kan dan ook dramatische gevolgen hebben op de Nederlandse samenleving.

VITEX 2016 heeft geleid tot een grotere awareness van de onderlinge afhankelijkheid en heeft zowel de mogelijkheden als de knelpunten van samenwerking, op nationaal niveau en tussen de verschillende lidstaten aan het licht gebracht. Naast de evaluatie wordt er naar aanleiding van de oefening een handboek opgeleverd, waarin stap voor stap staat beschreven hoe een dergelijke bijeenkomst georganiseerd kan worden. NCTV-directeur Strategie, H.P. Schreinemachers, nodigde de lidstaten uit om het handboek te gebruiken en hiermee de samenwerking op het gebied van de vitale infrastructuur door middel van oefenen te blijven bevorderen. Verschillende lidstaten hebben al aangegeven geïnteresseerd te zijn in een volgende editie.

DG-Conferentie Civiele Bescherming

■ **Monique Pariat**
*Directeur-Generaal, DG Humanitaire Hulp
en Civiele Bescherming (DG ECHO),
Europese Commissie*

Begin juni 2016 was ik voorzitter van de 36e bijeenkomst van de directeuren-generaal die verantwoordelijk zijn voor de civiele bescherming in alle landen die deelnemen aan het Uniemechanisme voor civiele bescherming. De bijeenkomst in Amsterdam werd mede-georganiseerd door het Nederlandse voorzitterschap en ik wil graag een welgemeend “dank u” richten aan alle collega's die deze conferentie tot een succes hebben gemaakt en aan u allen voor de hartelijke ontvangst in uw land.

Het Uniemechanisme voor civiele bescherming (UCPM) vormt het kader voor de Europese samenwerking op het gebied van rampenbeheersing. Er nemen 34 landen aan deel: de 28 EU-lidstaten plus Noorwegen, IJsland, Servië, Montenegro, de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië en, sinds kort, Turkije. De UCPM faciliteert en coördineert de inzet van de deelnemende landen bij het bestrijden van rampen zowel binnen als buiten de EU. Daarnaast heeft het zich ontwikkeld tot drijvende kracht achter het voorkomen van en de voorbereiding op rampen.

Tijdens de bijeenkomst richtten we ons op twee belangrijke kwesties binnen de Europese crisisbeheersing: de vluchtelingen-crisis en de follow-up van de lering die getrokken is uit de bestrijding van ebola. Op beide fronten treedt de EU besluitvaardig op om onze responscapaciteit bij crises te verbeteren. Het is verfrissend te zien dat zelfs in deze politiek moeilijke tijden onze lidstaten elkaar vinden op het gebied van rampenbeheersing en snel overeenstemming bereiken over ambitieuze hervormingen.

CIVIELE BESCHERMING EN NOODHULP BIJ DE VLUCHTELINGENCRISIS

De vluchtelingencrisis is op dit moment topprioriteit voor de Europese Commissie en de lidstaten. Tijdens de conferentie keken we op verzoek van de betrokken staten naar de operationele maatregelen die via het UCPM zijn genomen en ook naar een onlangs in het leven geroepen instrument dat gericht is op het bieden van directe noodhulp aan vluchtelingen binnen de Unie. Sommige directeuren-generaal gaven voorbeelden van hoe hun

eigen diensten helpen bij de integratie van vluchtelingen op de langere termijn door hen te betrekken bij relevante trainingen of door hen op te nemen in hun vrijwilligersorganisaties.

Tussen januari 2015 en april 2016 hebben bijna 1,2 miljoen mensen - vluchtelingen, asielzoekers en migranten - de Europese Unie bereikt, op de vlucht voor conflicten in hun thuisland of op zoek naar veiligheid en een beter leven. Door de crisis is er dringend behoefte ontstaan aan hulpgoederen, uitrusting en diensten waarmee aan de basisbehoeften van de vluchtelingen kan worden voldaan. Sinds september 2015 hebben Hongarije, Slovenië, Servië, Kroatië en Griekenland een verzoek om hulp in natura bij het UCPM ingediend. Veel lidstaten hebben nuttige bijdragen geleverd - en doen dat nog steeds - ondanks het feit dat er ook op hun eigen middelen een fors beroep wordt gedaan. In dit verband doet het mij deugd dat Nederland een zeer waardevolle bijdrage heeft geleverd aan Servië, Slovenië en Griekenland.

De aanhoudende stroom vluchtelingen naar Europa vereist gecoördineerde maatregelen op EU-niveau willen we een humanitaire tragedie voorkomen. De Europese Commissie heeft daarom op 2 maart 2016 een voorstel tot het instellen van een noodhulpinstrument van de Unie gedaan. De Raad heeft hier binnen één week zijn goedkeuring aan verleend en het voorstel is op 15 maart 2016 formeel aangenomen.¹ De snelheid van de procedure onderstreept het belang van dit nieuwe instrument dat de Unie in staat stelt financiële noodhulp te verlenen, met name aan de humanitaire partners van de Europese Commissie², voor dringend noodzakelijke humanitaire bijstand, hulpverlening en bescherming binnen de EU. Het is voor het eerst in de geschiedenis van de EU dat er financiële middelen beschikbaar worden gesteld voor humanitaire operaties in de Unie zelf.

In het algemeen kan een beroep op het instrument worden gedaan bij uitzonderlijke rampen die leiden tot ernstige grootschalige humanitaire gevolgen in één of meer lidstaten en uitsluitend indien deze gevolgen niet met andere beschikbare instrumenten kunnen worden opgevangen. Het instrument treedt nu voor het eerst in werking bij de huidige instroom van vluchtelingen en migranten in de Europese Unie. De Unie zal de komende drie jaar 700 miljoen euro aan noodhulp beschikbaar stellen om deze crisis het hoofd te bieden. Op 23 maart 2016 zijn de financieringsprioriteiten voor de eerste toekenning van 100 miljoen euro ter ondersteuning van Griekenland gepubliceerd. De eerste 8 geselecteerde projecten werden al op 18 april 2016 goedgekeurd.

¹ Verordening (EU) 2016/369 betreffende de verstrekking van noodhulp binnen de Unie.

² Te weten internationale organisaties en agentschappen, non-gouvernementele organisaties op het gebied van humanitaire hulp en gespecialiseerde diensten van de lidstaten.

LERING TREKKEN UIT DE EBOLACRISIS - EUROPEES MEDISCH KORPS

De uitbraak van ebola in West-Afrika - de ergste epidemie van deze ziekte sinds mensenheugenis - en de dood van meer dan 11.000 mensen leidde tot ontzette reacties in de wereld. Het was een wake-up call voor de internationale gemeenschap om direct maatregelen te treffen om sneller en beter op gezondheids crises te kunnen inspelen.

De Europese Commissie heeft lering getrokken uit de ebolacrisis en meteen stappen ondernomen om de coördinatie en planning van de bestrijding van gezondheids crises in Europa te versterken en tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de mondiale inspanningen op dit gebied onder leiding van de WHO. Binnen een jaar, in februari 2016, hebben we het Europees Medisch Korps (EMC) in het leven geroepen.

De oprichting van het EMC kon zo voortvarend verlopen omdat gebruikgemaakt kon worden van de reeds bestaande structuur van het UCPM. Als onderdeel van de vrijwillige pool van de Europese respons capaciteit kunnen EMC-reddingsteams, -deskundigen en -apparatuur uit de lidstaten onmiddellijk worden ingezet bij EU-missies in de hele wereld.

Via het EMC kunnen de Europese lidstaten uitgebreide hulp verlenen in de vorm van medische teams, mobiele laboratoria, medische evacuatiecapaciteiten en teams en deskundigen op het gebied van volksgezondheid, medische coördinatie en logistieke ondersteuning. België, de Tsjechische Republiek, Finland, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland, Spanje, Zweden en Nederland behoren tot

de eerste landen die aan het EMC hebben bijgedragen. Nederland heeft een breed palet aan gespecialiseerde capaciteiten en expertise beschikbaar gesteld voor het EMC, waaronder deskundigheid op het gebied van medische evacuatie en volksgezondheid.

De EMC-teams kunnen indien nodig op korte termijn worden ingezet voor alle noodgevallen die gevolgen voor de volksgezondheid hebben. Medische noodteams kunnen direct medische hulp bieden aan een door een ramp getroffen bevolking. Deze teams moeten voldoen aan de normen voor medische noodteams van de WHO die internationaal kunnen worden ingezet.

Het EMC zal de beschikbaarheid van artsen en medische apparatuur bij rampen aanzienlijk vergroten en maakt tevens een betere planning en voorbereiding op noodgevallen mogelijk. Dankzij het reeds bestaande UCPM-kader en de mogelijkheid van Europees geld voor de ontwikkeling en het vervoer van de respons capaciteit naar noodgevallen kon het medisch korps snel in de steigers worden gezet.

De negen Europese landen die aan de eerste teams van het EMC hebben bijgedragen hebben een pioniersrol vervuld. Samenwerking vormt de kern van het EMC en we zien uit naar de deelname van meer UCPM-landen ter ondersteuning van dit succesvolle project waarin Europa daadwerkelijk solidariteit aan de dag legt bij rampen.

Meer informatie is te vinden op <http://ec.europa.eu/echo/>.

Europese samenwerking op het gebied van civiele bescherming

De Europese samenwerking op het gebied van de civiele bescherming startte 15 jaar geleden als een heel bescheiden avontuur. Het is in snel tempo uitgegroeid tot een uitzonderlijk succesverhaal waarin “solidariteit” en “verantwoordelijkheid” de sleutelbegrippen zijn en de lidstaten, in nauwe samenwerking met de Europese Commissie, de hoofdrol spelen.

■ Hans Das

Hoofd Unit ECHO A5, Civil Protection Policy, Europese Commissie

Centraal in deze samenwerking staat het Europese Mechanisme voor de Civiele Bescherming, een samenwerkingskader tussen de Commissie, de 28 EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland, Servië, Montenegro, de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië

en Turkije. Rampenbestrijding is geen Europese bevoegdheid. De verantwoordelijkheid voor preventie, voorbereiding en respons ligt bij de lidstaten. Europa heeft wel een ondersteunende, faciliterende en coördinerende rol en heeft die het voorbije decennium uitgebouwd via het Europese Coördinatiecentrum voor respons in noodsituaties.

Oorspronkelijk lag het accent op de respons bij grote rampen: er is in Europa een lange traditie van spontane wederzijdse bijstand in het geval van grote rampen. Ook is er een duidelijke politieke en publieke wil tussen Europese partners om elkaar daadwerkelijk te informeren en bij te staan bij grensoverschrijdende rampen. Ook buiten de Europese Unie zenden de lidstaten vaak materiële hulp, expertise en teams om getroffen landen bij te staan. Het EU-Mechanisme helpt om die politieke wil te vertalen in concrete en efficiënte hulp die precies beantwoordt aan de noden ter plaatse.

Foto: Europese Commissie, DG ECHO

Het Europese Coördinatiecentrum voor respons in noodsituaties zorgt ervoor dat de juiste hulp gemobiliseerd wordt door de lidstaten op het juiste moment en de juiste plaats. Hulp van verschillende lidstaten wordt gebundeld in een gecoördineerd Europees hulppakket. Coördinatie- en evaluatieteams worden ter plaatse gestuurd om een gemeenschappelijke aanpak te verzekeren. Logistiek en transport worden, waar mogelijk, samen aangepakt om de kostenefficiëntie te verhogen: “pooling” kan het kostenplaatje aanzienlijk verminderen en de logistieke last voor het getroffen land reduceren. Gedurende de laatste 10 jaren is die hulpverlening bij rampen verder geprofessionaliseerd: kwaliteits- en interoperabiliteitsnormen werden vastgelegd, een flexibele en modulaire aanpak werd ontwikkeld, regelmatige training en Europese oefeningen werden georganiseerd.

Al snel werd “voorbereiding” en “paraatheid” erkend als een tweede pijler van het EU-Mechanisme: als EU-lidstaten willen samenwerken tijdens rampen, moet er voordien samen getraind en geoefend worden, zodat we allen dezelfde begrippen en methodiek hanteren en we professioneel op elkaar kunnen inspelen. Duizenden experts hebben ondertussen cursussen gevolgd en gezamenlijke oefeningen ondernomen, wat stilaan tot een Europese civiele beschermingscultuur en -gemeenschap leidt. De EU financiert ook allerlei samenwerkingsprojecten, waarin bepaalde aspecten worden uitgewerkt. Een voorbeeld daarvan is het *Maritime Incident Response Group* project, dat teams van Nederland, België, Frankrijk en het VK samenbrengt voor gemeenschappelijke vorming en voorbereiding van brandweer- en reddingsoperaties aan boord van schepen.

SINDS 2013 WERD EEN AANTAL NIEUWE ACCENTEN GELEGD

Ten eerste werd, mede onder druk van Nederland, de “preventie” van rampen een aandachtspunt: niet elke ramp kan vermeden worden (bijvoorbeeld aardbevingen), maar meestal kunnen wel maatregelen getroffen worden om het risico op rampen te verkleinen of de impact ervan te beperken. Dergelijke “*disaster risk reduction*”-strategieën vereisen een goed begrip van de voornaamste risico's, hun waarschijnlijkheid en hun mogelijke impact. Lidstaten zijn daarom overeengekomen nationale risicoanalyses uit te voeren en de resultaten daarvan met elkaar te delen, zodat er volledige transparantie is over de voornaamste rampenscenario's in de gehele Unie.

In een volgende stap beoordelen de lidstaten ook hun capaciteit om de geïdentificeerde risico's te beheersen. Op vrijwillige basis kunnen ze deelnemen aan “peer reviews”. Deze structurele aanpak is uniek in de wereld, en plaatst Europa aan de top van de “disaster risk reduction”-beweging.

Bovendien wordt de beschikbaarheid en de kwaliteit van hulpteams verhoogd door de ontwikkeling van een Europese responscapaciteit in de vorm van een “vrijwillige pool”: lidstaten kunnen bepaalde teams, hulpgoederen en experts ter beschikking houden voor gezamenlijke Europese interventies. Deelname aan de pool is volledig vrijwillig: elke lidstaat beslist zelf over zijn bijdrage. Wel moeten de middelen aan bepaalde kwaliteitsvereisten voldoen, een certificatie ondergaan en in principe beschikbaar zijn, zodat interventies vooraf gepland kunnen worden. In ruil kunnen de

Foto: Europese Commissie, DG ECHO

deelnemende lidstaten aanspraak maken op Europese financiering. De uiteindelijke beslissing om deel te nemen aan een specifieke EU-interventie blijft uiteraard bij elke lidstaat. Tot nu toe werden een 40-tal teams en modules geregistreerd in deze pool.

Als deel van deze pool werd recent ook een Europees Medisch Korps opgericht. De Ebolacrisis heeft aangetoond hoe moeilijk het is om voldoende medische teams te mobiliseren bij een serieuze epidemie. Europa heeft hieruit lessen getrokken en werkt nu samen met de lidstaten een kader uit om dokters, specialisten en verplegers uit te zenden. Een eerste team van specialisten werd op 10 mei 2016 uitgestuurd naar Angola om de gele koorts-epidemie mee in kaart te brengen en mogelijke implicaties voor EU-lidstaten te onderzoeken.

Gedurende het laatste jaar stond de migratiecrisis uiteraard centraal. Via het EU-Mechanisme werden massaal hulpgoederen (tenten, bedden, containers, enz.) gemobiliseerd om Griekenland en andere lidstaten bij te staan. Ook Nederland heeft daarin een belangrijke bijdrage geleverd. Omwille van de omvang van de crisis werd onder Nederlands voorzitterschap ook besloten om een nieuw “Emergency Support instrument” op te richten dat financiële middelen kan mobiliseren van het EU budget om humanitaire operaties binnen de EU uit te voeren. Dat instrument, dat naadloos moet samenwerken met het civiele beschermingsmechanisme, wordt momenteel intens gebruikt om Griekenland bij te staan in de huidige moeilijke context.

De vooruitgang die op het gebied van crisisbeheersing werd geboekt, is enorm. De uitdagingen blijven eveneens aanzienlijk. Lidstaten hebben in dit domein een duidelijke keuze gemaakt voor meer samenwerking, meer gezamenlijke operaties en uiteindelijk ook meer Europa.

DE BREDE EUROPESE AGENDA VOOR CIVIELE BESCHERMING

Van tenten voor vluchten naar vitale infrastructuur

Elk half jaar ontmoeten de Europese Directeuren-Generaal van Civiele Bescherming elkaar om de Europese samenwerking rond rampenbestrijding verder te versterken. De 36^e bijeenkomst van Directeuren-Generaal (DG) Civiele Bescherming van de EU, EER en kandidaat lidstaten, in totaal 35 Europese landen, vond plaats in Amsterdam van 1 tot en met 3 juni. Onder co-voorzitterschap van DG Humanitaire Hulp en Civiele Bescherming van de Europese Commissie, Monique Pariat en directeur Weerbaarheidsverhoging NCTV, Paul Gelton, werd gesproken over preventie, het prioritaire thema van het Nederlandse voorzitterschap. Ook kwamen recente ontwikkelingen van de Europese samenwerking op het gebied van civiele bescherming aan bod.

■ **Jeroen Mutsaers**

Directie Weerbaarheidsverhoging, Ministerie van Veiligheid en Justitie

■ **Michiel Schoenmakers**

Directie Analyse en Strategie, Ministerie van Veiligheid en Justitie

PREVENTIE CENTRAAL THEMA

Het centrale thema van het Nederlandse EU-voorzitterschap op het gebied van civiele bescherming is preventie. De focus van het voorzitterschap ligt op versterking van weerbaarheid van vitale infrastructuur en op preventie van overstromingen. Paul Gelton presenteerde de uitkomsten van de workshop over het versterken van samenwerking tussen autoriteiten voor civiele bescherming en vitale infrastructuur. De workshop vond onder de naam “Building Bridges to Enhance Resilient Infrastructures” op 12 en 13 januari jl. plaats in Den Haag. Tijdens deze workshop zijn de volgende stappen geïdentificeerd: gezamenlijke informatiedeling en kennisopbouw, koppelen van risicobeoordelingen, communicatie en awareness, samenwerking met alle relevante partners (met name de private sector), trainen en oefenen. Het doel van de versterking van deze samenwerking is voorkomen van maatschappelijke ontwrichting of verkleinen van effecten bij het falen van vitale infrastructuur. Henk Ovink, Nederlands eerste watergezant, presenteerde het belang van het vergroten van de bewustzijn omtrent preventie en beperking van overstromingen. Nederland loopt voorop als het gaat om watermanagement.

SLOWAAKS VOORZITTERSCHAP ZET VOORT

Het aankomende Slowaakse voorzitterschap kondigde aan de prioriteiten van het Nederlandse voorzitterschap te zullen voortzetten met eigen accenten. De nadruk zal liggen op voorkomen van overstromingen en landverschuivingen als gevolg daarvan, evenals de bescherming van vitale infrastructuur. De eerstvolgende DG-bijeenkomst zal plaatsvinden in Bratislava van 26 tot en met 29 september 2016.

VLUCHTELINGENCRIJS EN CIVIELE BESCHERMING

De EU kent sinds 2014 het Union Civil Protection Mechanism (UCPM), dat de rampenrespons van de lidstaten binnen en buiten de EU coördineert. Naast de 28 EU-lidstaten doen ook Noorwegen, IJsland, Macedonië, Servië, Montenegro en Turkije mee. Als gevolg van de grote instroom van vluchtelingen hebben vijf landen het UCPM geactiveerd en steun van de partners gevraagd. Met name Griekenland heeft aangegeven diverse capaciteiten voor opvang van vluchtelingen nodig te hebben. De DG's bespraken de ervaringen van de afgelopen maanden en de uitdagingen waarvoor de doorreislanden en de landen die vluchtelingen ontvangen, staan.

INZET UCPM, VOLUNTARY POOL EN EMC

De Commissie en verschillende lidstaten gaven vervolgens een overzicht van inzetten van het UCPM en de lessen die hieruit kunnen worden getrokken. De Europese Unie heeft hulp geboden bij een verscheidenheid aan rampen, variërend van gele koorts tot bosbranden en aardbevingen. Onder andere deze capaciteiten kunnen worden ingezet door lidstaten via de zogenaamde Voluntary Pool. Speciale aandacht ging uit naar het European Medical Corps (EMC), diverse medische capaciteiten en expertise binnen de Voluntary Pool, die is opgericht naar aanleiding van de Ebola-crisis.

OVERZICHT VAN EUROPESE RISICO'S

De lidstaten deelden daarna samenvattingen van eigen risicobeoordelingen met de Europese Commissie, op basis waarvan de Europese Commissie gemeenschappelijke risico's identificeerde en een voorstel presenteerde hoe die te adresseren.

Resultaten EU-raadswerkgroep civiele bescherming

■ **Jeroen Mutsaers**

Directie Weerbaarheidsverhoging, NCTV, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Tijdens het Nederlands voorzitterschap in de EU-Raadswerkgroep Civiele bescherming is er hard gewerkt aan de thema's migratie/vluchtelingen en preventie met een nadruk op bescherming vitale infrastructuur en overstromingen. Om het hoofd te bieden aan de migratie/vluchtelingen-problematiek heeft de Raad onder het Nederlands voorzitterschap een nieuw instrument voor noodsteun binnen de Europese Unie opgezet. Dit instrument zal de landen die met grote toestroom van vluchtelingen te maken hebben – met name Griekenland – in de komende drie jaar helpen om de vluchtelingen beter te kunnen opvangen. Door middel van het in 2014 opgerichte *Union Civil Protection Mechanism* kan de EU de betrokken landen helpen met de meest benodigde voorzieningen voor opvang – zoals bijvoorbeeld tenten, bedden, generatoren, hygiënische uitrusting.

Met een vernieuwde aanpak – door middel van beleidsdiscussiestukken – is er gewerkt aan het verhogen van het bewustzijn van het belang van preventie en het uitwisselen van goede voorbeelden. Per bijeenkomst zijn er, voor beide onderwerpen (bescherming vitale infrastructuur en overstromingen), een beleidsdiscussiestuk geschreven en bijbehorende vragen. Aan de hand van de stukken en presentaties ontstond er een levendige discussie tussen de lidstaten.

Met betrekking tot preventie van overstromingen werd er gesproken over de beste praktijken en de meest voorkomende risico's in Europa. Voor het onderwerp bescherming vitale infrastructuur heeft er een voorzitterschapswerkshop plaatsgevonden in januari met als titel: *Building Bridges to Enhance Resilient Infrastructure* waarbij vijf thema's – zoals risicobeoordelingen en informatie-uitwisseling – zijn geïdentificeerd.

Tijdens de bijeenkomsten werden de geïdentificeerde thema's besproken en zijn de volgende verbeter- en actiepunten – met name gericht voor de Europese Commissie – besproken om de samenwerking tussen de wereld van civiele bescherming en bescherming vitale infrastructuur te verbeteren:

1. synergie en afstemming tussen beide domeinen vergroten;
2. stimulering uitwisseling van kennis en informatie;
3. cascade-effecten verwerken in de nationale risicobeoordelingen;
4. ontwikkeling van regionale risicobeoordelingen;
5. ontwikkeling van opleiden, trainen en oefenen cyclus.

Een en ander is vastgelegd in het voorzitterschapsrapport inclusief de oplevering van een *good practices* handboek. Dit handboek bestaat uit een divers palet aan *good practices* aangeleverd door de lidstaten. Uiteindelijk zijn er 28 *good practices* uit 11 lidstaten beschreven. Het Slowaakse voorzitterschap zal het onderwerp bescherming vitale infrastructuur in relatie tot civiele bescherming continueren per sector, zoals de ICT sector.

EU
2016

European Civil Protection

Foto's: Preventie van groot belang voor Nederland en Europa van overstromingen tot bescherming vitale infrastructuur

LOKALE AANPAK VAN RADICALISERING EN GEWELDDADIG EXTREMISME

Think Globally, Act Locally

■ Marije Meines

Senior adviseur RadarAdvies, RAN Centre of Excellence

Niemand wordt als terrorist geboren. Iemand die terroristische daden wil plegen, heeft – voordat hij zo ver is – een radicaliseringsproces doorgemaakt. Hij of zij ontwikkelt zich tot terrorist. Het tijdig onderkennen, voorkomen of stoppen van dit radicaliseringsproces is nodig om terrorisme duurzaam te bestrijden. Dat betekent niet alleen repressieve actie ondernemen in de laatste fase van het radicaliseringsproces, als iemand al klaar staat om af te reizen naar Syrië, maar vooral ook het voorkomen dat iemand zo ver komt. Het doel is om zo vroeg mogelijk te zien wat er gebeurt en de radicalisering te stoppen en jongeren weerbaar te maken tegen de mogelijke aantrekkingskracht van gewelddadig extremisme en radicalisering. Kortom: om aan preventie van radicalisering te doen. De vijf van jonge mannen en vrouwen die mogelijk zouden kunnen radicaliseren en uiteindelijk terrorist zouden kunnen worden, moet zo klein mogelijk blijven.

Na de meest recente aanslagen werkt een groot aantal lidstaten van de Europese Unie aan het opzetten of verder ontwikkelen van hun lokale preventieve aanpak van radicalisering. De belangrijkste schakel in deze aanpak vormen de eerstelijnsprofessionals. De wijkagenten, jongerenwerkers, sportcoaches of leraren. Zij zijn vaak het eerste professionele contact met jongeren die zich aangetrokken voelen tot extremisme en het risico lopen te radicaliseren. Zij kunnen signaleren of er misschien sprake is van radicalisering en zij zijn ook degenen die hier goed iets aan kunnen doen. Bijvoorbeeld door het gesprek aan te gaan met de jongere of zijn ouders en vrienden. Deze eerstelijnsprofessionals zijn vaak in dienst van de lokale overheden en werken in ieder geval op lokaal niveau. De preventieve aanpak heeft daarom zijn zwaartepunt op dit niveau, op straat en in de wijk, daar waar de eerstelijns-werkers hun werkzaamheden verrichten.

Hoe zorg je er nou voor dat op lokaal niveau de aanpak van gewelddadig extremisme en radicalisering goed loopt? Dat er een gezamenlijke strategie is, dat informatie wordt gedeeld en de verschillende organisaties die een rol spelen hun interventies op elkaar afstemmen. Een lastige opgave waar elke lidstaat van de EU op een andere manier mee omgaat. Hier kunnen we van elkaar leren. Daarom is de lokale (preventieve) aanpak één van de thema's waar Nederland tijdens het EU-voorzitterschap speciaal aandacht aan besteedt. En daarom was dit ook het thema van de door de NCTV georganiseerde conferentie "Think Globally, Act Locally".

Tijdens een tweedaagse conferentie op het Marineterrein van Amsterdam werd op 1 en 2 februari de lokale aanpak van alle kanten bekeken en besproken. Omdat eerstelijnsprofessionals de belangrijkste schakel vormen in de preventieve aanpak heeft de NCTV deze conferentie in samenwerking met het centre of excellence van het Europese Radicalisation Awareness Network (RAN) georganiseerd. Meer dan 100 nationale radicaliseringsbeleidsmakers en eerstelijnsprofessionals vanuit de verschillende landen binnen de Europese Unie bogen zich over de elementen van de lokale aanpak, de nieuwste trends op het gebied van radicalisering en over samenwerking op lokaal niveau.

De conferentie was interactief opgezet vanuit de gedachte dat het delen van ervaringen en kennis het meest leerzaam is. Daar moesten sommige conferentiegangers in het begin aan wennen, maar gaande de eerste ochtend werd en zeker na de eerste workshop ronde was het ijs gebroken. Al snel werd met elkaar kennis gemaakt en werden ervaringen met elkaar gedeeld en uitgewisseld. De nationale beleidsmakers konden zo niet alleen van eerstelijnsprofessionals horen hoe het er lokaal aan toe gaat maar ook met hun counterparts uit andere EU landen sparren over strategische keuzes in de aanpak van radicalisering en gewelddadig extremisme.

RADICALISATION AWARENESS NETWORK (RAN)

RAN brengt professionals uit de verschillende EU-lidstaten bij elkaar om kennis en ervaringen uit te wisselen op het gebied van de preventie van radicalisering en gewelddadig extremisme. Inmiddels zijn ruim 2000 professionals, die zich in de praktijk bezig houden met radicalisering, aan het netwerk verbonden. Het netwerk is onderverdeeld in negen verschillende themawerkgroepen. De thema's zijn: education; prison and probation; communication and narratives; local; victims of terrorism;

police and law enforcement; mental health; youth, families and communities en exit.

De resultaten uit de werkgroepen en de expertise van RAN worden meegenomen in de totstandkoming van Europees beleid. Ook lidstaten kunnen beleidsaanbevelingen van RAN overnemen. Meer informatie op de website van de Europese Commissie.

Er werden vier verschillende workshops gehouden. De eerste workshop ging over de lokale preventieve aanpak. Tijdens deze workshop werd een casus opgelost door de deelnemers. In de casus kwam aan de orde wat je op lokaal niveau kunt doen aan de bestrijding van radicalisering door vroegtijdige preventie. Dus ook onderlinge spanningen tussen verschillende groepen in de gemeente bespreekbaar maken.

In de tweede workshop lag de focus op de radicalisering van meisjes en jonge vrouwen. Een trend van de laatste twee jaar. Aan de orde kwam waarom vrouwen en meisjes radicaliseren en welke signalen hier indicatoren van kunnen zijn.

In de derde workshop werd besproken hoe een lokaal casusoverleg werkt. Hierin worden onder leiding van de gemeente individuele casussen van mogelijk geradicaliseerde jongeren besproken door de meest betrokken organisaties. Welke organisaties – of eigenlijk welke eerstelijnsprofessionals – heb je daarbij nodig en hoe zorg je er voor dat niet alleen informatie met elkaar kan worden gedeeld maar dat ook de verschillende interventies op elkaar zijn afgestemd.

De vierde workshop liet de deelnemers ervaren waarom het belangrijk is om verschillende groepen in de lokale gemeenschap te betrekken bij de preventieve aanpak. Duidelijk werd welke informatie zij hebben en welke rol zij kunnen spelen in het weerbaar maken tegen radicalisering en het informeren daarover. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat ouders weten wat radicalisering is en hoe je dit bespreekbaar maakt.

Tijdens de conferentie werd zo veel mogelijk met voorbeelden gewerkt. De deelnemers werd gevraagd hun eigen ervaringen en interventies te bespreken en zo veel mogelijk concrete situaties te beschrijven. Zo kwamen onder meer de sleutelfigurenaanpak in Frankfurt, een toneelstuk in Nederland, de opzet van de nationale preventieve strategie in Zweden, de inzet van sociale media in het Verenigd Koninkrijk en het voorkomen dat een groep Nederlandse meiden zou afreizen naar Syrië aan bod.

Ook werden flink wat tips uitgewisseld. “Ga vooral ook met je netwerkpartners in de wijken praten als er niets aan de hand is, je kunt niet alleen komen als er al moeilijkheden zijn.” Maar ook “Werk samen met de lokale media, zij kunnen je helpen bepaalde aankondigingen te doen of interviews met sleutelfiguren te plaatsen, ook online. Hiermee kun je een groot bereik in een

bepaalde gemeenschap realiseren”. Of de tip om heel duidelijk te zijn welke organisatie waar over gaat binnen de lokale preventieve aanpak, zodat iedereen weet wat hij van de ander kan en mag verwachten. Verder werden tijdens de lunch en het diner grif ideeën en contactgegevens uitgewisseld om op een later moment met elkaar te kunnen doorpraten en elkaar informatie te sturen. Dan blijkt toch weer dat elk land weliswaar haar eigen aanpak van radicalisering en gewelddadig extremisme heeft, maar dat de vraagstukken waar men over nadenkt erg op elkaar lijken. Even meekijken in andermans keuken kan dan zeer inspirerend werken.

Al met al was de conferentie *Think Globally, Act Locally* geslaagd. En heeft deze conferentie wederom het nut en de noodzaak onderstreept van het bij elkaar brengen van radicaliseringsbeleidsmakers van de verschillende lidstaten van de EU. Dit levert meer kennis en begrip op van de aanpak van de collega lidstaten en biedt inspiratie voor de eigen aanpak en strategie. Geen overbodige luxe.

AKKOORD OVER EUROPESE GRENS- EN KUSTWACHT

Het Nederlands voorzitterschap en het Europees Parlement hebben op 22 juni een akkoord bereikt over de oprichting van de Europese grens- en kustwacht. De Europese grens- en kustwacht gaat de bewaking van de Europese buitengrenzen versterken. Het opzetten van een Europese grens- en kustwacht was een van de prioriteiten van het Nederlandse voorzitterschap.

Staatssecretaris Dijkhoff: “We hebben de Europese grens- en kustwacht hard nodig om de bewaking van onze gemeenschappelijke buitengrenzen structureel te versterken. Met de Europese grens- en kustwacht kunnen we de migratiestromen beter beheersen en vergroten we onze veiligheid. De lidstaten en het Europees parlement hebben zich ingespannen om zo snel mogelijk een akkoord te bereiken. Nu is het zaak dat de Europese grens- en kustwacht zo snel mogelijk in actie komt”

De Europese grens- en kustwacht krijgt meer mogelijkheden en bevoegdheden dan zijn voorganger, Frontex, heeft. Zo zullen er continu 1500 grenswachten paraat staan om snel in actie te kunnen komen als de grensbewaking van de buitengrenzen onder druk staat. Ook krijgt het agentschap eigen materieel tot zijn beschikking. Het nieuwe agentschap levert niet alleen een bijdrage aan grensbewaking maar ook aan de terugkeer van economische migranten.

De Europese grens- en kustwacht was een van de belangrijkste doelen van het Nederlandse voorzitterschap. In februari vroeg de Europese Raad om nog meer haast te maken met de Europese grenswacht en zo mogelijk nog tijdens het Nederlandse voorzitterschap een akkoord te bereiken. Dat is gelukt.

Veiligheid op de JBZ-raad

■ Kirsty Westra

Coördinator programmteam EU-voorzitterschap Ministerie van Veiligheid en Justitie

Terrorismebestrijding en migratie zijn twee van de belangrijkste thema's van het Nederlands EU-voorzitterschap 2016. De aanhoudende migratiestroom naar Europa en de recent terroristische aanslagen in onder meer Brussel en Parijs hebben de afgelopen maanden hun weerslag gevonden in de Europese politiek.

Deze thema's vallen onder de bevoegdheid van respectievelijk de Minister en de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie. Zij spreken veelvuldig met hun Europese ambtsgenoten over deze kwesties. Het officiële gremium hiervoor is de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken van de Europese Unie (JBZ-Raad), waar Nederland als voorzitter nu een bijzondere rol heeft.

JBZ-RAAD

De JBZ-Raad bestaat uit ministers van Justitie en/of Binnenlandse zaken van de EU-lidstaten. Klassieke binnenlandse zaken-onderwerpen als terrorismebestrijding, politiesamenwerking en migratie zijn in Nederland grotendeels bij de Minister en Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie belegd. In de praktijk nemen voor Nederland daarom doorgaans alleen de VenJ-bewindspersonen deel aan de vergaderingen van de JBZ-raad.

Per voorzitterschap vinden er twee á drie bijeenkomsten van de JBZ-Raad plaats en wordt er één informele bijeenkomst van de Raad georganiseerd. In de reguliere bijeenkomsten, die plaatsvinden in

Brussel of Straatsburg, vindt besluitvorming plaats over, bijvoorbeeld, regelgeving. Een informele Raad is vrijer van opzet. Bovendien worden er op een informele Raad geen formele besluiten genomen.

De informele JBZ-Raad onder Nederlands voorzitterschap vond op 25 en 26 januari plaats in het Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Op de agenda stonden onder meer terrorismebestrijding, cyber security, cyber crime en migratie. De vergadering bood de mogelijkheid om in een besloten setting van gedachten te wisselen met als doel richting te geven aan beleidsinhoudelijke discussies in bijvoorbeeld ambtelijke raads werkgroepen.

De eerste reguliere JBZ-Raad vond plaats op 10 en 11 maart. De tweede JBZ-raad was op 9 en 10 juni. Reeds aan het begin van het voorzitterschap werden extra Raden gepland om, waar nodig, nader te kunnen spreken over actuele ontwikkelingen. Op 25 februari en 21 april is van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Daarnaast heeft er 24 maart een extra bijeenkomst van JBZ-ministers plaatsgevonden naar aanleiding van de aanslagen in Brussel van 22 maart. Deze bespreking leidde tot een gezamenlijke verklaring van de ministers waarin zij aangaven dat verdere samenwerking en maatregelen voor terrorismebestrijding noodzakelijk zijn.

UITKOMSTEN VAN DE RAAD

Agendering van een onderwerp op de JBZ-Raad kan om verschillende redenen gebeuren. Soms is er sprake van een debat of een gedachtewisseling op een bepaald onderwerp. Zo is de laatste Raden bijvoorbeeld uitgebreid gesproken over de oprichting van een Europese Grens- en Kustwacht.

Minister Ard van der Steur en Dick Schoof, NCTV

Een stap verder in het proces bevindt zich het instrument "algemene oriëntatie", ook wel bekend onder de Engelse term "General Approach". In dit politieke besluit geeft de Raad zijn voorlopige standpunt over een wetgevingsvoorstel van de Europese Commissie. Het is daarmee de basis voor het openen van onderhandelingen met het Europees Parlement. Zo heeft de JBZ-Raad in maart – in slechts zeven weken tijd – een algemene oriëntatie bereikt op het voorstel voor de richtlijn terrorismebestrijding. De onderhandelingen met het Europees Parlement zullen naar verwachting nog onder het Nederlands voorzitterschap kunnen starten. Beoogde uitkomst van de onderhandelingen is uiteraard het aannemen van een regelgevend instrument.

De Raad kan daarnaast invloed uitoefenen op de EU-agenda door het aannemen van zogenoemde raadsconclusies. Deze bevatten stellingnames over een bepaald onderwerp en roepen de Europese Commissie, of instanties die onder haar verantwoordelijkheid vallen, op om bepaalde acties te ondernemen. In maart werden bijvoorbeeld raadsconclusies aangenomen over de aanpak van mensensmokkel, een belangrijke prioriteit van Nederland.

Tijdens de tweede reguliere JBZ-Raad op 9 en 10 juni werd onder meer gesproken worden over informatiedeling in het kader van terrorismebestrijding, de interne veiligheidsstrategie van de EU en migratie.

OVERIGE VENJ-PRIORITEITEN

Uiteraard kent het Ministerie van Veiligheid en Justitie in het kader van het Nederlands voorzitterschap nog andere prioriteiten dan terrorismebestrijding en migratie. Voorbeelden zijn de creatie van een Europese forensische ruimte ten behoeve van forensische samenwerking in strafzaken, promotie van het onderzoeksinstrument financieel rechercheren, de aanpak van cyber crime en cyber security en versterking van de positie van slachtoffers. Ook deze onderwerpen worden uiteindelijk besproken op het niveau van de JBZ-raad via onderliggende ambtelijke raadswerkgroepen.

VEILIGHEIDSDIENSTEN EU INTENSIVEREN INFORMATIEDELING

■ AIVD

Communicatie

De samenwerking tussen Europese veiligheidsdiensten is tijdens het Nederlands EU voorzitterschap naar een hoger plan getild. De Counter Terrorism Group (CTG), samenwerkingsverband van de veiligheidsdiensten van de Europese lidstaten, Noorwegen en Zwitserland, heeft onder leiding van de AIVD stappen gezet om intensiever informatie uit te wisselen als het gaat om terrorisme.

Al langer wordt er binnen de CTG nauw samengewerkt. Opgericht kort na de aanslagen op 11 september 2001, worden dagelijks in bi- en multilateraal verband gegevens uitgewisseld.

UITWISSELING OPERATIONELE INLICHTINGEN VEREENVOUDIGEN

De samenwerking tussen veiligheidsdiensten is echter niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. Diensten zijn gebonden aan hun eigen organisatie, nationale instituties, taken en bevoegdheden. Het uitwisselen van data is bovendien gebonden aan eigen wettelijke kaders, privacy richtlijnen en bronbescherming. De nationale inlichtingen- en veiligheidsdiensten maken nadrukkelijk geen deel uit van Europees beleid en EU-instanties.

Met de toenemende terroristische dreiging van de afgelopen jaren is de CTG blijven zoeken naar mogelijkheden om de onderlinge samenwerking en informatie-uitwisseling verder te verbeteren en te verdiepen. Op het "Foreign Terrorist Fighters" dossier is de afgelopen jaren al een flinke extra inspanning geleverd. In 2014 is mede onder leiding van de Nederlandse AIVD de aanzet gegeven voor plannen om uitwisseling van operationele inlichtingen over terroristische strijders te vereenvoudigen. Door de recente aanslagen in Parijs en daarna in Brussel is dit voornemen versterkt en versneld.

FYSIEK BIJEEEN EN EEN DATABASE

Directeur-generaal Bertholee van de AIVD kondigde op 25 januari 2016 als voorzitter van de CTG aan dat er een nieuw platform zou komen. In deze intensievere vorm van samenwerking treffen inlichtingenofficiërs van alle deelnemende landen elkaar regelmatig om operationele inlichtingen te delen. Uitwisseling gaat zo sneller en er kunnen meer verbanden worden gelegd. Parallel hieraan is een database ontwikkeld waarin alle deelnemende landen hun informatie over jihadistische strijders delen. Deze informatie is realtime en 24 uur per dag beschikbaar. Er kan zo altijd worden bekeken of anderen ook over informatie met betrekking tot potentiële aanslagplegers beschikken. Deze nieuwe werkwijze leidt direct tot succes: het beter in kaart brengen van de terroristische dreiging in Europa.

Niet alleen binnen de CTG, maar ook met anderen zet de CTG zich in om de samenwerking te intensiveren. Zo is de CTG in nauw overleg met onder andere Europol en de Counter Terrorist Coordinator om te zien hoe de samenwerking versterkt kan worden. In de JBZ-Raad van 10 juni 2016 is besloten om de CTG-voorzitter uit te nodigen wanneer terrorisme op de agenda staat.

MAXIMALE SAMENWERKING

Met de oprichting van het fysieke en online platform heeft de CTG op pragmatische wijze maximale samenwerking tussen Europese veiligheidsdiensten gerealiseerd. Dit is een belangrijke stap in een wereld waarin iedere lidstaat zijn instituties, taken en bevoegdheden ten aanzien van nationale veiligheid anders organiseert en waarbij operationele en juridische verschillen overbrugd moeten worden.

De civiele EU missies in het buitenland¹

■ **Hylke Dijkstra en Petar Petrov**

Universitair docent Universiteit Maastricht

■ **Ewa Mahr**

Promovendus Universiteit Maastricht

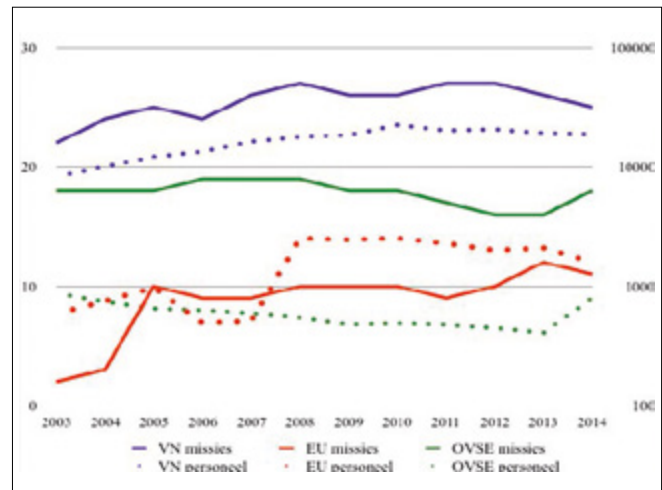
De Europese Unie (EU) stuurde in 2003 voor het eerst een politiemissie naar het buitenland. Ruim 500 Europese agenten en ambtenaren gingen in Bosnië en Herzegovina aan de slag om het lokale politie-apparaat te verbeteren. Dit paste in het EU beleid om Bosnië te ondersteunen op “weg naar Europa”. Deze politiemissie was onderdeel van het net gelanceerde Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB). Het was een nieuw avontuur.

We zijn nu meer dan tien jaar verder. De EU heeft in die tijd twintig vergelijkbare civiele missies naar het buitenland gestuurd: naar Afghanistan, Congo, Kosovo, Indonesië, Mali, Oekraïne en andere conflictgebieden. Niet alleen politiemissies, maar ook missies op het vlak van de rechtshandhaving, hervorming van de veiligheidssector en monitoringsmissies. Daarnaast heeft de EU ook een stuk of tien militaire operaties uitgevoerd. Tegenwoordig is het GVDB nauwelijks meer nieuw te noemen. Het is een vast onderdeel geworden van het Europees buitenlandsbeleid.

INTERNATIONALE CIVIELE MISSIES

Om de bijdrage van de EU op waarde te schatten is het van belang om de civiele GVDB missies te vergelijken met die van andere internationale organisaties. De activiteiten van de VN en de OVSE vormen een goed referentiepunt. De VN stuurt immers sinds jaar en dag vredesmissies naar crisisgebieden. De civiele component van deze missies wordt steeds belangrijker. Verder heeft de VN zogenaamde politieke missies zonder een militaire component. De OVSE is ook al lang actief met civiele missies, vooral in Europa en Centraal-Azië. Daarnaast heeft de organisatie een nieuwe impuls gekregen met een grote monitoringsmissie in Oekraïne sinds 2014.

De grafiek laat het aantal missies en het uitgezonden personeel van de EU, VN en OVSE zien sinds 2003. Dit was het jaar dat de EU haar eerste missie naar Bosnië uitstuurde. Voor het uitgezonden personeel volgt de grafiek een logaritmische schaal (100, 1.000, 10.000) omdat anders de VN (18.825 personeel), de EU (1.595 personeel) en de OVSE (796 personeel) niet op eenzelfde schaal passen en lastig te vergelijken zijn. Hierdoor is wel de ontwikkeling van elk van deze organisaties minder evident.

Grafiek: VN, EU en OVSE missies (linker y-as) en uitgezonden personeel (rechter y-as).
Bronnen: VN website, SIPRI Yearbooks en OSCE annual reports

De belangrijkste conclusie is dat de EU al bijna tien jaar tussen de VN en de OVSE in schommelt. De VN is duidelijk de grootste leverancier van civiele missies en personeel. Hoewel het aantal VN-missies iets omhoog is gegaan, is het uitgezonden civiel personeel verdubbeld. In 2016 beschikten de VN-vredesmissies bijvoorbeeld over 71 eenheden voor ordehandhaving elk bestaande uit 120-140 agenten. De OVSE zit aan de andere kant van het spectrum. Hoewel de OVSE vrij veel missies heeft (meer dan de EU) zijn dit vaak kleinschalige activiteiten. De uitzondering is de missie van de OVSE in 2016 in Oekraïne bestaande uit bijna 700 monitors.

Als we naar de ontwikkeling van de EU kijken dan zien we een sterke toename in het aantal missies in 2005. Toen het GVDB net gelanceerd was, wilde men vooral veel uitproberen. Civiele missies in Indonesië, Congo en het Midden-Oosten maakten hier deel van uit. Het totaal aantal missies stabiliseerde zich al snel. Van groter belang is de toename van het uitgezonden personeel in 2008. In dat jaar lanceerde de EU drie grote civiele missies in Kosovo, Afghanistan en Georgië. Sindsdien hebben we een kleine afname gezien, vooral omdat de missie in Kosovo langzaam is afgebouwd.

CIVIELE CAPACITEITEN IN DE EU

De bijdrage van de EU op civiel gebied is dus wezenlijk. De vraag doet zich daarom op of de EU wel over de juiste capaciteiten beschikt. Drie punten zijn van belang: het budget van de missies, het personeel en het materieel. Ondanks meer dan tien jaar van ervaring blijven dit uitdagingen.

¹ Dit artikel is gebaseerd op onderzoek uit het door de EU gefinancierde EU-CIVCAP project (<http://www.eu-civcap.net>). Een uitgebreider beleidsanalyse verschijnt later dit jaar. Correspondentie: h.dijkstra@maastrichtuniversity.nl.

Waar militaire GBVB-missies buiten het EU-budget gehouden zijn, vormen de civiele missies onderdeel van het gemeenschappelijke budget. Dit heeft als voordeel dat de EU een deel van de kosten betaalt. Het nadeel is dat civiele missies gebonden zijn de meerjarenbegroting. Dit neemt veel flexibiliteit weg. Zo was er bijvoorbeeld niet gerekend op de crisis in Oekraïne in 2014 en de missie die daar uit volgde. Verder heeft de EU strikte regels voor publieke aanbesteding. Dit is niet eenvoudig in landen zoals Afghanistan. Een laatste probleem is dat geld voor de missies eigenlijk niet in Europa mag worden uitgegeven. Daardoor is de ambtelijke ondersteuning voor de missies vanuit Brussel beperkt. Ook is er nauwelijks budget voor gemeenschappelijke training.

Goed personeel vormt een andere uitdaging. Al het uitgezonden personeel is tijdelijk en moet op regelmatige basis vervangen worden. Dit gaat via individuele selectieprocedures. Zo ontvingen de missies in 2014 bijna 8.000 CVs voor zo'n 1.200 posten. Dit is een enorme administratieve operatie. Verder werden slechts 800 kandidaten geselecteerd, dus een derde van de vacatures bleef open staan. De lidstaten staan inderdaad niet te springen om hun beste personeel te leveren. Ze moeten zelf immers de salarissen dekken (de EU betaalt de per diems en andere kosten), terwijl ze meestal al politieagenten en rechters te kort komen. Daar komt bij dat een uitzending naar het buitenland niet direct in het standaard carrière-pad past voor de betrokken individuen.

Als laatste hebben civiele missies materiaal nodig. Het gaat hier om (gepantserde) auto's, laptops en telefoons, maar ook om beveiligde werk- en woonruimte, communicatieapparatuur en medische evacuatie. Juist omdat dergelijk materieel vaak niet op tijd geleverd wordt, lopen de civiele missies ernstige vertraging op. De EU probeert steeds meer met raamcontracten te werken en heeft ook een private partner aangesteld om te helpen bij nieuwe missies, maar de situatie is nog steeds niet ideaal. Wat dat betreft zou de EU meer kunnen leren van de VN, die beschikt over een Global en een Regional Service Centre in Italië en Oeganda.

CONCLUSIE

De EU speelt dus een serieuze rol als civiele crisismanager in het buitenland. Van Kosovo tot Oekraïne en Afghanistan houden Europese politieagenten, rechters, officieren van Justitie en douanebeambten zich bezig met het ondersteunen van de lokale instanties. Nederland draagt hier binnen het EU ook actief aan bij.

In veel opzichten heeft de EU behoorlijk wat bereikt in een periode van een ruime tien jaar. Aan de andere kant blijkt ook dat de EU en de lidstaten nog niet geheel klaar zijn voor dit soort taken. Begrotings- en aanbestedingsregels zijn niet ingesteld op de specifieke benodigdheden van civiele missies in gevaarlijke gebieden. En zolang als buitenlandse uitzending geen onderdeel worden van een normaal carrière-pad in de lidstaten zullen er tekorten blijven wat betreft gekwalificeerd personeel. Van groot belang is daarom een goede samenwerking ook op nationaal gebied tussen de verschillende Ministeries. Vooral voor de ministeries die zich met binnenlandse zaken en veiligheid en justitie bezighouden, moeten civiele missies meer een prioriteit worden.

Nederland voortrekker bij versterking Europese consulaire samenwerking in crisisbeheersing

■ Ilse Rooze

Beleidsmedewerker afdeling Management Bureau, directie Crisisbeheersings- en Vredesoperaties, Ministerie van Buitenlandse Zaken

Urban Search and Rescue Team (USAR.nl) in actie op een vliegveld

CONSULAIRE BIJSTAND EEN NATIONALE ZAAK?

De aardbeving in Nepal, de vliegcrash MH17, de aanslagen in Parijs en Brussel. Bij al deze recente rampen waren Nederlandse burgers betrokken. Tijdens crises zet het Ministerie van Buitenlandse Zaken zich in om deze Nederlanders en hun familieleden consulaire bijstand te bieden. Elk land is verantwoordelijk voor consulaire hulp aan de eigen burgers. Bij een consulaire crisis – zoals een aardbeving of een aanslag – concentreren ambassades zich daarom als eerste op de hulp aan de eigen burgers en indien nodig aan een niet-vertegenwoordigde EU-burger¹. Hetzelfde geldt voor de voorbereiding op een consulaire crisis – veel ambassades voeren zelf oefeningen uit zonder deelname of overleg met andere (Europese) ambassades. Ook al is consulaire bijstand tijdens crisis een nationale competentie, hebben wij dan toch baat bij Europese samenwerking?

¹ EU-burgers hebben op basis van art. 23 van het EU-Werkingsverdrag het recht op consulaire bijstand in derde landen waar hun eigen lidstaat niet is vertegenwoordigd. Art. 23 geeft hen het recht aan te kloppen bij de EU-lidstaten die wel vertegenwoordigd zijn. Zij hebben dan recht op dezelfde consulaire bescherming als de onderdanen van die lidstaat.

NOODZAAK BETERE EUROPESE SAMENWERKING

Het is van belang om in deze tijden van toenemende crises en noodsituaties ervoor te zorgen dat de Nederlandse burger in ieder land kan blijven rekenen op de hulp van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Met meer internationale samenwerking valt winst te behalen, voor zowel de EU-lidstaten (efficiënter) als de burger (sneller). Nederland heeft de ambitie om een voortrekkersrol te spelen bij het versterken van Europese consulaire samenwerking, waarbij wij ons vooral inzetten voor meer praktische samenwerking. Wij werken hier hard aan.

Om internationale/Europese samenwerking te verbeteren is het van belang informatie uit te wisselen en duidelijke afspraken te maken. Bijvoorbeeld over het aantal aanwezige burgers in een buitenlands gebied, een actuele lijst met consulaire vertegenwoordigers, een gezamenlijk crisisoverleg en informatie over beslissingen om wel of niet te evacueren of een SCOT (Snel Consulaire Ondersteunend Team) te sturen. De vraag van EU-burgers naar consulaire hulp kan nog beter worden samengebracht met de crisis-capaciteit van de EU-landen. Zo is het bijvoorbeeld efficiënter om meer personen met verschillende nationaliteiten in één vliegtuig te evacueren dan dat elk land een eigen vliegtuig stuurt.

Ook is het van belang dat de lasten en verantwoordelijkheden van consulaire bijstand aan eigen burgers en de niet-vertegenwoordigde EU-burgers tijdens crisis meer even worden verdeeld door Europese samenwerking. Nu denken kleine landen snel dat de grote EU-landen voor hun burgers zullen zorgen tijdens crises. Dit komt door het “Lead State” concept waarbij grote landen niet-vertegenwoordigde EU-burgers consulaire bijstand bieden. Grotere EU-lidstaten dragen daardoor zwaardere lasten tijdens de crisis en eventuele evacuatie, terwijl kleinere landen zelf de verantwoordelijkheid blijven behouden voor eigen burgers in nood.

EU-CONFERENTIE CONSULAIRE CRISISBEHEERSING

Tijdens ons EU-voorzitterschap hebben wij sterk ingezet op verbeteren Europese samenwerking en coördinatie. Zo organiseerde Directie Consulaire Zaken en Visumbeleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken op 19 en 20 mei een conferentie over Europese consulaire crisisbeheersing in Amsterdam. De hoofden van consulaire crisisafdelingen van de EU-lidstaten waren voor deze conferentie uitgenodigd.

Tijdens deze conferentie wilden we naast de verschillende standpunten en trends voor de toekomst ook recente praktijkvoorbeelden met elkaar delen. Verder hebben we aandacht besteed aan

manieren voor gemeenschappelijke voorbereiding op consulaire crises en de stappen die moeten worden genomen om de samenwerking op dit gebied te versterken. Door ook de korte termijn stappen vast te leggen, is het eenvoudiger de gemeenschappelijke ideeën om te zetten naar concrete resultaten.

JOINT EU CONSULAR CRISIS PREPAREDNESS FRAMEWORK

Een van de concrete resultaten die bijdraagt aan het versterken van consulaire crisissamenwerking op lokaal niveau is het *Joint EU Consular Crisis Preparedness Framework*. Dit is een document dat een helder kader biedt voor EU-samenwerking bij een consulaire crisis. Op lokaal niveau maken ambassades aan de hand van dit kader afspraken over bijvoorbeeld evacuatie en andere vormen van consulaire ondersteuning aan EU-burgers. Dit Framework is een van de resultaten van de in 2015 gehouden Consular Cooperation Initiatives (CCI's). Dit waren pilotprojecten die mogelijkheden hebben verkend voor betere consulaire samenwerking tussen lidstaten en een gelijkere *lastenverdeling* met een eventuele rol van de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO) en de EU-Delegaties. Dit Framework zal in de toekomst het eerdere "*Lead State*" concept kunnen vervangen tijdens crisisbeheersing. Niet alle lidstaten hebben een goed beeld van hun rol bij crises, maar alle accepteren wel dat zij zelf een verantwoordelijkheid hebben voor de eigen burgers in nood. Dit zal resulteren in een gelijkere lastenverdeling, doordat al het werk bij crisis niet langer wordt overgelaten aan een paar sterke "schouders/landen".

INFORMATIE DELEN EN GEZAMENLIJKE CRISISOEFENINGEN

Ook bleek er groot draagvlak te bestaan voor het delen van de informatie over de "triggers" die zorgen dat reisadviezen worden aangepast. Dit heeft als doel meer inzicht te verkrijgen in de afwegingen die andere EU-lidstaten maken bij het opstellen van hun reisadviezen. Uiteindelijk leidt dit tot meer convergentie tussen de reisadviezen van de EU-lidstaten onderling. Tot slot was er consensus onder de EU-lidstaten voor het houden van gezamenlijke crisisoefeningen op lokaal- en hoofdstedenniveau.

TOEKOMST

Het Framework is met ondersteuning van EDEO en EU-delegaties in twee landen "getest": de Filipijnen en Sri Lanka. Hieruit is gebleken dat het een nuttig instrument is waarmee Europese ambassades zich beter kunnen voorbereiden op crisis. Verder bleek dat nog een korte handleiding moet worden toegevoegd om het gebruik van het Framework eenvoudiger te maken. In de EU-Raadswerkgroep Consulaire Aangelegenheden (COCON), onder leiding van de nieuwe voorzitter Slowakije, wordt hier de komende tijd verder aan gewerkt. De hoofden van de consulaire crisisafdelingen van de EU-lidstaten steunden de uitrol van het Framework op korte termijn in een aantal prioriteitslanden en op langere termijn wereldwijd. Deze aanbeveling wordt voorgelegd aan COCON. De uitrol zal dan met ondersteuning vanuit EDEO en EU-delegaties direct kunnen starten. Met de resultaten van de conferentie zijn wij weer een stap dichterbij goed geïnformeerde en goed gecoördineerde Europese samenwerking bij consulaire crises.

Hoofden consulaire crisisafdelingen EU-lidstaten nemen deel aan de conferentie

Nieuw Europees ondersteunend systeem rampen- en risicoreductie

■ Corsmas Goemans

Senior coördinerend beleidsmedewerker, afdeling Generieke Veiligheid, NCTV

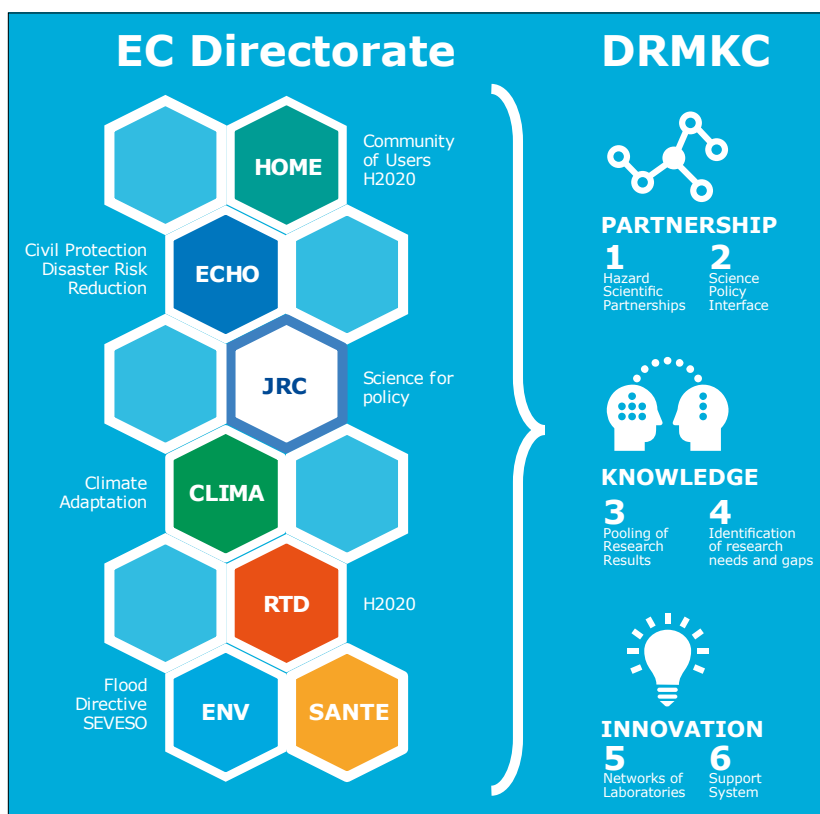

Het Disaster Risk Management Knowledge Centre (DRMKC) is een nieuw ondersteunend systeem voor rampen- en risicoreductie op initiatief van de Europese Commissie. Deze voorziening is bedoeld om een brug te slaan tussen beleid, wetenschap en de praktijk van rampen- en risicoreductie. De drie pijlers daarvoor zijn het ontsluiten van kennis, het mogelijk maken van partnernetwerken en het realiseren van innovatie.

ACTIVEREN VAN HET SYSTEEM

Het systeem wordt beheerd door het Joint Research Center (JRC) van de Europese Commissie en kan worden geactiveerd door de medewerkers van het JRC zelf, een lidstaat, een individuele expert, een groep van experts, medewerkers van DG ECHO of publiek private partnerschappen.

Het systeem is vraag-gestuurd. Een verzoek kan worden gedaan omdat bijvoorbeeld een partner wordt gezocht op een bepaald onderwerp, onderzoeksresultaten gedeeld, vergeleken of gecombineerd kunnen worden of men op zoek is naar nieuwe technologieën.

PRIORITEITEN

Het systeem betreft alle onderdelen van het crisismanagementsysteem, met nadruk op de producten die lidstaten in 2016 opleveren onder de Union Civil Protection Mechanism en *best practices*. Er zijn vijf prioriteiten benoemd:

- risicobeoordeling;
- rampendata;
- risicomanagement en capaciteitenbeoordeling;
- relatie wetenschap/beleid;
- waarschuwingssysteem.

Voor meer informatie:

<http://drmkc.jrc.ec.europa.eu/laboratory/SupportSystem>

Abonnement op de nieuwsbrief:

<http://drmkc.jrc.ec.europa.eu/overview/LoginPage>

Het Nederlands voorzitterschap voor de NCTV

Tijdens het voorzitterschap hield Nederland de thema's cybersecurity, terrorismebestrijding en civiele bescherming in de EU hoog op de agenda. Nationale veiligheid blijft een bevoegdheid van de lidstaten, maar recente gebeurtenissen tonen aan dat het noodzakelijk is om over de grenzen heen te kijken. Samenwerking met EU-lidstaten, ook op operationeel niveau, en de implementatie van Europese strategieën op deze terreinen staan daarbij voorop.

■ Nina Leemhuis

Projectleider EU-Voorzitterschap, NCTV, Ministerie van Veiligheid en Justitie

“Migratie en veiligheid” was door het kabinet nadrukkelijk benoemd als een van de vier prioriteiten voor het Voorzitterschap. Niet alleen gedreven door de actualiteit, zoals de vluchtelingenstromen naar Europa en de recente terroristische aanslagen, maar ook vanuit de gedeelde urgentie om veiligheid hoog op de agenda te houden, zoals bij cybersecurity en cybercrime en civiele bescherming.

In het projectteam van de NCTV werden wekelijks de stand van zaken, “windows of opportunity” en geleerde lessen gedeeld. Het Voorzitterschap betekende een kans om de internationale ambities een extra impuls te geven. Daarbij was implementatie van bestaande afspraken en maatregelen het adagium. Er zijn op de genoemde terreinen in voorgaande jaren veel aanzetten gedaan voor versterkte informatie-uitwisseling en betere coördinatie tussen EU-instellingen en de lidstaten onderling. Nederland stuurde daarom aan op versnelde implementatie. Met de verschrikkelijke aanslagen in Brussel werden deze ambities nog meer versneld. Naar aanleiding van deze aanslagen was op verzoek van België een extra Raad van Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ-Raad) bijeenge-

roepen en hebben de lidstaten solidariteit betuigd aan België. In juni is een roadmap gerealiseerd ter versterking van de strijd tegen terrorisme. Ambtelijk starten de voorbereidingen van de maandelijkse JBZ-raad soms al voordat de vorige Raad heeft plaatsgevonden.

Cybersecurity is een thema dat Nederland proactief op de agenda wilde zetten. Helaas bleek een bijeenkomst van vakministers niet realiseerbaar; maar in de lobby om dit te agenderen kregen we van een Britse collega onder andere te horen dat “Nederland toch wel heel erg goed scoorde op het onderwerp cybersecurity!” Bovendien is er een stevige high-level bijeenkomst cybersecurity in mei geweest, met CEO's en hoge ambtenaren uit verschillende sectoren.

De impact van de aanslagen in Parijs en Brussel betekende behalve voor het beleid ook wat voor de organisatie. Er kwam een nieuw dagdeel over contraterrore tijdens de Informele JBZ-Raad in januari, waar de JBZ-ministers met elkaar vrijuit konden spreken over hoe we de aanpak moeten versterken. En voor de crisisorganisatie werden de tijdelijke, EU-specifieke crisishandleiding en de oefening in januari snel gevolgd door een echte opschaling na de aanslagen op 22 maart.

Uiteindelijk heeft NCTV met een projectteam van 20 collega's bijgedragen aan 6 ministeriële (JBZ-) Raden, 4 high-level conferenties, 5 expertconferenties, meer dan 30 Raadswerkgroepen en Friends of the Presidency Groups (FoP over cyber-issues en FoP over de contraterrore-richtlijn) en talloze bilaterale gesprekken om dit allemaal in goede banen te leiden. Geen van deze evenementen was geslaagd zonder de tomeloze inzet en ambitie van onze (publieke en private) partnerorganisaties, Brussel en collega's. Ook de andere onderdelen van Justitie hebben vele bijeenkomsten en ambities gerealiseerd. Zo hebben we al meer gedaan dan beoogd; wellicht ook meer bereikt dan gehoopt. En nu zijn deze Nederlandse ambities ook naar de toekomst geborgd; met de Europese Commissie en de overige instellingen, met Slowakije en Malta in het trio-Voorzitterschap. En daarna ... op naar het volgende voorzitterschap?

Platform risicoanalyse Benelux

Op 14 maart vond de oprichtingsbijeenkomst plaats van de Benelux afdeling van de Society for Risk Analysis Europe (SRA-E Benelux). Op de campus van de Universiteit Maastricht in Brussel kwamen circa 40 deelnemers bijeen om te praten over het thema “New risks, better science, better governance?” De deelnemers hadden een diverse achtergrond en waren afkomstig van onderzoeksinstituten, de overheid, het bedrijfsleven en uit de academische wereld. In dit verslag wordt teruggekeken naar deze bijeenkomst en naar de recente oprichting en toekomst van SRA-E Benelux.

■ **Marijn Poortvliet**
Wageningen Universiteit

De bijeenkomst bestond uit plenaire lezingen en uit een aantal kleinere en interactieve formats in parallelsessies. In de bijdragen was er een sterke inhoudelijke focus op beleid in de context van risico's en werd er een keynote-presentatie gegeven door Christianne Brusckke, Chief Veterinary Officer van het Ministerie van Economische Zaken. Zij ging in op de casus van de Q-koortsepidemie en welke dilemma's dit oplevert voor de overheid in de afweging tussen het doen van interventies (bijvoorbeeld het ruimen van de veestapel) en afwachten (bijvoorbeeld door meer data te verzamelen, door te leren van eerdere uitbraken).

Vervolgens werd in een round table sessie gekeken naar de rol van onzekerheid in juridische, bestuurskundige en psychologische domeinen. Conventionele benaderingen van risicoanalyse hebben het fenomeen onzekerheid soms genegeerd, maar de conclusie was dat het erkennen van onzekerheid binnen risico's juist tot optima-

lere uitkomsten kan leiden binnen juridische procedures, dat dit een prominente rol speelt binnen milieuvraagstukken en dat het ervaren van onzekerheid over risico's kan verklaren wanneer burgers regelgeving verlangen van de overheid. Tegelijkertijd werd ook gesteld dat onzekerheden soms “gehypet” worden en daarmee het maken van een afgewogen beslissing kunnen bemoeilijken.

Tenslotte waren er sessies waarin de thema's risicoperceptie en -communicatie, risicomanagement, risicogovernance en crisismanagement de revue passeerden. Hierin werd ingegaan op diverse onderwerpen zoals veiligheidsculturen in medische settings, het huidige risicobeleid binnen het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, de uitbraak van blauwtong in België, de economische impact van overstromingen in Europa, hoe effectiviteit te bevorderen van teams die zich bezighouden met crisiscommunicatie, besluitvorming omtrent kernenergie, stralingsrisico's in rampensituaties en de verschillende openheidsculturen binnen European Food Safety Authority (EFSA) en European Medicines Agency (EMA). Een andere belangrijk thema was de praktische toepassing van risicoanalyse in bijvoorbeeld het onderwijs om op die manier kinderen en studenten te trainen betere beslissingen te maken.

SRA-E Benelux is vorig jaar opgericht als regionale afdeling binnen Society for Risk Analysis Europe (SRA-Europe). Deze afdeling heeft als uitgangspunt om individuen en organisaties samen te brengen die geïnteresseerd zijn in risk assessment, risicomanagement en risicocommunicatie. Meer specifiek wil zij risico-onderzoek en kennis over risicoanalyse bevorderen binnen de Benelux. Verder wil zij risico-onderwerpen die specifiek voor de Benelux van belang zijn agenderen, het debat daarover stimuleren en het belang en de bruikbaarheid van risico-onderzoek en -analyse onder de aandacht brengen van beleidsmakers. SRA-E Benelux probeert dit te bereiken door als platform te dienen en uitwisseling te faciliteren tussen

professionals uit de industrie, overheid, universiteiten, onderzoeksinstituten en consultants om op die manier onderzoek en praktijk van risicoanalyse en risicomanagement te verbeteren. Een van de manieren waarop dit plaatsvindt is door jaarlijks een bijeenkomst te houden over bovenstaande thema's. In 2017 zal de volgende bijeenkomst plaatsvinden en deze zal worden georganiseerd door het RIVM in Bilthoven. Voor meer informatie zie <http://www.sraeurope.org/>

Foto: Van links naar rechts: Michael Faure (Universiteit Wageningen), Tom Jansen (RIVM), Marijn Poortvliet (Universiteit Wageningen) en Ragnar Lofstedt (King's College London).

De lessons learned van Parijs

■ **Rob Jastrzebski**
Freelance journalist

Slagkracht, opvangcapaciteit en een goed functionerende commandostructuur waren de sleutels tot effectieve hulpverlening na de aanslagen in Parijs op 13 november vorig jaar. Maar de Franse crisisbeheersingsorganisaties hebben na kritische evaluatie ook verbeterpunten gevonden. Zoals betere beveiliging van hulpverleners in de eerste responsfase en snellere informatievoorziening over het lot van slachtoffers. Prefect Laurent Prevost, Directeur-Generaal van de Civiele Bescherming in Frankrijk, deelde de Parijse ervaringen tijdens de themadag van het LOCC op 1 juni. Lessen waarmee de Nederlandse veiligheidsprofessionals hun voordeel kunnen doen in de organisatie van terrorismegevolgbestrijding.

Vorbereiding op terroristische scenario's vormde de rode draad in het programma van de tweede LOCC-themadag, al was er in de zeven workshops ook ruimte voor andere thema's, zoals de operationele samenwerking bij de ontruiming van het VU Medisch Centrum en de multidisciplinaire samenwerking en het crowdmanagement rond Sail Amsterdam. Gebeurtenissen die ook werden genoemd door hoofd LOCC Guus Appels, in zijn terugblik op het "markante" jaar 2015. Een jaar waarin het landelijk coördinatiecentrum in Driebergen ettelijke keren "op scherp" stond.

Naast diverse grote evenementen en incidenten hield de maatschappelijke onrust rond de enorme instroom van vluchtelingen de nationale crisisbeheersingsstructuur bezig. En dan waren er de aanslagen in Parijs. In januari op de redactie van Charlie Hebdo, op 13 november op zeven plaatsen in de Franse hoofdstad. Europa werd wakker geschud en Nederland ook. De Parijse aanslagen waren de directe aanleiding voor de Handreiking Terrorismegevolgbestrijding van de NCTV en de bijbehorende operationele handreiking die het LOCC recent heeft gepubliceerd. Instrumenten die de veiligheidsregio's en hun partnernetwerk moeten helpen om zich beter op crisisscenario's met een terroristisch karakter voor te bereiden en de veerkracht van het Nederlandse veiligheidsdomein bij aanslagen te versterken.

VEERKRACHT PARIJS

Hoe belangrijk die veerkracht is, werd duidelijk tijdens de lezing van Prevost. De verantwoordelijke voor het Franse stelsel van civiele bescherming nam de toehoorders mee door de "lessons learned" van de aanslagenreeks in november. Met als hoofdconclusie: de Parijse crisisbeheersingsorganisatie stond zwaar onder druk, maar doorstond de vuurproef. Een belangrijke sleutel tot een effectieve aanpak van de crisis was het functioneren van de command & controlstructuur van de stad Parijs en de federale overheid.

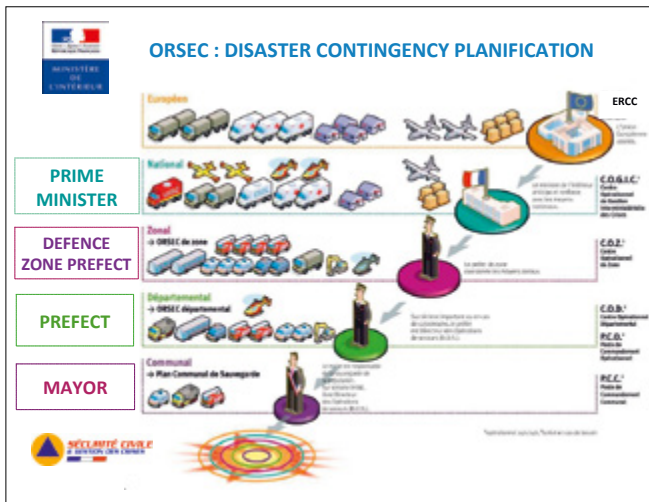

Laurent Prevost en Guus Appels

Een structuur die niet helemaal vergelijkbaar is met die in Nederland, want Frankrijk heeft een geschiedenis van centrale sturing, waardoor verantwoordelijkheden, rollen en taken strak belegd zijn. De politieprefect van Parijs was de onbetwiste commandant over de politie-inzet, de "zoneprefect" was in charge als eenhoofdig commandant over de operationele hulpverlening en in de federale crisismanagementsstructuur was in het nationaal crisisteam een sleutelrol weggelegd voor de President de la République, François Hollande. Maar de president en zijn premier gaan over politieke en strategische beslissingen. In het veld zijn het de operationele crisismanagers die moeten beslissen. En die hadden een zware opgave, beaamt Prevost.

"Parijs had al ervaring opgedaan met de aanslag op Charlie Hebdo in januari. Maar de uitdaging waarmee we in november werden geconfronteerd was daarmee in geen enkel opzicht vergelijkbaar. De aanslag op Charlie Hebdo was heel gericht op één specifieke organisatie en was in een paar minuten voorbij, op 13 november waren er aanslagen op zeven plaatsen gelijktijdig, waaronder het Stade de France en theater Bataclan. Er was urenlang sprake van een gevaarlijke onstabiele situatie en grote onzekerheid over mogelijke vervolgaanslagen. Die dynamiek en complexiteit bemoeilijken uiteraard de beeldvorming in de eerste responsfase. Wat konden we nog verwachten?"

Prevost stelt vast dat de respons van de hulpverlening adequaat was en dat de capaciteit van de hulpverlening en de coördinatie geen knelpunten vormden. Maar hij plaatst daarbij wel een kanttekening: "Het gebeurde in Parijs, een wereldstad met ruim 2,2 miljoen inwoners die voor haar bescherming en veiligheid kan rekenen op een omvangrijk en goed toegerust politiekorps, heel veel brandweer- en ambulancedcapaciteit en veel grote ziekenhuizen met ruim voldoende opvangcapaciteit. De operationele hulpverlening en de opvang van de 500 gewonden leverden daardoor geen knelpunten

op. Maar wij realiseerden ons dat de hulpverleningskracht van de hoofdstad niet representatief is voor het hele land. Nog dezelfde nacht hebben we daarom de prefecten in alle andere zones van het land aan het werk gezet met de vraag: “breng in beeld wat zo’n scenario voor jullie stad of regio betekent en in hoeverre jullie hierop zijn voorbereid. Bij een soortgelijke reeks aanslagen in “de provincie” zou op veel grotere schaal bijstand en ondersteuning uit andere regio’s moeten worden georganiseerd.”

Op 13 november moesten de operationele crisisteams in Parijs wel behoorlijk schuiven met de capaciteit. Prevost vervolgt: “Zo moest worden afgeweken van de standaard inzetprocedures van brandweereenheden voor medische hulpverlening, anders was de capaciteit van materieel en personeel uitgeput en hadden we niet op alle locaties hulp kunnen bieden. Verder hebben we, in tegenstelling tot de procedures, geen gebruik gemaakt van vooruitgeschoven medische posten voor de eerste opvang van gewonden op locatie. Daar was geen tijd voor en het risico met het oog op vervolgaanslagen, was te groot. Dat was een belangrijke les, de operationele organisatie moet dynamisch worden aangepast aan de situatie.”

INFORMATIE CRUCIAAL

Verbeterpunten waren er na kritische evaluatie achteraf ook. Zo stelt Prevost vast dat de politie-eenheden wel erg rigide waren in het afzetten van wegen en stadsdelen en dat daardoor ook ambulances en brandweereenheden moeilijk toegang hadden tot de plaatsen delict. Dat had geen direct nadelig effect op de hulpverlening, maar het is niettemin een punt van aandacht.

De informatiedeling tussen de betrokken diensten voor beeld- en besluitvorming en coördinatie van acties, was volgens de prefect adequaat, maar ook op dit terrein bleek verbetering mogelijk: “We hebben in de crisismanagementstructuur op lokaal en federaal niveau voorzien in korte lijnen via liaisons van de politie en de hulpverlening die snel relevante informatie met elkaar uitwisselen. Zo kunnen de mensen in de hulpverleningsorganisatie snel worden geïnformeerd over concrete risico’s en gevaren die de aanwezigheid van terroristen in het gebied mogelijk oplevert. Toch hebben we

vastgesteld dat met name op federaal niveau nog betere afstemming van informatielijnen en coördinatie mogelijk was. Naar aanleiding van de ervaringen van de Parijse aanslagen, hebben we besloten een interdepartementale crisiseenheid in te richten, waardoor het federaal niveau nog slagvaardiger kan opereren.”

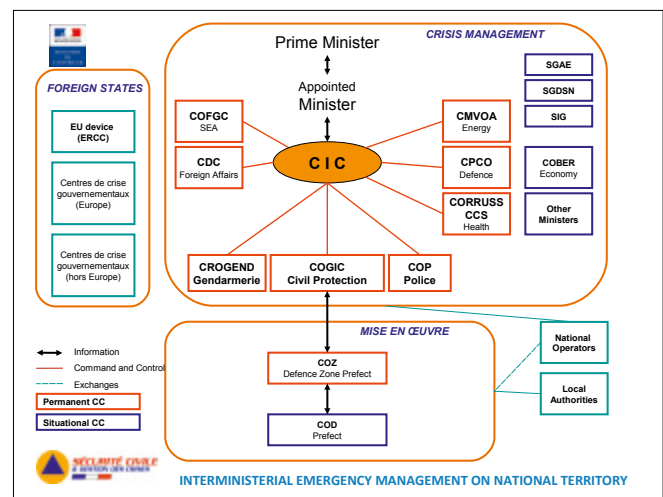
Daarnaast is op federaal niveau een speciale crisiscommunicatie-eenheid opgezet, zodat de overheid bij een crisis met nationale impact op het veiligheidsgevoel de bevolking met één stem kan informeren over het gevaar en het handelingsperspectief.

“Belangrijk om tegenstrijdige boodschappen te voorkomen”, benadrukt Prevost.

Wat echt beter kan, is de informatievoorziening aan verwanten van slachtoffers. Door de grote hectiek en dynamiek was er niet snel een helder overzicht van de doden en de status van de gewonden en waarheen zij waren vervoerd. “Familielieden bleven daardoor te lang in het ongewisse over het lot van hun dierbaren en dat was voor hen onacceptabel. We werken daarom samen met het ministerie van Volksgezondheid aan het opzetten van een slachtoffervolgsysteem, zodat we deze belangrijke informatietaak beter kunnen organiseren. Daar is ook de gemeentelijke crisisbeheersingsorganisatie bij gebaat. Die heeft overigens een heel grote rol gespeeld in het ondersteunen en begeleiden van gewonden en nabestaanden van overledenen, met heel veel praktische en juridische zaken en nazorg.”

BESCHERMING HULPVERLENERS

Een cruciaal aandachtspunt dat Prevost verder benoemt, is de veiligheid van de hulpverleners bij crisisscenario’s met terroristisch oogmerk. “Hulpverleners zijn gewend om risico’s te nemen, maar de gevaren bij terroristische aanslagen zijn van een totaal andere dimensie. Er wordt geschoten en er kunnen bommen afgaan, ook als de hulpverlening al is gestart. De standaardprocedures zeggen dat onbeschermde hulpverleners pas het incidentterrein mogen betreden als dat door de specialisten van de politie is gezuiverd van gevaar en wordt vrijgegeven. Maar kun je dan aan slachtoffers met levensbedreigende verwondingen nog tijdig de juiste hulp geven? Dat is een groot dilemma, dat op 13 november nadrukkelijk speelde.

Met name in theater Bataclan. Op de begane grond lagen tientallen zwaargewonde mensen te wachten op hulp en op de eerste etage zat een nog niet uitgeschakelde gewapende terrorist. Wat konden we doen? In dit geval hebben speciale politie-eenheden gewonden naar buiten gehaald en overgedragen aan brandweer en ambulance-dienst. We willen nu onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om in een eerder stadium hulpverleners onder bescherming van de politie in te zetten voor hulpverlening aan de slachtoffers. Daar zullen zij dan wel voor moeten worden toegerust qua persoonlijke bescherming, met kogelwerende helmen en vesten en aanvullende training. We zien dit als een serieuze optie en we willen hiermee gaan experimenteren tijdens het aanstaande Europees Kampioenschap voetbal. We moeten hulpverleners een betere basisbescherming bieden voor het optreden bij deze buitengewone calamiteiten.”

Een optie die met interesse werd beluisterd door hoofd LOCC Guus Appels. Hij zegt hierover, samen met de veiligheidspartners, te willen nadenken in het licht van de operationele handreiking terrorismegevolgbestrijding. Dat is de samenvattende les die de Nederlandse veiligheidsprofessionals kunnen leren van de ervaringen van hun collega's in Parijs: de dreiging van aanslagen en de specifieke gevaren rond terroristische scenario's verandert ook het hulpverleningslandschap.

Foto: Maya-Anaïs Yataghène

Lessen Geneeskundige hulpverlening na aanslagen Parijs

■ Erwin de Hamer

Directie Weerbaarheidsverhoging, NCTV, Ministerie van Veiligheid en Justitie

De straten van Parijs waren één grote beweging. Toeristen, voetbalsupporters, woedende stakers en natuurlijk de inwoners zelf zorgden voor een levendige sfeer tijdens het werkbezoek aan Parijs op 14 en 15 juni. Een delegatie van het ministerie van Veiligheid en Justitie, van VWS, de ambulance-sector, de GGD, de ziekenhuizen en de GHOR was onder leiding van NCTV-directeur Weerbaarheidsverhoging Paul Gelton naar Parijs getrokken. Doel was om te leren van de Parijse ervaringen met het omgaan met de gevolgen van een grote aanslag, maar vooral hoe bereid je daar op voor? In Frankrijk kijkt de wijze van organisatie in de grootschalige, geneeskundige hulpverlening niet wezenlijk af van die in Nederland. Ziekenhuizen moeten voorbereid zijn. Plannen voor opschaling en voor gewondenspreiding, slachtofferregistratie zijn daar geen onbekenden. Zijn de aanslagen aanleiding geweest om daar wijziging in aan te brengen?

Parijs is een wereldstad met een agglomeratie van ongeveer acht miljoen inwoners. Daarnaast is een grote, dagelijkse stroom van bezoekers. Dat brengt risico's met zich mee. Op een normale dag werkt de meldkamer in Parijs ongeveer 1300 incidenten af. De stad Parijs heeft 37 ziekenhuizen die verenigd zijn in één publieke organisatie. Die beschikt in

totaal over ongeveer 22.000 bedden, 200 operatiekamers en 100.000 zorgverleners. Ter vergelijking: in Nederland zijn 91 ziekenhuizen met ongeveer 42.000 bedden.

In de avond en nacht van 13 november 2015 werd Parijs door zes terroristische aanslagen getroffen. Tijdens de aanslagen vielen 131 doden en meer dan 350 gewonden van wie er daarna nog veel in kritieke toestand verkeerden. Dit was niet de eerste aanslag in Parijs. In januari was nog de aanslag geweest op de redactie van Charlie Hebdo. De eerdere aanslagen op de metro's van Londen en Madrid waren ook een mogelijk voorteken voor Parijs. De ziekenhuisorganisatie was voorbereid op meerdere aanslagen met bommen (de metro's) en wapens (Charlie Hebdo). Wat men niet wist, was welke aanslag de laatste was.

In Nederland hebben we hoog opgeleide ambulanceverpleegkundigen die handelingen mogen verrichten die in andere landen, zoals

Frankrijk, aan dokters zijn voorbehouden. Bij grote incidenten zijn wij in staat om grote aantallen ambulances in te zetten. Tijdens de aanslagen waren in Parijs 45 medische teams met dokters actief in de straten van Parijs. Daarnaast werden vanwege de onzekerheid nog 25 teams in reserve gehouden. Ook stond een groot aantal helikopters gereed. De reserves zijn niet nodig geweest en uiteindelijk volstond de gebruikte capaciteit.

Opvallend was dat van de gewonden die naar het ziekenhuis zijn vervoerd slechts vier zijn overleden. In de concertzaal Bataclan vielen de terroristen om 21:49 uur binnen, maar betrad de politie pas na middernacht het gebouw en werd met de redding van de slachtoffers begonnen. Veel slachtoffers waren toen al overleden. In de Bataclan vielen 86 dodelijke slachtoffers en werden na een uur in de nacht 53 patiënten naar een ziekenhuis vervoerd, het Hôpital européen Georges-Pompidou. Ook op straat kon daarom op diverse plekken niet direct worden geholpen. In een enkel geval is ook een ambulance beschoten.

In Parijs was een speciaal crisisteam alleen bezig met de gewondenverspreiding. Doordat Parijs één ziekenhuisorganisatie kent, was de aansturing van capaciteiten relatief makkelijk. Bij elk groot incident gaan veel zgn. zelfverwijzers vooral naar de dichtstbijzijnde ziekenhuizen. Daar werden dan ook geen gewonden naar getransporteerd. In het Georges-Pompidou vond de eerste triage buiten plaats in de overdekte oprijlaan en werden de patiënten onderverdeeld (getrieerd) in absolute (11) en relatieve noodtoestand (42) en werden in die volgorde behandeld. Dit ziekenhuis lag relatief ver van de aanslaggebieden, waardoor er geen zelfverwijzers waren.

Tijdens ons bezoek was het Ministerie van Volksgezondheid moeilijk bereikbaar omdat de bonden juist op die dag een grote demonstratie tegen de nieuwe arbeidswet hadden gepland. De vele sirenes gaven een extra cachet aan ons bezoek. Dit ministerie heeft

een crisiscentrum dat 24/7 bemenst is. Tijdens de aanslag vond van hieruit de coördinatie van de medische capaciteiten plaats. Dat ging o.a. om de verdeling van middelen, het regelen van back-up vanuit de periferie, aanvoer van bloed en de psychosociale bijstand aan slachtoffers en hun familie. In Nederland zou dat in eerste instantie door de veiligheidsregio worden gedaan. Vanwege de onzekerheid of er nog meer aanslagen zouden volgen, was het noodzakelijk om capaciteiten achter de hand te houden.

Frankrijk is opgedeeld in departementen met een benoemde prefect aan het hoofd. In Parijs is de prefect ook prefect van politie. In die hoedanigheid geeft hij ook leiding aan de brandweer en de andere diensten die worden ingezet bij een ramp of crisis. Tegenover de Notre-Dame staat het grote kantoor van de Préfecture de Police. In de kelders van dit gebouw is het crisiscentrum gevestigd. Vanuit dit crisiscentrum wordt de politie, de brandweer, de civiele bescherming en in het voorkomende geval de ingezette krijgsmacht onderdelen aangestuurd. Zoals we in Nederland het LCMS kennen, beschikken ze in Parijs over een webportal CRISORSEC. Dit portal staat afhankelijk van het incident open voor de ingezette onderdelen. Tijdens de aanslagen is gebruik gemaakt van het slachtofferinformatiesysteem SINUS. Alle slachtoffers kregen een armband met barcode en konden zo tijdens de medische behandeling worden gevraagd. Daardoor beschikten de autoriteiten over alle nodige

gegevens. Dit systeem wordt dagelijks gebruikt voor alle incidenten met vijf of meer slachtoffers.

In Parijs waren veel maatregelen al vóór de aanslagen genomen. Planvorming voor de civiele autoriteiten en in de ziekenhuizen bestond al sinds vele jaren. Net als in Nederland moeten ziekenhuizen voorbereid zijn op incidenten met grote aantallen slachtoffers. Het was opvallend dat veel sprekers een duidelijk onderscheid maakten tussen Parijs en de regio. Op de vraag of een dergelijke aanslag in Lille of Marseille ook zo adequaat zou zijn aangepakt, hadden zij geen duidelijk antwoord.

Als in Nederland een aanslag zou plaatsvinden, is de Randstad de meest aangewezen locatie. Amsterdam, Schiphol en Den Haag zijn potentiële doelwitten. In West-Nederland is voldoende medische capaciteit om grote aantallen slachtoffers te behandelen. Er zijn bijvoorbeeld al vijf universitaire traumacentra in de Randstad. Anders dan in Parijs is er echter geen centrale aansturing. Iedere regio bereidt zich zelfstandig voor, zoals elke traumaregio dat apart doet. Bij een grote aanslag is gewondenspreiding van het grootste belang, zoals ook de inzet van de schaarse middelen dat is. In Parijs werd vanwege die onzekerheid capaciteit achter de hand gehouden. Dat vraagt om bovenregionale samenwerking en aansturing. Dat wordt door de veiligheidsregio's ook onderkend.

DREIGING EN TERRORISMEGEVOLGBESTRIJDING IN DE WITTE KOLOM

■ Erik van Buuren

Afdeling Veiligheidsregio's, NCTV, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Een terroristische aanslag heeft een directe impact op de acute zorgketen en de samenwerking binnen de witte kolom. Hiertoe hebben de GHOR Rotterdam-Rijnmond, Zuid-Holland Zuid en Zeeland op 29 juni 2016 een werkconferentie "Dreiging en terrorismegevolgbestrijding in de witte kolom" georganiseerd. In Nederland is weinig ervaring met terroristische aanslagen en de gevolgen daarvan. Verschillende diensten zijn daarom actief aan de slag ter voorbereiding op de mogelijkheid van een aanslag in Nederland.

Tijdens de werkconferentie hebben verschillende sprekers uit België, die betrokken zijn geweest bij de medische hulpverlening na de aanslagen in Brussel, hun ervaringen op het gebied van voorbereiding en de respons van de medische hulpverlening bij een terroristische aanslag gedeeld. De belangrijkste conclusies waren onder meer dat in de koude fase preparatie cruciaal is. Bij het maken van plannen en het organiseren van multidisciplinaire oefeningen is het van belang ketenpartners te betrekken over de bijzonderheden van het crisistype terrorisme. Voorkomen moet worden dat de politie samen met de veiligheidsregio's actief werken aan de voorbereiding op terrorisme en belangrijke acute

zorgpartners hier te beperkt zijn aangesloten. Ook in de geneeskundige keten is inzicht belangrijk.

Er werden vraagstukken besproken als met welke aard verwondingen moet rekening worden gehouden (in België spraken artsen van "oorlogswonden"), hoe verloopt de medische keten, is er voldoende voorbereiding op het gebied van de psychische impact op korte (angst op de plaats van het incident) en langere termijn, wat betekent het voor de veiligheid van de hulpverleners ter plaatse maar ook in de ziekenhuizen, is de gemeente/regio na een aanslag voldoende bereikbaar en welke beveiligingsmaatregelen moeten wij mogelijk zelf treffen?

Vervolgens zijn de deelnemers van de werkconferentie via een interactieve werkvorm met elkaar in gesprek gegaan hoe de (acute) zorgketen de voorbereiding en de respons van de medische hulpverlening bij een terroristische aanslag kunnen verbeteren. Belangrijke eerste conclusies: Doe veel aan "awareness en mindset" en vertaal de lessen naar "onze" praktijk. Aandacht voor (nieuwe) thema's als "eigen angst", triage, schaarste aan middelen en registratie. Ontwikkel simpele procedures die aansluiten bij het normale werk. Leer elkaar kennen en oefen samen. Investeer in Leiderschap. Communicatie en informatie zijn essentiële processen. Denk na over de uitval van telecom en de consequenties voor de eigen organisatie. Ook is uitgebreid gesproken over de nafase waaronder de (psychische) nazorg aan hulpverleners.

Kennis en ervaringen bij aanpak radicalisering en terrorisme

■ Menno Klopper

Dagvoorzitter, senior adviseur veiligheid en innovatie bij Van Aetsveld en hoofddocent bestuurlijke aanpak van radicalisering en terrorisme

■ Frank van Summeren

Senior congres- en opleidingsmanager SBO

■ Rozetta Meijer

Programmasecretaris Human Capital Programme bij The Hague Security Delta en student Crisis & Security Management aan de Universiteit Leiden

Stel u loopt op een herfstdag in oktober naar de trein. Het stormt en regent. Daarom ging u van huis met een paraplu. Eenmaal in de trein voelt u dat uw broek en sokken doorweekt zijn. Daarom concludeert u dat de volgende keer meer maatregelen nodig zijn als het buiten guur is. Logisch ook, denkt u nog.

Bij radicalisering en terrorisme werkt dat net zo. Natuurlijk is dit vele malen complexer dan een regenachtige herfstdag. Evengoed is een brede set aan maatregelen nodig om dit complexe vraagstuk aan te pakken, zowel preventief als repressief. Vanuit sociaal perspectief en vanuit veiligheidsperspectief. Tezamen verlaagt dit de kans op en de impact van terroristische aanslagen. Het belang van deze benadering werd onlangs onderschreven in de evaluatie van de nationale contraterrorisme-strategie 2011-2015 die werd uitgevoerd in opdracht van het WODC.

Vooralsnog zijn niet alle interventies die vallen onder de brede benadering bij herhaling succesvol getoetst op hun doelgerichtheid. Daarom is het belangrijk academische kennis en praktijkervaring samen te brengen. Op 31 mei en 1 juni 2016 deden we dit op het Congres Radicalisering en Terrorismen op de campus van The Hague Security Delta, waar vooraanstaande experts werkzaam bij de overheid, kennisinstellingen en het bedrijfsleven uit binnen- en buitenland samenkwamen om kennis en ervaringen uit te wisselen over de aanpak van radicalisering en terrorisme om zodoende van elkaar te leren.

INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Het congres werd geopend door Joris den Bruinen, plaatsvervangend directeur van The Hague Security Delta. Hij riep beleid en uitvoering op om nadrukkelijk samen te werken aan dit vraagstuk op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Daarbij verzocht hij de aanwezigen het thema te benaderen vanuit het perspectief van de ander om zodoende van elkaar te kunnen leren. Rob de Wijk, hoogleraar Internationale betrekkingen aan de Universiteit Leiden en directeur van The Hague Centre for Strategic Studies, vervolgde met een internationale beschouwing. Met name de diverse voedingsbodems en hun onderlinge verbondenheid kregen aandacht; het Midden Oosten met haar olierijke gronden, het gevaar van fragiele staten en de wijze waarop ecologische fenomenen doorwerken in zwakke economieën met groeiende bevolking. Tot slot stond De Wijk stil bij de doelselectie van terroristen: zij richten zich bij voorkeur op

tactische zwakke doelen met strategisch betekenis. Het internationaal perspectief werd opgevolgd door de psychologische benadering. Carl Steinmetz, psycholoog en victimoloog, zette daarbij de individualistische aanpak af tegen de collectivistische. Voor het terugdringen van radicalisering riep hij op om de sociale structuren in te zetten rond personen die afglijden richting terrorisme. Hij deed een expliciete oproep om vredesbesprekingen te introduceren tussen de individualisten en de collectivisten.

WICKED PROBLEM

Edwin Bakker, hoogleraar terrorisme en contraterrorisme aan de Universiteit Leiden en directeur van het Institute of Security and Global Affairs, stond nadien stil bij de feitelijke betekenis van terrorisme en duidde dit als een wicked problem; een bestuurskundige term voor maatschappelijk relevante en tegelijkertijd complexe problemen. De complexiteit schuilt onder andere in onduidelijkheid over relevante normen, politieke twisten en onvoldoende kennis over succesvolle interventies. Ook stond hij stil bij de omvang en perceptie van de problematiek. Bakker sloot zijn betoog af met een oproep de brede benadering te blijven volgen en de weerbaarheid te vergroten.

De inspanningen van de Nationale Politie werden toegelicht door Nicole Bogers, landelijk programmadirecteur Contraterrorisme, Extremisme en Radicalisering bij de politie. Zij riep daarbij op om de focus niet te vernauwen tot jihadisme alleen. Ook benadrukte zij het belang van de relatie in de onderlinge samenwerking omdat dit de meeste informatie oplevert. Radicale (religieuze) netwerken zijn het beste aan te pakken door samen te werken in netwerken.

PERSPECTIEF TERRORIST

De eerste dag werd indrukwekkend afgesloten. Ex-lid van een Iraanse terroristische organisatie Massoud Djabani deelde zijn persoonlijke levensverhaal. Hoe hij verwerd tot een terrorist en uiteindelijk tot inkeer kwam. Op basis van zijn persoonlijke ervaring adviseerde hij de toehoorders over de aanpak van radicalisering en pleitte voor meer aandacht voor het verhogen van weerbaarheid van jongeren en ze “in te enten” tegen radicalisering.

DEMPEN, ZONDER TE LATEN VERDAMPEN

De tweede dag werd geopend door Fokko Oldenhuis, hoogleraar Recht en Religie aan de Rijksuniversiteit Groningen en plaatsvervangend raadsheer bij het Gerechtshof Arnhem. Hij sprak over de ruimte voor religie en vrijheid van meningsuiting binnen de Nederlandse kaders van de wet. Zijn betoog komt neer op de vraag: hoe kunnen we dempen, zonder te laten verdampen? Oldenhuis bepleit dat religie niet naar de marge hoeft, maar dat je soms moet dempen. Dit geldt voor alle religies, zowel de radicale Islam als voor bijvoorbeeld het orthodoxe christendom.

Maurits ter Kuile, plaatsvervangend hoofd van de afdeling terrorismebestrijding en nationale veiligheid bij de directie veiligheidsbeleid van het ministerie van Buitenlandse Zaken stond nadien stil bij de visie op en rol van het ministerie bij een terroristische dreiging. Deze dreiging komt volgens het ministerie met name uit het buitenland. Buitenlandse Zaken heeft de volgende drie rollen:

- het onderhouden van multilaterale (EU, VN, OVSE, NAVO) en bilaterale contacten over de aanpak van radicalisering en terrorisme;
- het opstellen en publiceren van de nationale terrorismelijst in samenwerking met andere ministeries;
- het verlenen van consulaire bijstand aan Nederlandse slachtoffers van terroristische aanslagen in het buitenland.

(JURIDISCHE) DILEMMA'S

De volgende spreker keerde opnieuw terug naar het recht. André Seebregts heeft als strafrechtadvocaat meerdere verdachten van terrorisme bijgestaan en betoogt dat het strafrecht in het dossier terrorisme steeds vaker wordt ingezet als optimum remedium, in plaats van ultimum remedium. Het OM laat zich volgens hem leiden door veiligheids- en risicodenken. Het OM beschouwt het afreizen naar Syrië als strafbaar, omdat uitreizigers zich volgens het OM per definitie schuldig maken aan het ondersteunen van een terroristische organisatie. Terugkeerders, maar ook tegengehouden uitreizigers worden daarom bij voorbaat opgepakt en op de terroristenafdeling geplaatst. Heiligt het doel – het bestrijden van terrorisme – alle middelen, vraagt Seebregts zich af.

BETER OMGAAN MET PUBLIEKE REACTIES

Een vernieuwend perspectief bracht Marnix Eysink Smeets, lector Publiek Vertrouwen in Veiligheid bij de Hogeschool Inholland en voorzitter van de Landelijke Expertisegroep Veiligheidspercepties, vervolgens aan het licht. Er is veel aandacht voor het voorkomen van een aanslag, maar weinig aandacht voor het voorkomen van maatschappelijke ontwrichting na een aanslag. Eysink Smeets pleit ervoor om te kijken naar wat in elke impactfase nodig is en hoe we ons daarop kunnen voorbereiden. Uitgangspunt daarbij is dat de perceptie van de ernst van een aanslag lager moet worden gehouden dan de perceptie van de mogelijkheid om de aanslag het hoofd te bieden. Bij recente aanslagen wordt juist de ernst van de aanslagen vergroot en de perceptie van de mogelijkheden om de aanslag het hoofd te bieden verlaagd.

VROEGTIJDIG SIGNALEREN

Tot slot sprak Ran Cohen, oprichter van SDR Academy Nederland en ISCA, de internationale academie voor veiligheid en bestrijding van terrorisme, over de rol die burgers kunnen vervullen in het detecteren van afwijkend gedrag. Cohen stelt dat proactieve preventie een cruciaal onderdeel is in het voorkomen van terrorisme. En daarin is de hulp van burgers nodig als het gaat om detectie van afwijkend gedrag van personen. Om terroristische aanslagen te voorkomen draait alles om vroegtijdige signalering en rapportering op basis van afwijkend gedrag ofwel *behavioral profiling*.

LESSEN UIT DE PRAKTIJK

Op het congres kwamen enkele boodschappen bij herhaling terug.

1. Sociale preventie naast juridische repressie

Nederland bedient zich van de brede aanpak. Dit betekent dat de maatregelen zowel repressief als preventief zijn. Dus opsporen van verdachten én in gesprek zijn met risicojongeren. Of bevroren van tegoeden van schuldigen én afpakken van het paspoort van potentiële uitreizigers. Meerdere wetenschappelijk onderzoeken onderschrijven de meerwaarde van deze aanpak.

De brede oproep op het congres luidde evengoed dat de sociaal preventieve kant bij radicalisering meer aandacht verdient. Zonder direct te oordelen over de denkbelden, in het gesprek eerst op zoek gaan naar de achterliggende argumentatie. En via deze “softe” benadering in contact blijven met hen die in de handen (dreigen te) vallen van verkeerde radicale (religieuze) netwerken.

2. Brede focus

In de media, door overheden en bedrijven en in de maatschappelijk discussie wordt vandaag de dag veelal gesproken over jihadistisch terrorisme (over de term jihad dadelijk meer). Veel capaciteit van de verantwoordelijke overheden wordt ook hierop gericht. Dit leidt er toe dat buiten democratische fenomenen vanuit andere religies en linkse en rechtse ideologieën gemist worden. Meerdere sprekers en vele toehoorders uitte hierover hun zorg.

3. Effectiviteit van maatregelen

Meerdere vragen van toehoorders maakten duidelijk dat de praktijk bedenkingen ervaart bij diverse maatregelen. Een van de sprekers nam het publiek daarbij mee in zijn ervaringen met de Terroristen Afdeling; het speciale gevangenis regime voor hen die schuldig zijn aan of verdacht worden van terroristische delicten. Het feitenrelaas riep een beeld op dat deze maatregel, bezien vanuit het perspectief van deradicalisering, op effectiviteit onderzocht moet worden. Door ervaringsdeskundigen in het publiek werden daarbij inzichten gedeeld en vragen gesteld die feitelijk een verborgen oproep waren. Een oproep om de effectiviteit van maatregelen te onderzoeken omdat alle aanwezigen niets liever willen dan het fenomeen radicalisering beteugelen. Dit sluit aan bij de bevindingen van de eerder genoemde evaluatie van de nationale contraterrorisme-strategie 2011-2015.

4. De term “jihad”

De inzichten en prikkelende stellingen leidden tot veel interactie. Eén verhaal sprong daarbij in het oog. In haar reactie op één van de sprekers gaf een bezoeker aan dat zij moeite heeft met de term “jihad”. De dame zelf is islamitisch opgevoed en werkt als operationeel leidinggevende bij de politie. Zij gaf op indrukwekkende wijze aan dat de term “jihad” feitelijk een persoonlijke worsteling is die in het dagelijks leven overal gevoerd wordt. Zo voert zij als ouder bijvoorbeeld een jihad bij de opvoeding van haar kinderen; logisch want elke ouder kent twijfels bij de opvoeding. Zij nuanceerde daarmee de betekenis van de term jihad. Deze is breder dan hoe de meesten de jihad beschouwen – mede ingegeven door verkeerd gebruik in de pers én door de overheid. In haar werk ervaart zij hoe dit verkeerde gebruik leidt tot gevoelens van onbegrip.

5. Goed voorbereid

De volgende keer dat u de deur uitgaat op een regenachtige dag in oktober zult u meer maatregelen nemen om het stormachtige weer de baas te blijven. Maatregelen welke effectief zijn en u droog houden. Maar, voor het geval dat u het niet helemaal droog houdt, heeft u ook een extra paar sokken in uw tas gestopt. Dit is ook het geval bij de aanpak van radicalisering en terrorisme. Het is van belang dat u zich voorbereidt op een mogelijke terroristische aanslag die zich ook bij u kan voordoen. Ondanks alle inspanningen die u heeft geleverd om een mogelijke terroristische aanslag met preventieve maatregelen te voorkomen.

Bij het complexe probleem van radicalisering en terrorisme moeten we de weerbaarheid van de samenleving verhogen. Verbinding van (groepen) burgers over de grenzen van geloof maakt daar een wezenlijk onderdeel van uit. En daarmee mogen we dit beschouwen als één van de belangrijkste oproepen aan ons allen: werk samen vanuit een brede blik, wees kritisch op wat u doet en ga in het gesprek op zoek naar gezamenlijke betekenisgeving. En als u daarbij merkt dat termen niet helpen, zoek dan samen naar een juiste vervanging.

Veiligheid en Innovatie: competitie én congres

■ Aicha Gasmî

Innovatieteam, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Competitie: hoe kan beter gebruik worden gemaakt van de groeiende, ongestructureerde en veranderende data? Dit is het onderwerp van de Veiligheid Innovatie Competitie, www.rijksoverheid.nl/vic2016. MKB'ers en startups worden uitgedaagd om met nieuwe, originele ideeën te komen rond het thema intelligente datavisualisatie. Inschrijven kan tot 5 september op www.tenderned.nl. De winnaar krijgt 200.000 euro om zijn voorstel samen met de overheid te ontwikkelen.

Congres: intelligente detectietechniek voor verdachte pakketjes op Schiphol, de inzet van augmented reality op plaats delict, het verhoren van getuigen met een tablet en het trainen van de brandweer in een 3D-omgeving. Innovatie helpt het ministerie van Veiligheid en Justitie te veranderen en biedt kansen Nederland veiliger en rechtvaardiger te maken.

Op 22 november 2016 organiseert het ministerie samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheid het

Innovatiecongres, dé plek om inspiratie op te doen, nieuwe samenwerkingen aan te gaan en kennis te maken met de mooiste innovaties op het gebied van Veiligheid en Justitie. Tevens bekendmaking winnende voorstel VIC 2016. Minister Ard van der Steur sluit het programma af.

Locatie: Fokker Terminal, Binckhorstlaan 249, 2516 BB Den Haag. Logistieke vragen: Charlotte van Solinge, charlotte@spitz.nu of 070-360 97 94. Inhoudelijke vragen: innovatie@minvenj.nl

Supervoorspellingen en smart government: innovaties bij strategische toekomstverkenningen 21^e eeuw

■ Regina Joseph

Futures Fellow and Faculty Member, Center for Global Affairs, New York University, tevens schrijver, consultant en gespecialiseerd in Security en Terrorism, oprichter Sibylink

Nu we geconfronteerd worden met hybride oorlogen, complexe internationale handelsakkoorden en mondiale dreigingen als de klimaatverandering, doet de behoefte aan een innovatieve aanpak bij

strategische analyses en smart government zich steeds duidelijker voelen. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van strategische toekomstverkenningen - met name de opkomst van "forecasting-toernooien" en het ontdekken van "supervoorspellingen" - bieden een kader voor beter onderbouwd beleid dat tot minder polarisatie in de debatten leidt. Door gebruik te maken van deze nieuwe mogelijkheden zorgen we ook voor betrokkenheid van de volgende generatie; het biedt hen houvast bij hun tocht door een steeds onzekerder wordende wereld.

Over vijf jaar vormen de zogeheten millennials - ook wel generatie Y genoemd - de helft van de mondiale beroepsbevolking. Deze ongekende intergenerationele overdracht zal uiteenlopende gevolgen hebben, die in meer of mindere mate tot frictie zullen leiden. Een van de belangrijkste potentiële knelpunten is het verschil in technologische oriëntatie tussen de generaties. Er is reden tot bezorgdheid aangezien de technologie die zo'n bepalende rol speelt in het leven van de digitaal vaardige millennials ook verantwoordelijk is voor de problemen waarmee ze geconfronteerd worden. Om de overgang naar een door millennials geleide wereld in de komende vijf jaar soepel te laten verlopen, moeten de generaties die geboren werden voordat digitale technologieën aan hun opkomst begonnen, de millennials in staat stellen deze uitdagingen te overwinnen.

De omstandigheden zullen niet gemakkelijk zijn. De botsing tussen de demografische cohorten vindt plaats op een kritisch moment nu er zoveel informatie op ons afkomt dat een functioneel evenwicht alleen mogelijk is met grote technische en analytische vaardigheden. Informatie wordt vandaag de dag gedomineerd door vier V's: *volume*, *velocity*, *variety* en *veracity* (volume, snelheid, verscheidenheid en waarheidsgetrouwheid). We zijn nu al niet meer in staat de exponentiële groei bij te houden: meer dan 90% van de naar schatting 1,3 zettabytes aan informatie op het wereldwijde web is de laatste twee jaar gecreëerd.

Het probleem is dat technologie en educatie paradoxaal genoeg juist een belemmering vormen voor het opbouwen van een optimaal bestand aan geopolitieke analisten die hun weg weten te vinden in de digitale samenlevingen van de 21e eeuw. De snelheid waarmee ons informatielandschap transformeert heeft onze kennis veranderd en verbrokkeld - met name bij mensen jonger dan 35.

Sinds 1995 heeft de technologie een fundamentele verandering teweeggebracht in de wijze waarop nieuws en informatie worden gecreëerd, verspreid en geconsumeerd. Gewoontes zijn van de ene op de andere generatie totaal veranderd; volgens een onderzoek van Pew Research uit 2015 hebben millennials minder belangstelling voor politiek nieuws. Slechts 26% kiest politiek en bestuur als een van de drie onderwerpen waarin ze het meest geïnteresseerd zijn (uit een lijst van negen onderwerpen) vergeleken met 35% van de generatie X en 45% van de babyboomers. In vergelijking met de voorgaande twee generaties zijn millennials minder vertrouwd met hoogwaardige bronnen van politiek nieuws.

De leermethodes in het voortgezet onderwijs vergroten deze obstakels. Voor het behalen van een diploma is diepgaande kennis van een beperkt gebied vereist. Maar uit onderzoek blijkt dat dit niet de optimale gang van zaken is. Studies tonen aan dat het verwerven van brede algemene kennis, aangevuld door diepgaander kennis van bepaalde gebieden, tot betere analytische capaciteiten leidt, zeker voor het voorspellen van geopolitieke ontwikkelingen. Het Good Judgment Project (door IARPA gefinancierd en uitgevoerd door professor Philip Tetlock van de universiteit van Pennsylvania) heeft zoveel empirische data opgeleverd dat we kunnen stellen dat

de wijze waarop we analisten en ambtenaren voorbereiden fundamenteel veranderd moet worden.

Toernooien voor geopolitieke voorspellingen vormen voor millennials de perfecte gegamificeerde omgeving waarin hun gedeelde unieke waarden tot hun recht kunnen komen: ze zijn immers al vertrouwd met elektronische games en hebben een voorliefde voor metrics. Een basistraining in probabilistisch redeneren en cognitie - een onlosmakelijk onderdeel van elk hoogstaand forecasting-toernooi - leidt tot verdieping van de kennis die in het voortgezet onderwijs over bepaalde onderwerpen is opgedaan. Dankzij de basistraining stijgt de analytische accurate van de geopolitieke voorspellers met 10% en ook het coachingsgelement ervan spreekt de millennials zeer aan. Spelen in teamverband en evaluatieve resultaten horen bij elk goed georganiseerd forecasting-toernooi en sluiten naadloos aan op het gedrag van een millennial, die prijs stelt op samenwerking en feedback. Uitgekristalliseerde politieke kennis, opgedaan tijdens deelname aan de forecasting-toernooien, kan op termijn de informatiearmoede waarmee millennials behept zijn helpen opvangen. Toernooien kunnen bijdragen aan het dichten van kennislacunes.

Er staat bijzonder veel op het spel bij het mogelijk maken van smartere governance. We kunnen onze ogen niet sluiten voor het empirisch bewijs dat uit onderzoek van de afgelopen 15 jaar naar voren is gekomen: ons strategisch analytisch kader moet drastisch gewijzigd worden.

Ik ben zo vrij een trainingsprogramma voor te stellen voor probabilistisch redeneren en het bestrijden van cognitieve vooringenomenheid, gekoppeld aan een gelijktijdig georganiseerd "voorspellingentoernooi", bij voorkeur te houden in diverse (of alle) ministeries, die hun eigen teams inzetten. Dit zou een echte *game changer* kunnen zijn in het analytische proces en bovendien een innovatieve manier om jonge ambtenaren "aan boord" te houden.

Toernooien kunnen disruptief werken; ze vormen een potentiële bedreiging voor de status en identiteit van senior managers. Waarom zou een leidinggevende, die na een jarenlange strijd een goede positie binnen de organisatie heeft verworven, willen deelnemen aan een test die zou kunnen uitwijzen dat een jonge stagiair het vaker bij het juiste eind heeft? Om geen knuppel in het hiërarchische hoenderhok te gooien, toekomstige beleidsmakers voor te bereiden en een gezamenlijke, departement overstijgende kenniscultuur op te bouwen, stel ik een "opt-in/opt-out"-proces voor. Deelname moet verplicht zijn voor werknemers die nog geen twee jaar in dienst zijn (opt-out is niet mogelijk) en optioneel voor ambtenaren die langer dan twee jaar in dienst zijn (opt-in).

Tussen de huidige demografische cohorten is een kloof ontstaan wat betreft technische vaardigheden, nieuwsconsumptie, kennis en ervaring; deze kloof moet worden gedicht. De methodologische wijze waarop strategische analyses worden uitgevoerd moet veranderd worden om de omslag te kunnen maken naar de eisen van het dynamische informatietijdperk waarin we nu leven.

Van kennis naar innovatie voor veiligheid en justitie

■ Leen van Duijn

Directeur Nationale Veiligheid en Crisismanagement, TNO

■ But Klaasen

Hoofd Innovatieteam, Ministerie van Veiligheid en Justitie

Wat gebeurt er als prachtige innovaties in de zorg of industrie in handen vallen van kwaadwillenden? Staan de kansen en risico's van 3D-printen hoog op de beleidsagenda? Welke kansen en bedreigingen neemt big data mee voor het domein veiligheid en justitie? Dat waren enkele vraagstukken die Henk Geveke, directeur Defensie en Veiligheid van TNO, op 20 mei 2016 op het symposium "Van kennis naar innovatie voor Veiligheid en Justitie" onder de aandacht bracht. Meer dan 200 medewerkers van VenJ en haar ondersteunende diensten en instellingen en TNO gingen in gesprek om elkaar te inspireren, kennis en ervaringen te delen en nieuwe verbindingen te leggen.

Tijdens de bijeenkomst kwamen tal van deelnemers met vragen en ideeën. Daarvoor was een grote "innovatiemuur" opgesteld, waar iedereen zijn "innovatie- en onderzoeksbehoeften" kon indienen. "Want innovatie, is en blijft een kwestie van kansen zien en pakken", benadrukte Riedstra.

Het ministerie stimuleert al jaren aandacht voor veiligheid en justitie binnen de toegepaste wetenschap. Kennisinstituut TNO is hierin actief met het onderzoeksprogramma "Vraag gestuurd Programma Veilige Maatschappij". Onder regie van het innovatieteam VenJ wordt dit programma jaarlijks afgestemd met TNO en worden hierin doorlopend nieuwe onderzoeksvragen verwerkt. Het toegepaste wetenschappelijk onderzoek helpt toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden waar het ministerie en haar ondersteunende diensten en instellingen mee te maken hebben.

SAMENWERKEN IS INFORMEREN EN STIMULEREN

Vragen en nieuwe ideeën voor onderzoek kwamen tijdens het interactieve symposium van beide kanten. Geveke benadrukte dat zijn organisatie direct bij VenJ aan de bel trekt als het nieuwe ontwikkelingen signaleert in wetenschap en technologie die voor het ministerie van belang kunnen zijn. Omgekeerd zullen zich bij Veiligheid en Justitie steeds nieuwe vragen aandienen waar TNO een antwoord op kan geven. Dat is wat hem betreft de kern van de samenwerking: elkaar doorlopend informeren en stimuleren nieuwe uitdagingen op te pakken.

Ook voor SG Siebe Riedstra stond vast dat samenwerking met kennisinstellingen, universiteiten en het bedrijfsleven, de sleutel is tot innovaties binnen het veiligheidsdomein. "Zo zijn we gezamenlijk in staat oplossingen te ontwikkelen die voor ons praktisch bruikbaar zijn."

MEER DAN TECHNOLOGIE

Op het symposium kwam helder naar voren dat TNO zich niet alleen richt op technisch onderzoek, wat vaak wordt gedacht. De organisatie ontwikkelt ook kennis op het gebied van processen, informatie en de mens. Tijdens de interactieve sessies kwam naar voren dat big data een belangrijke rol speelt in het voortbestaan van criminele activiteiten op het internet. Criminelen ontwikkelen volgens Riedstra namelijk “sneller dan het licht” nieuwe illegale concepten en businessmodellen. Daar moeten VenJ en TNO zeer alert op zijn binnen én buiten onze grenzen. Intensieve internationale samenwerking is voor een veilig internet dan ook essentieel. Geveke noemde in dat verband de samenwerking tussen zijn organisatie en INTERPOL, wat heeft geresulteerd in speciale algoritmes die met succes kinderporno, wapen- en drugshandel en andere criminele activiteiten op het Dark Web bestrijden. Big data en algoritmes blijken belangrijke wapens in de strijd tegen misdaad. Riedstra memoreerde de uitgave *Van predictive naar prescriptive policing* die TNO hem in mei dit jaar aanbood. Daarin staat dat algoritmes het politiewerk ingrijpend zullen veranderen. Zo kan de politie op basis van eerdere incidenten voorspellen waar de volgende misdaad zal gaan plaatsvinden. “Fantastisch” noemde hij deze ontwikkeling. Maar voor het analyseren van big data hebben we tools van kennisinstellingen nodig waarmee de politie concreet aan de slag kan.

Siebe Riedstra

JE BAAN WORDT EEN ALGORITME

Geveke stond naast de mooie kansen ook stil bij de bedreigingen van nieuwe technologieën zoals algoritmes en robots. Als voorbeeld noemde hij een groot advocatenkantoor in de VS die een machine inzet in plaats van een geschoolde jurist: “meet Ross, the legal robot”.

Henk Geveke

“Who’s next?” vroeg hij zich hardop af. “Managers? Politieagenten? Rechters? Beleidsmedewerkers? Misschien verandert uw baan straks wel in een algoritme. Iets om grondig over na te denken. Welkom in de wondere en veelzijdige wereld van TNO. Robots, data en kunstmatige intelligentie zijn vertrouwde onderwerpen in onze laboratoria. Ook op het terrein van veiligheid en justitie.”

YOU AIN’T SEEN NOTHING YET

Geveke riep de periode 2004-2010 in herinnering, toen hij directeur Nationale Veiligheid bij BZK was. De ontwikkelingen op het gebied van technologie zijn sindsdien verdrievoudigd. Criminaliteit is verschoven van de publieke ruimte naar het versleutelde Dark Web. Meer blauw op straat? Daar is het volgens hem niet langer om te doen. Mensen melden overlast tegenwoordig via Facebook of apps en bellen naar alarmnummer 112 is niet meer van deze tijd. Het woord cybercrisis klonk in 2004 nog als een exotisch begrip, maar nu blijkt de vitale infrastructuur kwetsbaar voor uitval door iets waar we slechts tien jaar geleden nauwelijks van hadden gehoord. En “you ain’t seen nothing yet”.

De 3D-printer brengt mooie innovaties, maar ook bedreigingen met zich mee. Nog even en we kunnen eenvoudig bij een printshop allerlei gebruiksvoorwerpen uitdraaien, tot aan voedsel toe. Criminelen daarentegen zien 3D-printen als een technologie om wapens mee te produceren, of drugs. Ze gebruiken daarvoor grondstoffen die moeiteloos de scans op Schiphol passeren. VenJ en TNO zijn genooddaakt nieuwe barrières te bedenken en te ontwikkelen om die ontwikkeling tegen te gaan. Er zal toezicht moeten komen op het digitaal verhandelen van printontwerpen.

SHARED RESEARCH EN OPEN INNOVATIE

Op al die snelle veranderingen zullen we volgens Geveke als ministerie en kennisinstituut samen moeten anticiperen. Dat vraagt om een intensieve manier van samenwerken. “Als overheidsorganisatie bent u gebaat bij het hebben of bereiken van zekerheden, terwijl we bij TNO dagelijks juist omgaan met en op zoek zijn naar ónzeekerheden. Innovaties kunnen ook mislukken. Daar leren we juist veel van.” Hij vervolgde: “We geloven niet in het op eigen houtje onderzoek doen, maar in shared research, open innovatie. Strategische kennisopbouw mondt uit in innovaties op de langere termijn, maar creëert tegelijkertijd een cruciale basis voor kort cyclische innovaties die snel antwoord geven op plotselinge vragen. Intensieve samenwerking op strategisch niveau helpt zowel lang cyclische als kort cyclische innovaties mogelijk te maken.”

VenJ en TNO trekken samen op om de samenwerking tussen beide partijen te versterken. Zij hopen dat de fascinatie en passie van TNO’ers voor wetenschap en technologie op iedereen aanstekelijk zal werken. Wij verheugen ons op een versterking van de samenwerking met het ministerie, in brede zin, voor alle DG’s en uitvoeringsorganisaties. Het Innovatieteam vormt hierin een belangrijke schakel tussen vraag en aanbod uit het domein veiligheid en justitie en de kennisexperts van TNO. Laten we elkaar blijven inspireren, veel experimenteren en van elkaar leren.

Innovatieve oplossingen Europese veiligheidsvraagstukken

Criminelen en terroristen worden steeds inventiever, maken vaker gebruik van internet en zijn niet aan regels en landgrenzen gebonden. Hierdoor is het bestrijden van terrorisme, cybercrime, fraude en grensbewaking een internationaal issue geworden waarbij internationale samenwerking, het delen van kennis, onderzoek en het creëren van innovatieve opsporings- en veiligheidstechnologieën een vereiste is. Om deze internationale aanpak te stimuleren, vond op 1 en 2 juni het Security Research & Innovation Event plaats in Den Haag. Het event werd namens de Minister van Veiligheid en Justitie geopend door Arie IJzerman (directeur Rechtshandhaving en Criminaliteitsbestrijding) en de Haagse wethouder Van Engelshoven en trok zo'n 600 vertegenwoordigers van internationale bedrijven, overheden en kennisinstellingen naar de stad.

Het event, georganiseerd door het nationale veiligheidscluster The Hague Security Delta (HSD), de Europese Commissie en European Network of Law Enforcement Technology Services (ENLETS), bestond uit een conferentie, diverse workshops, een matchmakingprogramma en een "Innovation Room", waar 30 innovatieve veiligheidsoplossingen werden gedemonstreerd.

Wethouder Van Engelshoven: "Een nieuwe tijd vraagt om nieuwe veiligheid. Samenwerking, zowel nationaal als internationaal is daarbij van groot belang. Deze conferentie blijft niet steken in mooie woorden maar er wordt concreet gewerkt aan oplossingen. De Innovation Room biedt overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen de mogelijkheid te laten zien wat ze in huis hebben en kennis met elkaar te delen. Een voorwaarde om veiligheid ook in de toekomst zeker te stellen."

"Het creëren van innovatieve veiligheidsoplossingen die ook in de praktijk ingezet kunnen worden, is alleen mogelijk als helder is wat de behoeftes zijn van de eindgebruikers, zoals de politie", aldus Joris den Bruinen, adjunct directeur HSD. "Dit was dan ook uitgangspunt van het event. ENLETS heeft in aanloop naar het event de veiligheidsuitdagingen, wensen en behoeftes van deze eindgebruikers in kaart gebracht, zodat tijdens het event over concrete uitdagingen en oplossingen gesproken kon worden". Het Security Research & Innovation Event sluit daarnaast aan op het Europese Horizon2020 programma dat subsidies beschikbaar stelt voor onder andere

onderzoek en innovatieve projecten op gebied van "secure societies", waarbij internationale samenwerking centraal staat. "Dit biedt economische kansen voor Nederland en levert nieuwe banen op."

Bron: The Hague Security Delta
d.d. 1 juni 2016

Netwerkdag Water

Leef je in ... Wat doe jij bij een grootschalige overstromingsramp? Welke informatie en communicatietools heb je nodig? Welke risico's zijn er of kunnen zich vormen? Hoe kom je SAMEN met anderen in veilig gebied terecht? Wat verwacht je voor hulp van de overheid?

Dit jaar beleef je de Netwerkdag Water niet als professional, maar als burger. Leer andere "burgers" kennen, benut elkaars kennis, sta in verbinding en werk samen om betekenis te geven aan risicobewustzijn en samenredzaamheid. De netwerkdag is bedoeld voor professionals die betrokken zijn bij het crisismanagement rond water:

- bestuurders, directeuren en managers
- crisis- en calamiteitencoördinatoren
- inhoudelijke adviseurs
- beleidsmedewerkers
- communicatieprofessionals
- waterspecialisten

NETWERKDAG WATER OP DONDERDAG 13 OKTOBER 2016

Locatie: Mooirivier Congrescentrum, Oude Oever 10,
7722 VE Dalfsen (Zwolle)

Tijd: 09.30 - 16.30 uur

De Netwerkdag Water is een gezamenlijk initiatief van de Unie van Waterschappen, het Veiligheidsberaad, Rijkswaterstaat en het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (DCC-IenM).

Vragen: taneesha.gendaram@rws.nl

Aanmelden: <http://www.crisisnetwerken.nl/netwerkdagwater2016/register>

Save the date: *The sky is the limit?*

Het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (DCC-IenM) nodigt u van harte uit voor de Netwerkdag Luchtvaart op donderdag 3 november 2016.

Naast toenemende drukte, zijn ook luchtruimbeperingen of -sluitingen een uitdaging in de sector. Deze beperkingen kunnen gevolg zijn van speciale evenementen zoals SAIL of de Nucleair Security Summit, maar ook vanwege incidenten met gevaarlijke stoffen of door bomruiming. Door veel uitlopende partijen wordt

om verschillende redenen een beroep gedaan op ons luchtruim of hier invloed op uitgeoefend.

Tijdens deze netwerkdag met thema *The sky is the limit?* nemen wij u mee in deze uitdagingen, zijn er lezingen en presentaties of workshops en is er volop ruimte om met professionals van gerelateerde partijen kennis te maken en van gedachten te wisselen.

PRE AANMELDING

Reserveer alvast 3 november in uw agenda en meld u zich alvast aan door een email te sturen aan Taneesha Gendaram, dccinfo@rws.nl.

Jaardag *Nationale Academie voor Crisisbeheersing*

Leren van crisis en crisisoefeningen

Hoe kunnen we het borgen van leerpunten verbeteren en bevorderen dat crisisorganisaties en hun medewerkers duurzaam leren van de ervaringen uit crisis(oefeningen)?

Dat is de vraag die centraal zal staan tijdens de Jaardag van de Nationale Academie voor Crisisbeheersing (NAC) in Den Haag. Crisis(oefeningen) leveren vaak nieuwe ervaringen op voor betrokkenen en nuttige informatie over hoe de crisisorganisatie ervoor staat. Op diverse wijzen wordt geprobeerd leerpunten te borgen. Tijdens de NAC Jaardag gaan we op verschillende manieren theorie en praktijkervaringen delen over het optimaliseren van leren, toegepast op crisisbeheersing.

Kom naar de NAC Jaardag en draag bij aan het verder professionaliseren van crisismedewerkers en de organisaties waarin zij werken.

Reserveer nu alvast donderdag 29 september 2016 van 12.00 tot 17.30 uur in uw agenda, inclusief inloopplunch en netwerkbordel.

Informatie over aanmelding is te verkrijgen via nac@nctv.minvenj.nl

Willoze wezens of invloedrijke individuen?

Vrouwen die vertrekken naar de Islamitische Staat zijn een fenomeen dat tot de verbeelding spreekt. In de populaire media worden vrouwelijke uitreizigers meestal afgeschilderd als naïeve volgers die alleen maar geschikt zijn voor het baren van kinderen. Ook AIVD-directeur Bertholee stelde eerder dit jaar dat hij het moeilijk te begrijpen vond dat jonge vrouwen met “een soort romantisch idee naar Syrië en Irak gaan om daar met een jihadstrijder te trouwen en te bevallen van kinderen.”¹ Er lijkt echter langzaam een kentering in dit beeld te komen. Vrouwen kunnen wel degelijk een bewuste keuze maken om te vertrekken naar de Islamitische Staat. Sterker nog, zij spelen een belangrijke rol in het draaiend houden van de terroristische organisatie door actief te rekruteren, propaganda te verspreiden en bij te dragen aan de logistieke ondersteuning.

■ Jessica Sciarone

Master Crisis and Security Management, Universiteit Leiden

■ Jelle van Buuren

Docent en onderzoeker Institute of Security and Global Affairs, Universiteit Leiden

Het idee dat vrouwen die zich willen aansluiten bij het Kalifaat willoze en weerloze wezens zijn die geen eigen keuzes maken maar slaafs achter mannen aanlopen, is een hardnekkige. In het onlangs verschenen rapport van de AIVD, “Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld”, wordt ingegaan op de rol van vrouwen in de Islamitische Staat. Deze rol ligt vaak in het moederschap, of het vervullen van ondersteunende taken. Hierdoor lijkt het net alsof vrouwen er heen gaan met het idee om kinderen te baren. Wetenschappelijke artikelen komen op dezelfde motivatie uit, en schilderen vrouwen vaak af als naïeve volgers van mannen of willoze slachtoffers.² Recentelijk verscheen het rapport “Caliphettes: Women and the Appeal of Islamic State” van de Quilliam Foundation. Hierin wordt dieper ingegaan op de factoren die vrouwen naar de Islamitische Staat trekken. Hoewel het rapport kort aanstipt dat stereotypen over gender en religie de nuance in het debat niet ten goede komt, benadrukt het uiteindelijk toch vooral weer dat vrouwen vaak worden geronseld, terwijl mannen juist zelf beslissen om naar Syrië te gaan. Ook het Kennisplatform Integratie en Samenleving bracht onlangs een rapport uit waarin de motivatie en beweegredenen van vrouwen werd bekeken. Hier werd gepleit voor

een aparte aanpak, specifiek gericht op vrouwen omdat een groot deel van de vertrekkende vrouwen naïef en beïnvloedbaar blijkt te zijn.

Hoewel er altijd naïeve en willoze meisjes tussen de uitreizigers zullen zitten en het voortbrengen van de zogenaamde “IS-welpjes” zeker bewust onderdeel is van de IS-strategie om nieuwe generatie strijders voort te brengen, lijkt dit beeld toch niet volledig te zijn. In feite wordt de eigen verantwoordelijkheid bij vrouwen weggehaald en ontkend dat vrouwen zelfstandig kunnen kiezen voor een bestaan in het Kalifaat. Wie specifieker kijkt naar de motivatie van vrouwen om af te reizen, kan echter ook tot een andere conclusie komen: heel veel verschil zit er niet tussen de motivatie van mannen en vrouwen. Zonder een uitputtende verklaring te willen geven, komen een viertal motivaties bij vrouwen naar voren: religieuze overtuiging, de opbouw van het Kalifaat, onrechtvaardigheid in Syrië en een vertekend wereldbeeld.

Allereerst is de emigratie naar de Islamitische Staat voor veel vrouwen die zijn vertrokken naar de Islamitische Staat een onderdeel van hun religieuze plicht. De hijra, de reis naar het Kalifaat, is verplicht op het moment dat een Kalifaat wordt uitgeroepen. Abu Bakr al-Baghdadi riep hier in 2014 toe op en veel vrouwen geven dit dan ook als een van de belangrijke beweegredenen aan. Nauw betrokken hierbij is het gevoel van gedeelde identiteit wat veel van deze vrouwen ervaren binnen de Islamitische gemeenschap. Wanneer deze vrouwen radicaliseren in een westerse samenleving, kiezen zij ervoor zich geheel bedekkend te kleden. Een aantal van deze vrouwen heeft aangegeven door deze keuze gediscrimineerd te worden op openbare plekken, maar ook in familiekringen. De Islamitische Staat speelt hier handig op in door deze vrouwen niet alleen een platform aan te bieden, maar ook een plek waar ze daadwerkelijk zichzelf kunnen zijn en de “echte” vorm van de Islam kunnen praktiseren. Zo tweette gebruikster @Al_Khanssaa dat vrouwen zich hadden verzameld bij haar huis om haar ervan te overtuigen geen nikab te dragen.³ De vrouwen voelen zich in familiale en openbare kringen gediscrimineerd en zoeken naar een identiteit en de oplossing voor deze gevoelens zijn te vinden in het vertrek naar het Kalifaat.

De opbouw van het Kalifaat is een tweede, veel gehoorde reden. Veel vrouwen vertrekken met het idee om verschillende ondersteunende taken uit te kunnen voeren, zoals die van arts, onderwijzeres of verpleegster. Abu Bakr al-Baghdadi heeft vrouwen opgeroepen om te emigreren omdat vrouwen nodig zijn voor gender-specifieke taken en dus een belangrijke bijdrage leveren aan de opbouw van het Kalifaat. Het baren en opvoeden van de nieuwe generatie is ook een motivatie, maar deze is bijkomend. Het ligt genuanceerder dan op

¹ RTL Late Night, 12/01/2016.

² Bijvoorbeeld: Ricolfi, 2005.

³ Vrij vertaald naar @Al_Khanssaa op twitter, 14 januari 2015.

het eerste oog lijkt. Op haar facebookpagina geeft Umm al Baraa aan dat ze “niet is vertrokken naar de Islamitische Staat omdat ik wilde trouwen, maar ik ben getrouwd omdat ik een Mahram [voogd] nodig had. Mijn intentie is hetzelfde gebleven, maar we doen wat nodig is.”⁴ Het leven in de Islamitische Staat is vele malen makkelijker wanneer een vrouw getrouwd is en dus een man heeft. Het huwelijk is daarmee voornamelijk een logistieke overweging om de ondersteunende taken uit te kunnen voeren en het baren van kinderen lijkt een voordeel te zijn. Het “geromantiseerde beeld” dat vrouwen zouden hebben, blijkt niet helemaal te stroken met de redenen die de vrouwen zelf geven om te vertrekken. Het opbouwen van het Kalifaat is in eerste instantie de hoofdmotivatie, voornamelijk in het uitvoeren van verschillende ondersteunende taken.

De opstand van burgers in Syrië, welke uitmondde in een burgeroorlog, en de wrede daden die gepaard gaan met het uitbreken van deze oorlog, is een derde veelgehoorde motivatie van vrouwen om te vertrekken. Niet alleen omdat de wrede daden van Assad de lokale, onschuldige bevolking treffen, maar ook omdat onder deze onschuldige bevolking veel kinderen zitten. Doordat IS het op dit moment onmogelijk maakt voor vrouwen om daadwerkelijk te participeren in het gevecht en op die manier de gruwelijkheden te stoppen, geven veel vrouwen aan dat ze vertrokken zijn om hulp te verlenen aan de lokale bevolking. Het bieden van hulp aan de moslimgemeenschap is dan ook een belangrijke beweegreden voor deze vrouwen om te vertrekken. Zo tweette Umm Ubaydah dat “bij de gratie van Allah, ik snap niet hoe broeders thuis kunnen blijven en niet op Jihad gaan. Ik zou dat niet kunnen, de pijn van de Ummah [moslimgemeenschap] is mijn pijn.”⁵ Het aansporen tot het doen van hijrah is een belangrijke taak van deze vrouwen en veel van deze vrouwen richten zich hierbij ook specifiek op mannen. Zij benadrukken het feit dat een vrouw juist wel deze gedurfde beslissing durft te nemen, helemaal gezien de gruweligheden die het Syrische volk moet ondergaan. Wanneer een vrouw dit durft, zal een man dit ook doen. Telkens wordt de staat van de Islamitische gemeenschap benadrukt en het belang op te komen voor deze gemeenschap.

Nauw samenhangend met deze factor is dan ook de vierde factor: het bipolaire wereldbeeld van veel van deze vrouwen. Het feit dat veel vrouwen zich gediscrimineerd en gemarginaliseerd voelen, tezamen met de wrede daden die worden uitgevoerd door Assad, het Westen dat volgens veel van deze vrouwen niet reageert op deze wrede daden en de perceptie dat de Islamitische gemeenschap al eeuwenlang wordt gemarginaliseerd en gediscrimineerd, zorgt ervoor dat veel van deze vrouwen willen vertrekken naar een plek waar ze iets kunnen bijdragen en compleet zichzelf kunnen zijn. Zelfs het aanbod van emojis (emoticons die tijdens online communicatie gebruikt kunnen worden) wordt gebruikt om aan te tonen dat moslims achtergesteld zijn; Twitter gebruikster @GreenBirdofDabiq tweet over het feit dat er wel emojis zijn voor Russen en blondines, maar niet voor vrouwen

met een hoofddoek.⁶ De vrouwen zien een sterke tegenstelling tussen het Westen aan de ene kant en de Moslimgemeenschap en het Kalifaat aan de andere kant. Wanneer de Moslimgemeenschap of het Kalifaat wordt aangevallen, voelen deze vrouwen zich ook aangevallen. Door dit wereldbeeld lijkt het alsof deze vrouwen moeten kiezen tussen het Westen en de Moslimgemeenschap. Elk fenomeen en aspect in de westerse samenleving waardoor het lijkt alsof de Moslimgemeenschap wordt gemarginaliseerd, wordt aangepakt om aan te tonen dat dit daadwerkelijk zo is. IS gebruikt ook dit aspect weer in hun voordeel door aan te tonen dat deze vrouwen veel beter op hun plek zijn in het Kalifaat, waarin zij zichzelf kunnen zijn en gerespecteerd en geaccepteerd worden.

Het beeld wat nu heerst van vrouwelijke uitreizigers is gecompliceerder dan op het eerste oog lijkt. In het laatste DTN wordt dat ook erkend. Vrouwen nemen vooralsnog niet actief deel aan de strijd, maar worden wel getraind in het gebruik van wapens. Verder houden vrouwen de terroristische organisatie draaiend door actief te rekruteren, propaganda te verspreiden en bij te dragen aan de logistieke ondersteuning. “Duidelijk dat de rol van vrouwen en meisjes en de risico’s die van hen uit gaan, niet onderschat mogen worden”, aldus de conclusie. En nog belangrijker: “Hierbij wordt de constatering dat vrouwen en meisjes niet alleen als slachtoffer moeten worden gezien, meegenomen in de besluitvorming.”

Radicaliseringsprocessen zijn uiteenlopend en erg verschillend. Ook bovengenoemde motieven om te vertrekken, gelden niet voor elke vrouwelijke uitreiziger. De ervaring leert dat de voedingsbodem en aanleiding voor radicalisering voor zowel mannen als vrouwen zeer divers is. Terecht constateert de NCTV dat een genderspecifieke aanpak daarom niet nodig en gewenst is. Omdat vrouwen en mannen vergelijkbare wisselende redenen hebben om te vertrekken, zou het de discussie en het beleid ten goede komen wanneer niet meer gesproken wordt over mannelijke of vrouwelijke uitreizigers of terroristen. Op dit moment worden vrouwen nog veel te vaak gezien als passieve volgers. Zij zouden echter meer gezien moeten worden als invloedrijke spelers in het spel. Zij maken de bewuste keuze om zich aan te sluiten bij de Islamitische Staat en moeten hierom niet onderschat worden. Keren deze vrouwen terug, dan zouden zij ook als actieve deelnemers berecht moeten worden.

LITERATUUR

- C. Hoyle, A. Bradford, R. Frenett, *Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS*, Institute for Strategic Dialogue and ICSR, 2015.
- NCTV, *Beleidsimplicaties Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland* 41, 16 maart 2016.
- L. Ricolfi, ‘Palestinians, 1981-2003’, in: D. Gambetta (Ed.), *Making Sense of Suicide Missions*, New York: Oxford University Press, 2005.
- E. Saltman and M. Smith, *Till Martyrdom Do Us Part’ Gender and the ISIS Phenomenon*, Institute for Strategic Dialogue and ICSR, 2015.

⁴ Vrij vertaald naar een facebookpost van Umm al Baraa, via Saltman & Smith, 2015.

⁵ Vrij vertaald naar @Al_Khanssaa op twitter, 27 augustus 2014, 28/10/2015.

⁶ Vrij vertaald naar @GreenBirdofDabiq op Twitter, 10 April 2015, 25/10/2015.

Sociaalpsychologische impactfactoren bij rampen, crises en aanslagen

Rampen, crises en aanslagen hebben een wisselende impact op de samenleving. Soms hebben ook incidenten zonder maatschappelijke ontwrichting toch een grote impact op de samenleving. Factoren die de impact lijken te verhogen zijn bijvoorbeeld de betrokkenheid van kinderen, “man-made” incidenten versus meer “natuurlijke” rampen en crises, identificatie met slachtoffers en het gevoel geen controle te hebben. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie heeft de Radboud Universiteit onderzocht welke factoren volgens de (wetenschappelijke) literatuur de sociaalpsychologische impact en maatschappelijke onrust bij rampen, crises en aanslagen verhogen respectievelijk verlagen.

■ Drs. Bertruke Wein
■ Drs. Rob Willems
■ Prof. dr. Étienne Rouwette
Radboud Universiteit Nijmegen

Het onderzoek betrof een literatuurstudie naar de impact van rampen, crises en aanslagen op de samenleving als geheel waarbij sociaalpsychologische impact werd gedefinieerd als: “de reactie van de bevolking die door negatieve emoties en gevoelens wordt gekarakteriseerd (zoals angst, boosheid, ontevredenheid, verdriet, teleurstelling, paniek, walging, gelatenheid/apathie). Het betreft de bevolking als geheel, dus naast de direct getroffen ook burgers die het incident of proces via media of anderszins ervaren. De uitingen van deze emoties en gevoelens kunnen al dan niet waarneembaar zijn (dat wil zeggen: hoorbaar, zichtbaar, leesbaar)”. De (uiteindelijke) doelstelling - naast inzicht uiteraard - was om het beschrijven en duiden van de sociaalpsychologische impact van rampen, crises en aanslagen te verfijnen. Daarnaast kunnen de gevonden impactfactoren aanleiding geven om de indicatoren achter het impactcriterium sociaalpsychologische impact en maatschappelijke onrust uit de Strategie Nationale Veiligheid zo nodig aan te vullen/aan te passen. Overigens maken deze indicatoren onderdeel uit van een keten van relaties die uiteindelijk al of niet leiden tot maatschappelijke ontwrichting (zie figuur 1).

¹ Werken met scenario's, risicobeoordeling en capaciteiten in de Strategie Nationale Veiligheid, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013, 67.

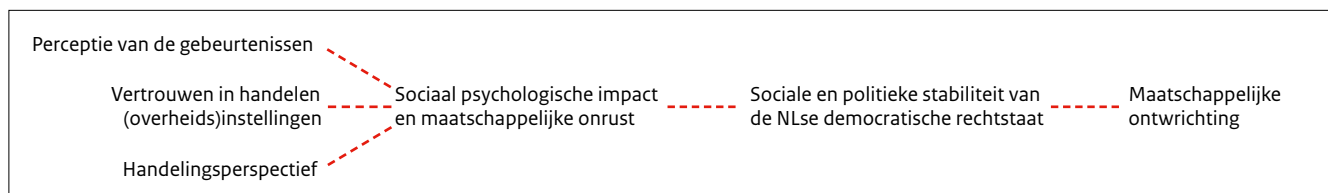
HET ONDERZOEK

Gebleken is dat sociaalpsychologische impactfactoren bij rampen, crises en aanslagen niet bepaald tot één vastomlijnd vakgebied behoren. Onder andere de disciplines psychiatrie, psychologie, en sociologie (en tal van vertakkingen daarbinnen) hebben deze onderwerpen tot object van studie gehad. De bestudering van vijftien uit verschillende disciplines afkomstige overzichtsstudies is een belangrijke tussenstap geweest om een eerste overzicht te creëren op belangrijke vindplaatsen van sociaalpsychologische impactfactoren. Deze zijn uiteindelijk gevonden binnen vijf perspectieven, te weten literatuur omtrent [1] sociale onrust, [2] massapaniek en zelforganisatie na rampen, [3] sociaalpsychologische impact, [4] risicoperceptie, risico- en crisiscommunicatie en [5] de rol van de massamedia. Uiteindelijk zijn in totaal ruim veertig publicaties bestudeerd waaruit vervolgens 87 impactfactoren zijn gedistilleerd. Deze zijn op basis van overeenkomsten vervolgens geclusterd tot 24 impactfactoren en na een eerste validatie door experts is hieruit een lijst met 22 impactfactoren voortgekomen. Schematisch ziet dat er uit als in figuur 2.

DE RESULTATEN

De 22 impactfactoren zijn ingedeeld naar onderlinge overeenkomsten, waaruit de volgende vier categorieën zijn voortgekomen: sociaalpsychologische impactfactoren toebehorend aan:

1. (groepen in) de samenleving;
2. de overheid/de autoriteiten;
3. het risico of de (crisis)situatie;
4. de informatie.

Figuur 1

Figuur 2

In figuur 3 staan de 22 impactfactoren benoemd², waarbij onderscheid wordt gemaakt in “in aanleg impact verhogend” (↑), “in aanleg impact verlagend” (↓) en “afhankelijk van context zowel impact verhogend als impact verlagend” (↑↓).

Naast deze impactfactoren zijn tevens diverse publicaties aangetroffen omtrent zogenaamde “disaster myths”: misvattingen of foute aannames omtrent rampen, crises en aanslagen. Alhoewel deze mythen geen directe vermeende impact verhogende of –verlagende sociaalpsychologische factoren zijn, betreffen het wel factoren om

² Voor een volledig overzicht inclusief definities zie de website van het WODC onder ‘publicaties’.

rekenschap van te nemen bij het inzichtelijk maken ervan. We benoemen ze hier kort.

Allereerst is dat de “massapaniek-mythe”: de idee dat rampen of crises altijd leiden tot overdreven en irrationele angst die zich als een besmettelijke ziekte verspreidt, wat dan weer overhaast en ondoordacht vluchtgedrag tot gevolg zou hebben. Massapaniek lijkt zich echter alleen voor te doen wanneer er nauwelijks vluchtmogelijkheden zijn bij dreigend gevaar.

Een tweede mythe is de “onlusten-mythe”: de idee dat rampen en crises het slechtste in de mens naar boven halen en de menigte tot een plunderend en rellend “monster” maken. Alhoewel plunderingen na een ramp of crisis voorkomen, is dit uitzondering en zeker geen regel.

Een derde mythe is de “hulpeloosheid-mythe”: de idee dat overlevenden van een ramp of crisis te zeer in shock zijn om iets uit te richten en daarmee passief en hulpeloos zouden zijn. Overlevenden van een ramp of crisis tonen zich juist vaak als “first responders” die hulp bieden in zowel fysieke (eerste hulp) als mentale zin (mentale ondersteuning).

Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het nader onderzoeken van de empirische evidentie van een of meer van de impactfactoren en/of het verder blootleggen van de mechanismen achter de gevonden impactfactoren: welke mechanismen zijn er nu precies werkzaam in de causale keten van impactfactoren naar (de uiteindelijk te voorkomen) “maatschappelijke ontwrichting”? Het gaat er tenslotte om (meer) grip te krijgen op de sociaalpsychologische impact en maatschappelijke onrust om te voorkomen dat een van de vitale belangen uit de Strategie Nationale Veiligheid (sociale en politieke stabiliteit) te zeer geraakt wordt en maatschappelijke ontwrichting het gevolg is.

SOCIAALPSYCHOLOGISCHE IMPACTFACTOREN BIJ RAMPEN, CRISIS EN AANSLAGEN

Toebehorend aan (groepen in) de samenleving

- (Sterke) morele oordelen ↑
- (Sterke) sociale entiteiten ↑
- Tegenstellingen tussen groepen ↑
- Vertrouwen in autoriteiten ↑↓
- De mate van blootstelling/trauma's ↑
- Algehele impact op het normale leven ↑
- Gebrek aan kennis en/of begrip van het risico/de (crisis)situatie ↑
- Responsiviteit van de samenleving ↓
- Veerkracht ↓
- Sociaal kapitaal en sociale steun ↓

Toebehorend aan het risico of de (crisis)situatie

- (Gepercipieerd) verwoestend potentieel van het risico c.q. de (crisis)situatie ↑
- Risico's/situaties vanuit intentioneel menselijk handelen, met de bedoeling te ontwrichten ↑

Toebehorend aan de overheid of de autoriteiten

- (Herhaalde) onterechte geruststelling ↑
- Voorbereiding op c.q. ervaring met crises ↓
- Responsiviteit overheidsoptreden ↑↓
- Openheid en eerlijkheid ↑
- Compassie, zorg en empathie ↓

Toebehorend aan de informatie

- Mediaframes ↑↓
- “Human interest” ↑
- Aspecten die tot de verbeelding spreken en een hoge emotionele lading hebben ↑
- Vertrouwen in de bron van informatie ↓
- Bruikbare, praktische informatie voor persoonlijk risicomanagement ↓

Figuur 3

Handboek Acute medische zorg

In de serie Handboeken Veiligheid is een nieuw deel verschenen, namelijk *Acute medische zorg* onder redactie van Joost Bierens, Erwin Muller, Pauline Meurs en Cees Breederveld.

Acute medische zorg is de situatie waarin iemand zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval binnen enkele minuten tot enkele uren, zorg moet verlenen om overlijden of irreversibele gezondheidsschade als gevolg van een acute levensbedreigende aandoening of een ongeval te voorkomen. Dit is een breed en complex veld, waarbij vele organisaties betrokken zijn zoals ziekenhuizen, traumacentra, veiligheidsregio's, mobiele medische teams, ambulanceposten, huisartsenposten, spoedeisende

hulp, GHOR, GGD, Rode Kruis, vrijwilligers en andere. Gezamenlijk vormen zij het systeem dat de acute medische zorg in de praktijk moet vormgeven. Het gaat daarbij zowel om acute medische zorg

voor individuen als voor grotere groepen mensen bij rampen of crises. In dit handboek hebben auteurs vanuit de wetenschap en vanuit de praktijk de kennis en inzichten bij elkaar gebracht.

HET HANDBOEK BESTAAT UIT DRIE DELEN

Het eerste deel bestaat uit de geschiedenis van de acute medische zorg en rampengeneeskunde in Nederland.

Het tweede deel richt zich op de huidige organisatie en het stelsel van de acute medische zorg in Nederland met daarbij aandacht voor de betrokken ministeries, de veiligheidsregio's, de GHOR, de GGD, de ambulancezorg, de meldkamers, de Spoedeisende Hulp in ziekenhuizen en de Inspectie voor de Gezondheidszorg.

In het derde deel komen thema's aan de orde zoals onder andere onderwijs en onderzoek, geneeskundige hulpverlening tijdens en psychosociale nazorg en gezondheidsonderzoek na rampen en crises, de militaire acute medische zorg, infectieziektenbestrijding, gezondheidkundige aspecten van chemische incidenten en overstromingen en incidentmanagement in de zorgsector.

Voor meer informatie: www.wolterskluwer.nl

Symposium civiel-militaire samenwerking in moderne crisisbeheersing

Donderdag 10 november organiseert de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserveofficieren (KVNRO) in Stroe het tweejaarlijkse congres over civiel-militaire samenwerking in de nationale veiligheid.

Deze keer gaat het over de samenwerking tijdens crisisbeheersing zoals onder andere terrorisme, cybercrime, kredietcrisis en vluchtelingencrisis. Er is een plenair programma met sprekers als Rob de Wijk, Eelco Dykstra, Menno van Duin, Jan Willem Westerbeek en Erik Akerboom. Daarnaast is er een paneldiscussie onder leiding van Jack de Vries, waaraan zeven ervaringsdeskundigen deelnemen. Het symposium staat open voor deelnemers uit het civiele en militaire veiligheidsdomein.

Voor meer achtergrondinformatie en aanmeldingsprocedure zie: <http://www.kvnro.nl/kvnro/kprc/symposium>

Colofon

REDACTIEADRES MAGAZINE NATIONALE VEILIGHEID EN CRISISBEHEERSING

Ministerie van Veiligheid en Justitie
Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid,
kamer Z.06.136
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
E-mail: magazine@nctv.minvenj.nl
Internet: www.nctv.nl

REDACTIECOMMISSIE

Paul Abels, Raymond Doijen,
Chris van Duuren, Jeroen van der Ham,
Chris Hanekamp, Eelco Jheer,
Hedzer Komduur, Martine van de Kuit,
Jan-Bart van Oppenraaij, Marieke Oosthoek,
Geert Wismans (samenstelling en
eindredactie)

REDACTIERAAD

Prof. dr. Ben Ale (Technische Universiteit Delft)
Prof. dr. ir. Marjolein van Asselt
(Wetenschappelijke Raad voor het
Regeringsbeleid/Universiteit Maastricht)
Prof. dr. Edwin Bakker (Universiteit Leiden/
Centre for Terrorism & Counterterrorism)
Prof. dr. Arjen Boin (Universiteit Leiden)
Mr. dr. Ernst Brainich (zelfstandig onderzoeker
en juridisch adviseur)
Prof. dr. Adelbert Bronkhorst (TNO Defensie
en Veiligheid)
Prof. dr. Jan van Dijk (Universiteit Twente)
Dr. Menno van Duin (Nederlands Instituut
Fysieke Veiligheid)
Prof. dr. Michel van Eeten (Technische
Universiteit Delft)
Prof. dr. Georg Frerks (Universiteit Utrecht/
Nederlandse Defensie Academie)
Prof. dr. Beatrice de Graaf (Universiteit
Utrecht)
Prof. dr. Bob de Graaff (Universiteit Utrecht/
Nederlandse Defensie Academie)
Prof. dr. Ira Helsloot (Radboud Universiteit
Nijmegen)
Prof. dr. Erwin Muller (Universiteit Leiden)
Dr. Astrid Scholtens (Crisislab)
Prof. dr. Rob de Wijk (Universiteit Leiden)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

AIVD/Communicatie, Guus Appels,
Eline Attema, Martin Bobeldijk,
Alyssa Brinkhof, Jelle van Buuren,
André Carstens, Leonie ten Cate,
Sladjana Cemerikic, Anique Claessen,
Hans Das, Hylke Dijkstra, Leen van Duijn,
Aicha Gasmi, Henk Geveke,
Corsmas Goemans, Pieter de Gooijer,
Ellen van der Gouwe, Ben Govers,
Wim Hafkamp, Erwin de Hamer,
Elly van den Heuvel, Rob Jastrzebski,
Regina Joseph, But Klaassen,
Menno Klopper, Renate Maria Kogelbauer,
Nikki Leander, Nina Leemhuis-Janssen,
Gert-Jan Ludden, Ewa Mahr, Rozetta Meijer,
Marije Meines, Tamara de Mulder,
Jeroen Mutsaers, Monique Parlat,
Petar Petrov, Martijn Poortvliet,
Jannet Popken, Ruud van der Ros,
Ilse Rooze, Étienne Rouwette,
Mienke de Ruijter, Han-Maurits Schaapveld,
Michiel Schoenmakers, Jessica Sciarone,
Willem van Sluijs, Frank van Summeren,
Rob Visser, Ingrid Weima, Bertruke Wein,
Marlies van der Velde, Kirsty Westra,
Rob Willems

FOTOGRAFIE

ANP, Cordaid, DG ECHO, Bart van Eijden,
EU2016.nl, Kick Smeets, Maya-Anaïs Yataghène

VORMGEVING & DRUK

Xerox/OBT, Den Haag

© Auteursrechten voorbehouden.
ISSN 1875-7561

Voor een gratis abonnement mail: magazine@nctv.minvenj.nl
Het magazine is te downloaden via www.nctv.nl

